

T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

145969

145969

İLKÖĞRETİM I. KADEME ÖĞRETMENLERİNİN SINIF İÇİ PROBLEM
DAVRANIŞLARA YÖNELİK MÜDAHALELERİNİN İNCELENMESİ

Ahmet ATCI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA, 2004

T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

**İLKÖĞRETİM I. KADEME ÖĞRETMENLERİNİN SINIF İÇİ PROBLEM
DAVRANIŞLARA YÖNELİK MÜDAHALELERİNİN İNCELENMESİ**

Ahmet ATCI

DANIŞMAN: Yrd. Doç. Dr. Meral ATICI

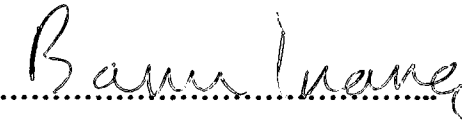
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA, 2004

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

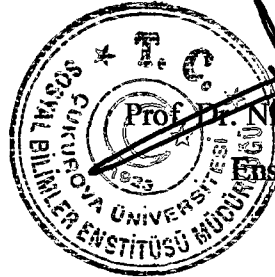

Başkan: Yrd. Doç. Dr. Meral ATICI
(Danışman)

Üye: Prof. Dr. Banu YAZGAN İNANÇ

Üye: Yrd. Doç. Neşe CABAROĞLU

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım. 16.../04/2004

Prof. Dr. Nihat KUÇÜKSAVAŞ
Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ÖZET

İLKÖĞRETİM I. KADEME ÖĞRETMENLERİNİN SINIF İÇİ PROBLEM DAVRANIŞLARA YÖNELİK MÜDAHALELERİNİN İNCELENMESİ

Ahmet ATCI

Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Danışman:Yrd. Doç. Dr. Meral ATICI

Nisan,2004, 90 sayfa

Bu araştırmada; ilköğretim I. kademe 4. ve 5. sınıf öğretmenlerinin sınıflarında karşılaştıkları problem davranışlar ve bu davranışlara karşı müdahalelerinin neler olduğu incelenmiştir. Ayrıca problem davranışların, okulun sosyo-ekonomik düzeyine, sınıf düzeyine, öğretmenin deneyimine ve sınıftaki öğrenci sayısına göre farklılaşp farklılaşmadığına bakılmıştır. Ayrıca problem davranışlara müdahalelerin öğretmenin cinsiyetine ve deneyimine göre değişip değişmediği, problem davranışı yapan öğrencinin cinsiyetinin ve başarı durumunun öğretmenin müdahalesini etkileyip etkilemediği ve öğretmenlerin problem davranışlarla başetmede okul psikolojik danışmanıya ne tür işbirliği yaptığı da incelenmiştir.

Araştırmanın çalışma evrenini, 2003-2004 eğitim öğretim yılında Adana İli Yüreğir ve Seyhan ilçelerindeki ilköğretim okullarında görev yapan sınıf öğretmenleri oluşturmaktadır. Bu çalışmada olasılık temelli olmayan örneklem tekniklerinden amaçlı örneklem tekniği kullanılmıştır. Amaçlı örneklem tekniklerinden maksimum çeşitlilik örnekleme yoluyla alt, orta ve üst sosyo-ekonomik düzey 9 okuldan 16 sınıf öğretmeni araştırmaya katılmıştır.

Araştırma için gerekli olan veriler nitel araştırma yöntemlerinden gözlem ve görüşme yoluyla toplanmıştır. Gözlem ve görüşmeler araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış gözlem ve görüşme formu kullanılarak gerçekleştirilmiştir. 16 öğretmenin sınıfında toplam 48 gözlem yapılmış ve öğretmenlerle de birer kez görüşülmüştür.

Verilerin içerik analiziyle çözümlenmesi sonucunda, söz almadan konuşma ve arkadaşıyla konuşma sınıflarda en çok gözlenen problem davranışlar olarak ortaya çıkmıştır. Bunun yanında gürültü yapma, derse ilgisizlik, yerinden kalkıp dolaşma ve sesli parmak kaldırma da sınıflarda sıkça gözlenmiştir. Arkadaşıyla kavga etme, başkasının eşyasına zarar verme ve araç gereç getirmeme davranışları en az gözlenen problem davranışlardır.

Okulun sosyo-ekonomik düzeyine, sınıfın düzeyine, öğretmenin deneyimine ve sınıftaki öğrenci sayısına göre problem davranışlarda büyük farklılıklar görülmemekle birlikte bütün sınıflarda söz almadan konuşma ve arkadaşıyla konuşma en çok gözlenen problem davranışlar arasında yer almaktadır.

Emir verme, işaret kullanma ve görmezden gelme öğretmenlerin problem davranışlarla baş etmede en çok kullandıkları yöntemlerdir. Bununla birlikte öğretmenler tarafından sıkça kullanılan yöntemler; göz iletişimi kurma, ismini söyleme, azarlama, soru sorma, tehdit etme, fiziksel yakınlık, mizah kullanma ve eleştirmedir. Problem davranışlara müdahaleler, öğretmenin cinsiyetine ve deneyim yılına göre benzerlik göstermekle birlikte bazı farklılıklarda vardır.

Anahtar Kelimeler: İstenmeyen Davranış, Müdahale Stratejisi, Sınıf Yönetimi

ABSTRACT**AN INVESTIGATION OF TEACHERS' INTERVENTION STRATEGIES FOR
MISBEHAVIOUR IN PRIMARY SCHOOLS****Ahmet ATCI****M.A. Thesis, Department of Educational Sciences****Supervisor: Asst. Prof. Dr. Meral ATICI****April 2004, 90 pages**

The purpose of this study was to investigate misbehaviour met faced by teachers at grade four and five classroom in primary school and to determine if those behaviour vary according to socioeconomic level of school, students' grades, teachers' years of experience and the number of students in classroom. This study also aimed to find out differences among intervention strategies used by teachers regarding their gender and experience and to examine if misbehaving students' gender and achievement status affect teachers' intervention. In addition, teachers opinions about the ways of asking help from school counselors to deal with misbehaviour were also determined.

16 teachers working in nine different schools at Seyhan and Yüreğir Districts in Adana participated the study.

Data were collected by using a semi-structured observation and interview schedule that were developed by the researcher. 48 observations in classrooms were carried out and 16 teachers were observed in their classrooms for three different times and they were also interviewed. Data derived from observation and interview were analysed by using content analysis.

Results showed that talking without taking turns, talking to person next to them, making noise, inattention to lesson, wandering around classroom, raising hand with calling out were frequently observed misbehaviour. Disturbing friends, damaging to friends' materials, not bringing materials were among misbehaviour rarely observed.

Ordering, using signals such as hand signals and ignoring misbehavior are among methods mostly used by teachers to deal with misbehaviour. Calling students' name, making eye contact, reprimanding, asking question, criticizing, threatening, using proximity and humour are the frequently used methods by the teachers. It is concluded that, although there are some similarities between teachers' intervention strategies according to their gender and experience, there are some differences between their interventions as well.

Keywords: Misbehavior, intervention strategies, classroom management.

ÖNSÖZ

Sınıf yönetimi öğretmenlerin sınıftaki en büyük sorumluluklarından biridir. Sınıf içi problem davranışların önlenmesi ve bu davranışların yönetimi ise sınıf yönetiminin önemli bir boyutudur. Sınıfta problem davranışlarla etkili bir şekilde baş edilmesi, sınıf düzeninin sağlanması açısından çok önemlidir.

Öğretmenlerin sınıfta karşılaşılan problem davranışlara müdahale konusunda sorunlar yaşıyor olmaları bu araştırmanın başlangıç noktasını oluşturmuştur. Bu araştırmada İlköğretim I. kademe 4. ve 5. sınıf öğretmenlerinin sınıflarında karşılaştıkları problem davranışlar ve bu davranışlara yönelik müdahalelerinin neler olduğu incelenmiştir.

Araştırmanın planlanmasından gerçekleştirilmesine kadar geçen süre içerisinde birçok kişinin yardım ve katkıları olmuştur. Öncelikle araştırma sürecinin her aşamasında, en yoğun günlerinde dahi bana hep yol gösteren, çalışmalarımın en iyi şekilde ilerlemesini sağlayan ve bu çalışmanın ortaya çıkmasında büyük katkıları bulunan Sayın Hocam ve Danışmanım Yard. Doç. Dr. Meral ATICI'ya, değerli görüş ve önerileriyle bana destek olan ve hep güven veren değerli hocam Sayın Prof. Dr. Banu YAZGAN İNANÇ'a, tezimi inceleyerek geribildirim ve önerilerde bulunan değerli jüri üyesi Sayın Yard. Doç. Dr. Neşe CABAROĞLU'na, çalışmalarım sırasında yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen, beni dinleyen ve bana hep destek olan, değerli arkadaşım Oğuzhan ÇOLAKKADIOĞLU'na, İngilizce makaleleri anlamamda bana yardımcı olarak zaman ayıran, güven verici sözleriyle her zaman yanımda olduğunu hissettiren sevgili arkadaşım Hasan Güner BERKANT'a, çalışmam sırasında bana anlayış gösteren ve yardım eden Adana Rehberlik Araştırma Merkezi Özel Eğitim Hizmetleri Bölümü'nde çalışan arkadaşlarıma, verilerin toplanmasında yardımcı olan öğretmen arkadaşlara ve öğrencilere, bu araştırmaya destek olan Ç.Ü. Araştırma Fonu Saymanlığı'na (SOSBE2002YL75) ve emeği geçen herkese teşekkür ediyorum.

Ayrıca, çalışmalarımın her aşamasında her türlü desteğini ve sabrını esirgemeyen sevgili eşim ve varlığıyla bana güç veren oğlum Arda'ya teşekkür yetmez biliyorum, minnettarım...

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ.....	v

BÖLÜM I

GİRİŞ.....	1
1.1. Problem.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	4
1.3. Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi.....	5
1.4. Sınırlılıklar.....	7
1.5. Tanımlar.....	7

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	8
2.1. Kuramsal Açıklamalar.....	8
2.1.1. Sınıf İçi Problem Davranışlar.....	8
2.1.2. Problem Davranışların Nedenleri.....	15
2.1.3. Problem Davranışlara Karşı Kullanılan Yöntemler ve Öğretmen Tepkileri.....	18
2.1.4. Disiplin Modelleri.....	28
2.1.4.1. Glasser'in Gerçeklik Terapisi.....	30
2.1.4.2. Rudolf Dreikurs: Sosyal Disiplin Modeli.....	31
2.1.4.3. Atılğan Disiplin: Lee Canter.....	31
2.1.4.4. Davranışçı Model.....	32
2.2. İlgili Araştırmalar.....	33
2.2.1. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar.....	33
2.2.2. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar.....	34

BÖLÜM III

YÖNTEM.....	41
3.1. Araştırmanın Modeli.....	41
3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	42
3.3. Veri Toplama Araçları.....	43
3.3.1. Gözlem Formu.....	43
3.3.2. Görüşme Formu.....	44
3.4. Verilerin Toplanması.....	44
3.6. Verilerin Analizi.....	46

BÖLÜM IV

BULGULAR.....	47
4.1. Öğretmenlerin Sınıflarında Karşılaştıkları Problem Davranışlarla İlgili Bulgular.....	47
4.2.Okulun Sosyo-Ekonomik Düzeyine Göre Sınıflarda Karşılaşılan Problem Davranışlarla İlgili Bulgular.....	49
4.3. Sınıf Düzeyine Göre Problem Davranışlarla İlgili Bulgular.....	51
4.4. Öğretmenlerin Deneyimine Göre Sınıfta Karşılaşılan Problem Davranışlarla İlgili Bulgular.....	53
4.5.Sınıftaki Öğrenci Sayısına Göre Karşılaşılan Problem Davranışlarla İlgili Bulgular.....	57
4.6.Öğretmenlerin Sınıflarında Karşılaştıkları Problem Davranışlara Karşı Müdahaleleriyle İlgili Bulgular.....	60
4.7.Öğretmenin Cinsiyetine Göre Problem Davranışlara Müdahaleleriyle İlgili Bulgular.....	63
4.8.Öğretmenlerin Deneyimlerine Göre Problem Davranışlara Müdahaleleriyle İlgili Bulgular.....	65
4.9.Problem Davranışlara Müdahalelerde Öğrencinin Cinsiyetinin ve Başarı Durumunun Öğretmenin Müdahalesini Etkileyip Etkilemediğine İlişkin Bulgular.....	70

4.10.Sınıf Öğretmenlerinin Problem Davranışlarla Başetmede Okul Psikolojik Danışmanıya Ne Tür İşbirliği Yaptığıyla İlgili Bulgular.....	72
---	----

BÖLÜM V

YORUM VE TARTIŞMA.....	74
5.1. Sınıfta Karşılaşılan Problem Davranışlarla İlgili Bulgulara Yönelik Yorumlar.....	74
5.2. Öğretmenlerin Problem Davranışlara Müdahaleleriyle ilgili Bulgulara Yönelik Yorumlar.....	77

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	81
6.1. Sonuç.....	81
6.2. Öneriler.....	83
6.2.1. Uygulamalara İlişkin Öneriler.....	83
6.2.2. Gelecekteki Araştırmalara İlişkin Öneriler.....	84
KAYNAKLAR.....	86
EKLER	
ÖZGEÇMİŞ	

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa No
Tablo 1	Görüşme Yapılan Öğretmenlerin Cinsiyet, Deneyim, Çalıştıkları Okulların Sosyo-Ekonomik Düzeyi, Sınıf Düzeyi ve Öğrenci Sayılarına İlişkin Bilgiler.....	42
Tablo 2	Sınıflarda Karşılaşılan Problem Davranışların Dağılımı.....	47
Tablo 3	Alt-SED İlköğretim Okullarında Gözlemlenen Problem Davranışların Dağılımı.....	49
Tablo 4	Orta-SED İlköğretim Okullarında Gözlemlenen Problem Davranışların Dağılımı.....	50
Tablo 5	Üst-SED İlköğretim Okullarında Gözlemlenen Problem Davranışların Dağılımı.....	51
Tablo 6	4. Sınıflarda Gözlemlenen Problem Davranışların Dağılımı.....	52
Tablo 7	5. Sınıflarda Gözlemlenen Problem Davranışların Dağılımı.....	53
Tablo 8	1-10 Yıl Arası Deneyime Sahip Sınıf Öğretmenlerinin Sınıflarında Karşılaştıkları Problem Davranışların Dağılımı.....	54
Tablo 9	11-20 Yıl Arası Deneyime Sahip Sınıf Öğretmenlerinin Sınıflarında Karşılaştıkları Problem Davranışların Dağılımı.....	55
Tablo 10	21-30 Yıl Arası Deneyime Sahip Sınıf Öğretmenlerinin Sınıflarında Karşılaştıkları Problem Davranışların Dağılımı.....	56

Tablo 11	Öğrenci Sayısı 20-30 Arasında Olan Sınıflarda Problem Davranışların Dağılımı.....	57
Tablo 12	Öğrenci Sayısı 31-40 Arasında Olan Sınıflarda Problem Davranışların Dağılımı.....	58
Tablo 13	Öğrenci Sayısı 41-50 Arasında Olan Sınıflarda Problem Davranışların Dağılımı.....	59
Tablo 14	Öğrenci Sayısı 51 ve Üstü Olan Sınıflarda Problem Davranışların Dağılımı.....	59
Tablo 15	Öğretmenlerin Problem Davranışlara Karşı Müdahalelerinin Dağılımı.....	61
Tablo 16	Kadın Öğretmenlerin Problem Davranışlara Karşı Müdahalelerinin Dağılımı.....	63
Tablo 17	Erkek Öğretmenlerin Problem Davranışlara Karşı Müdahalelerinin Dağılımı.....	64
Tablo 18	1-10 Yıl Arası Deneyime Sahip Öğretmenlerin Müdahalelerinin Dağılımı.....	66
Tablo 19	11-20 Yıl Arası Deneyime Sahip Öğretmenlerin Müdahalelerinin Dağılımı.....	67
Tablo 20	21-30 Yıl Arası Deneyime Sahip Öğretmenlerin Müdahalelerinin Dağılımı.....	68

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde, Problem, Araştırmanın Amacı, Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi, Sınırlılıklar ve Tanımlar ele alınmıştır.

1.1.Problem

Eğitimin bir çok tanımı yapılmış ve eğitime bir çok görev yüklenmiştir. En genel anlamıyla eğitim, bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla istenilen yönde davranış değişikliği meydana getirme sürecidir (Ertürk, 1998, s. 12; Demirel, 1998, s. 1; Kalaycı, 2000, s. 176). Eğitimin temel malzemesi insandır. İnsan gerek biyolojik, gerekse psikolojik yapısı gereği eğitime ihtiyaç duyan bir varlıktır (İlgar, 2000, s. 13). Eğitim kurumu toplumun uyumlayıcı kurumlarından biri olarak toplumun bireyleri arasında oluşan eğitsel ilişkileri düzenlemektedir (Balay, 2003, s. 17). Okul toplumun örgün eğitim amaçlarını gerçekleştirmek üzere kurulmuş bir toplumsal kurumdur (Şeren, 2000, s.165). İlköğretim okuluna başlayan öğrenci örgün bir eğitim kurumuyla tanışır. Ev ortamından okul ortamına girmesi onun bu yeni ortamdaki kuralları öğrenmesini gerektirir (Yeşilyaprak, 2000, s. 129).

İlköğretim okulları, öğrencilerin disiplin anlayışının oluşması ve istenmeyen davranışların önlenmesi açısından eğitimin diğer kademesindeki okullardan daha önemlidir. Önemli olmasının nedeni öğrencilerin gelecekte sergileyecekleri davranışların temellerinin bu dönemde atılmasında yatmaktadır (Başaran, 1996, s.147). Öğrencilerin öğrenci olarak, aile dışında toplu halde yaşamının gerektirdiği kuralları öğrendikleri, gelecekte sergileyecekleri davranışların temellerinin atıldığı ilköğretim okullarında yaşanan istenmeyen davranışlar, onların öğrenmesini de engellemektedir.

Nitelikli bir eğitim ve öğretim ortamının ve sınıf yönetiminin sağlanmasında en önemli görev öğretmene düşmektedir (Atıcı, 1999). Doyle (1986), öğretmenin başlıca iki görevinin sınıf içerisinde düzeni kurmak ve öğrenmeyi gerçekleştirmek olduğunu ileri sürmektedir. Bu iki görev arasında karşılıklı bir ilişki vardır. Öğrenmenin

gerçekleşmesi için minimum düzeyde de olsa bir sınıf düzeni gerekirken, öğretim etkinliklerinin iyi planlanması da sınıftaki düzeni etkilemektedir.

Sınıf yönetimi ve disiplin öğretmenin sınıftaki en büyük sorumluluklarından biridir. Sınıf yönetimi, öğretmen ve öğrencilerin çalışmalarını engelleyen faktörlerin en aza indirilmesi, öğretim zamanının uygun kullanılması ve etkinliklere öğrencilerin katılımının sağlanması şeklinde açıklanabilir. Sınıf içi problem davranışların önlenmesi ve bu davranışların yönetimi sınıf yönetiminin önemli bir boyutudur. Sınıfta problem davranışların etkili bir şekilde yönetilmesi, sınıf düzeninin sağlanması açısından çok önemlidir. Burden (1995), etkili ve yeterli bir sınıf yönetimi stratejisi geliştirmek için öncelikle sınıf içinde oluşan istenmeyen davranışların belirlenmesi gerektiğini belirtmiştir.

Sınıfta her gün yapılması gereken etkinlikleri planlamak ve bu etkinlikleri tüm öğrencilerin yararına olacak biçimde gerçekleştirmek, öğrencilerin ilgisini konuya çekebilmek, sınıfta kendisini ve öğrencileri rahatsız edecek durumları en aza indirmek öğretmenin temel görevleri arasındadır. Öğretmenin sınıfta ayırım gözetmeksizin bütün öğrencilerle ilgilenmesi, onları anlaması öğrencilerin kişisel gelişimi için oldukça önemlidir. Öğretmenler, belli amaçlar doğrultusunda ve bir program çerçevesinde sınıfta eğitim-öğretim etkinliklerine yer vermektedirler. Ancak öğretmenin, bu amaçlara ulaşmasına engel olan bir takım öğrenci problem davranışları olabilir. Öğrencinin problem davranışlarını düzeltmesi için öğretmenin bazı müdahalelerde bulunması gerekmektedir.

Öğretmenler sınıf ortamında istenmeyen davranışların ortaya çıkmasına neden olmak yerine, herhangi bir sorun yaşamadan, zevkli ve verimli bir ortamda ders yapmak isterler. Ancak çocukların içinde yetiştiği aile ortamı, toplumun kültürel yapısı, öğretmenin aldığı eğitimin kalite ve süresi, öğretmenin öğrenciye bakış açısı, meslekteki deneyimi ve benzeri bir çok etken öğretmenin sınıf içi uygulamalarına ve öğrencilerine karşı tutum ve davranışlarına yansımaktadır (Aksoy, 2000, s. 6). Sınıf içinde öğrencilerin uygun olmayan ve dersin akışını bozan davranışları, öğretmenlerin öğretimsel zamanının önemli bir kısmını sınıfın düzenini sağlamaya çalışarak geçirmelerine neden olmaktadır. Bu da öğretmen için öğretmenliği sıkıcı, oldukça özveri isteyen, zor bir görev haline getirmektedir (Atıcı, 1999).

Sınıf yapay olarak oluşturulmuş bir topluluğun bulunduğu cansız bir ortam değildir. Sınıf sosyal ve psikolojik yapısı etkin olan, kendine özgü dinamiklere sahip bir ilişkiler sistemidir. Bu dinamikler öğrenci davranışları üzerinde önemli bir etkiye sahiptir ve onların davranışlarını yönlendirir. Sınıfta bulunan öğrenciler farklı geçmiş yaşantılara, farklı kişilik yapılarına, farklı ilgi ve yeteneklere sahip olarak heterojen bir yapı oluştururlar. Bu heterojen yapı sınıfta meydana gelen öğrenme-öğretme faaliyetleri sırasında farklı davranışların meydana gelmesine ve farklı görüntülerin ortaya çıkmasına yol açabilir. Bazı öğrenciler öğretmeni dinlerken, bazıları defterine not tutabilir, bazıları açık bir şekilde derse katılırken, bazıları istenmeyen davranışlarda bulunabilirler. Bazı öğrenciler derste öğretilenleri ilginç ve önemli bulurken bazıları önemsiz ve sıkıcı bulabilir ve davranışlarıyla bunları belli edebilirler. Öğrencilerin farklı özelliklere sahip olması bunlara benzer bir çok davranışta bulunmalarına neden olabilir (Öztürk, 2003, s:132).

Sınıfta bulunan öğrencilerin kişilik özellikleri, okul ve derslere yönelik tutumları, dersi dinleme ve ders çalışma alışkanlıkları, ailelerden ve çevreden getirdikleri kültürel özellikler, öğrenciler arasındaki ilişkiler, sınıfın fiziksel koşulları ve öğretmen öğrenci ilişkileri bir bütün olarak sınıf ortamını oluşturmaktadır (Erden, 1998). Bu ortamda öğrencinin görevi, okula devam etmek, öğretmenle ve arkadaşlarıyla etkileşim içinde bulunmak, derslere çalışmak ve verilen ödevleri yapmaktır.

İlkokul çağındaki çocuklar, doğruyu ve yanlış seçmede zorluk çektiklerinden, hareket etme ve oyun ihtiyacı duyduklarından sınıfta bir çok istenmeyen davranışta bulunabilirler. Öğretmen çoğu zaman sınıfta kendi beklentilerine uygun olmayan öğrenci davranışları ile karşılaşabilir. Bu durumda öğretmenlerin hoşgörülü, sabırlı olması, öğrencileri anlamaya çalışması gerekmektedir. Öğretmenlerin sınıf yönetiminde etkili olabilmesi için öğrencilerin ilgi, beklenti ve gereksinimlerinin farkında olmasının önemi vurgulanmaktadır (Erden,1998).

Öğretmenlerin problem davranışları tanımlaması ve yönetiminde kullandıkları stratejileri belirlemeye yönelik araştırma bulgularından elde edilen ortak sonuç, öğretmenlerin karşılaştıkları problem davranışların ülkeden ülkeye, bölgeden bölgeye, okuldan okula, kişiden kişiye değişkenlik gösterdiğidir (Sadık, 2000). Öğretmenlerin, sınıfta karşılaşılan problem davranışlar karşısında kaygı duydukları ve öğretim için

ayrılan zamanın büyük bir kısmını problem davranışlarla mücadele etmek için kullandıkları, daha önce bu konuda yapılan araştırmalarda ortaya çıkmıştır. Örneğin; Edwards (1993), mesleğe yeni başlamış öğretmenlerin ve hatta deneyimli öğretmenlerin problem davranışların yönetimi konusunda kaygı duyduklarını bulmuştur. Ayrıca öğretmenlerin problem davranışlarla baş etmek için sistematik yöntemler kullanmadıkları, o anda aklına gelen veya o anda kendisinin geliştirdiği bir yöntemi kullandıkları yani problem davranışlarla profesyonel bir biçimde baş edemedikleri görülmektedir (Atıcı, 1999).

Sınıfta ortaya çıkan problem davranışlar öğretmen ve öğrencilerin dikkatini dağıtmakta, sınıfın huzurunu bozmakta ve sınıftaki öğrenme ortamını engelleyerek problemlerin artmasına neden olmaktadır.

Bu açıdan bakıldığında, öğretmenlerin problem davranışlara müdahaleleri, hem öğretim hem de sınıf içi davranışların yönetimi açısından önemli bir konudur. Sınıf içi öğrenci problem davranışları ve bu davranışların yönetiminde öğretmen müdahaleleri ile ilgili olarak yapılan bu çalışma, problem davranışların çözümünde öğretmen müdahalesinin rolünü ortaya koyacak ve bundan sonra yapılacak çalışmalara bir basamak oluşturacaktır.

Bu bilgiler ışığında araştırmanın problemi, sınıfta öğrenci problem davranışlarının neler olduğunu ve öğretmenlerin bu davranışlarla baş etmek için hangi yöntemleri kullandıklarını ortaya çıkarmaktır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı, ilköğretim I. kademe 4. ve 5. sınıf öğretmenlerinin, sınıf içinde karşılaştıkları problem davranışların neler olduğunu ve bu davranışlarla başa çıkmada hangi yöntemleri kullandıklarını incelemektir.

Bu genel amaç doğrultusunda, aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır.

1- Öğretmenler sınıflarında ne tür davranış problemleriyle karşılaşmaktadırlar?

- 2- Okulun sosyo-ekonomik düzeyine ve öğrencilerin sınıf düzeyine göre sınıflarda karşılaşılan problem davranışlar arasında ne gibi farklılıklar vardır?
- 3- Öğretmenin kıdemi ve sınıftaki öğrenci sayısına göre sınıflarda karşılaşılan problem davranışlar arasında ne gibi farklılıklar vardır?
- 4- Öğretmenler sınıflarında karşılaştıkları problem davranışlara karşı ne tür müdahale yöntemleri kullanmaktadırlar?
- 5- Öğretmenlerin cinsiyetine ve kıdemine göre problem davranışlara karşı kullandıkları müdahale yöntemleri arasında ne gibi farklılıklar vardır?
- 6- Öğretmenler sınıflarında karşılaştıkları davranış problemlerine müdahale ederken, öğrencinin cinsiyeti ve başarı durumu öğretmenin müdahalesini etkilemekte midir?
- 7- Öğretmenler problem davranışlarla baş etmede okul psikolojik danışmanından ne tür yardımlar almaktadırlar?

1.3. Araştırmanın Gerekçesi Ve Önemi

Öğretmenler belirli amaçlar doğrultusunda, sınıf içersinde öğretim etkinliklerine yer verirler. Ancak bu amaçlara ulaşmada, sınıf ortamında, bazı engellerle karşılaşılabilir. Sınıf ortamına uygun olmayan öğrenci davranışları, öğretmenin bu davranışlarla yeterli bir şekilde baş edememesi, bu sorunların nedenleri arasında gösterilebilir. Öğretmenler sınıf içerisinde öğretim etkinliklerini sürdürürken aynı zamanda öğrencilerin gösterdiği problem davranışlarla da baş etmek zorundadırlar. Çünkü sınıfta öğretim için belirlenen amaçlara ulaşmak ve sınıfta öğrenmeye ayrılan zamanı arttırmak için problem davranışlarla etkin bir şekilde baş etmek gerekmektedir.

Problem davranış, sınıf yönetiminde belirleyici olan kavramlardan birisidir. Çünkü öğrenciler yaramazlık yaptığında davranış yönetimine duyulan ihtiyaç belirgin hale gelmektedir (Atıcı, 1999).

Veenman (1984), 1960 ile 1984 yılları arasında farklı ülkelerde yapılan ve öğretmenlerin sorunlarını ele alan araştırma sonuçlarının, sınıf disiplininin öğretmenliğe yeni başlamış kişilerin en önemli sorunlarından biri olduğunu ortaya koymuştur. Öğretmenlerin büyük bir kısmı sınıf yönetiminde benzer zorluklar yaşadıklarını ve çok sayıda meslektaşlarının da aynı sorunu yaşadığını belirtmiştir (Akt:Türnüklü, 1999).

Benzer bir araştırmada Edwars (1993), mesleğe yeni başlamış ęřretmenlerin ve hatta deneyimli ęřretmenlerin bile problem davranışlar ve yęnetimi konusunda kaygı duyduklarını dile getirmiştir.

Problem davranışlar ve yęnetimi ęlkemizde son yıllarda giderek artan bir şekilde ęnem kazanmaya başlamıştır. Çünkü bu tür davranışlarda bir artış olduğu ve bu artışın da hem ęğrenme hem de fiziksel ve psikolojik güvenlik açısından tehdit oluşturduğu görülmektedir (Atıcı,1999). Bu nedenle bu konuda bir araştırma yapılması ve ęřretmenlerin hangi yęntemleri kullandıklarının ve bunların etkililiğinin incelenmesinde yarar vardır. Böylece, ęnerilerde bulunmak mümkün olacaktır. lkemizde İlkęretim okullarında yapılan benzer araştırmalarda veri toplama aracı olarak ęzellikle anket yęnteminin kullanıldığı, nitel yęntemlerin ise (gözlem ve görüşme) nadiren kullanıldığı görülmektedir. Selçuk (2000), birçok ęřretmen ve ęğrenci davranışı hakkında ancak o davranış yapılırken bilgi toplanabileceğini belirtmiştir. Yanlış genellemelere yol amamak için söz konusu davranışların sürekli veya aralıklı olarak izlenmesi gerekmektedir. Öğretmen ve ęğrenci davranışlarının nasıl bir süreç içinde gerçekleştiği ancak gözlem yoluyla saptanabilir.

Öğretmenlerin sınıfta karşılaşılan problem davranışlara müdahale konusunda sorunlar yaşıyor olmaları bu araştırmanın başlangıç noktasını oluşturmaktadır. Ayrıca okullarda görev yapan psikolojik danışmanlar, konsültasyon hizmeti kapsamında değişik konularda ęğretmenler ile işbirliği içinde çalışmak durumundadırlar. Öğretmenler zaman zaman bu tür konularda psikolojik danışmanın yardımına ihtiyaç duymaktadır. Okul psikolojik danışmanları ęğretmenlere bu konuda bilgi verebilecek donanıma sahiptirler. Bu ęzellikleri dolayısıyla ęğrencilerin problem davranışlarının temelinde yatan nedenleri belirleyerek, bu nedenleri ortadan kaldırmaya yęnelik uygun çözüm yolları geliştirebilirler. Bu araştırma sayesinde; ęğretmenlerin, problem davranışlarla baş etmede kullandıkları müdahale biçimleri konusunda bilgi sahibi olmak ve bu konuda ęğretmenleri bilgilendirmek mümkün olacaktır. Ayrıca ęğretmenlerin, problem davranışlarla baş etmede, psikolojik danışmanlarla işbirliği içerisine girmenin ęnemini görmeleri sağlanacaktır.

1.5. Sınırlılıklar

1- Araştırma 2002 – 2003 eğitim-öğretim yılında Adana İli Merkez İlçelerinden Seyhan ve Yüreğir sınırlarında bulunan alt, orta ve üst sosyo-ekonomik düzey okullardan örnekleme giren öğretmenlerle sınırlıdır.

2- Araştırma, oluşturulan örnekleme yer alan İlköğretim okullarının 4. ve 5. sınıflarından seçilen 16 öğretmen ile sınırlıdır.

3- Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden, görüşme ve gözlem yöntemlerinden elde edilen bilgilerle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

İstenmeyen Davranış: İstenmeyen davranış, sınıftaki bir etkinlik sırasında belli bir anda birincil olarak yürütülmekte olan etkinlikleri tehdit eden ya da onlarla yarışan bir ya da daha fazla öğrenci tarafından yapılan davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Doyle, 1986, s: 393).

Müdahale Stratejisi: İstenmeyen davranışlarla başa çıkmak için öğretmenin izlemesi gereken yöntem.

Sınıf Yönetimi: Sınıf yönetimi, sınıf düzenini sağlamak için öğretmenlerin kullandığı stratejiler ve gösterdiği davranışlar bütünü olarak tanımlanabilir (Doyle, 1986, s: 395).

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE SINIF YÖNETİMİ ALANINDA İSTENMEYEN DAVRANIŞLARLA İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde öğrenci istenmeyen davranışlarına ilişkin kuramsal açıklamalar ve sınıf yönetimi alanında bu tür davranışlarla ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

2.1. Sınıf İçi Problem Davranışlar

Aşağıda sınıf içi öğrenci istenmeyen davranışların anlamı, tanımlaması ve sınıflandırılması ile ilgili bilgilere yer verilecektir.

Sınıf içi öğrenci istenmeyen davranışları genellikle oluştuğu koşullara ve algılayan kişiye göre değişiklik gösterse de, çoğunlukla benzer konulara vurgu yapılarak tanımlanmaktadır. Örneğin Lawrence ve Steed'e (1984), göre istenmeyen davranışlar, öğretmen ve öğrenme sürecini ve okulun normal işleyişini ciddi biçimde aksatan davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Akt:Türnüklü, 1999-a).

Burden'e (1995), göre istenmeyen davranışların nedenleri, türleri, yeri ve şiddeti bir davranışın, istenmeyen davranış olarak kabul edilmesinde üzerinde önemle durulması gereken konulardır. Burden (1995), istenmeyen davranış, eğitim sürecinin akışını olumsuz yönde etkileyen davranışlar olarak tanımlamıştır.

Başar (2001, s:114), okulda eğitsel çabaları etkileyen her tür davranış, istenmeyen davranış olarak adlandırmıştır. Bunların olumsuz etkilerinin derece derece olduğunu, bu açıdan istenmeyen davranışların, yıkıcı olmayandan, çok yıkıcı olana doğru uzanan bir yelpazede sıralandığını belirtmiştir.

Özyürek'e (1999, s:4), göre problem davranışlar çeşitli şekillerde tanımlanır. Bu tanımlamalardan yaygın olanları uyum sorunu olan çocuklar ve duygusal bozukluğu olan

çocuklardır. Bu tanımlamaların altında problem davranışların niteliğine göre tekrar sınıflandırmalara gidilerek tanımlar çeşitlendirilebilir.

Sarıtaş (2000, s:71-72), sınıfta istenmeyen davranışı, öğrencilerin ve öğretmenin ortak haklarını istismar ve ihmal eden, eğitimsel amaç, plan ve etkinlikleri olumsuz yönde etkileyen ve engelleyen davranışlar olarak tanımlamakta ve istenmeyen davranışın sonucunda yaşanabilecek olumsuzlukları şu şekilde ifade etmektedir. Sınıfın duygusal ortamı bozulur; soruna yol açan da dahil bütün öğrencilerin öğrenimi engellenir; sınıfta huzursuzluk yaşanır; öğretmen gerginleşir; kargaşa ve gürültüden diğer sınıflar olumsuz etkilenir; öğrencilerin, öğretmenin, okulun eşyası zarar görebilir.

Doyle (1986), istenmeyen davranışı, sınıftaki bir etkinlik sırasında belirli bir anda birincil olarak yürütülmekte olan etkinlikleri tehdit eden ya da onlarla yarışan bir ya da daha fazla öğrenci tarafından yapılan davranışlar olarak tanımlamaktadır.

Ataman (2002,s:230), öğretmenlerin sınıf ortamında, “uygun olmayan sınıf içi davranışlar ve kötü çalışma becerileri” adı altında iki çeşit davranış problemiyle karşı karşıya kaldıklarını belirtmiştir. Sınıftaki öğretimin işleyişine etki yapan, öğretmen ve arkadaşıyla olan etkileşimini engelleyen ya da diğerleri için tehlike oluşturacak durumları yaratan davranışlar sınıf yönetimi kapsamında ele alınmaktadır. Örneğin, söz almadan konuşma, kavga, ağız dalaşı, yerinden kalkarak sınıfta dolaşma, sınıf etkinliklerine katılmama, yaşına uygun olmayan bebeksi davranışlar uygun olmayan sınıf içi davranışlar kategorisinde yer alan davranışlardır. Öğrencinin akademik performansını ve öğretmenin öğrencinin akademik alandaki gelişmesiyle ilgili yapması gerekenleri etkileyen davranışlar da çalışma becerileri problemleri olarak benimsenmektedir. Örneğin; çalışma becerilerinden, ödevlerini zamanında ve istenildiği biçimde yapmamak, sınıftaki tartışmalarda ve öğretmenin ders sunumunda dikkat yetersizliği göstermek, sınıfta öğretmenin yönergelerine uymama ve çalışma zamanını iyi kullanmama bu davranışlardandır.

Bull ve Solity (1996), istenmeyen davranışın ne olduğu hakkındaki öğretmen görüşlerinin yüksek düzeyde benzerlik gösterdiğini vurgulamıştır. Ancak yine de bu görüşler arasında, sınıf düzenine, yürütülen etkinliğin türüne, çocukların yaşlarına, daha önceki yaşantılarına ve öğretmen beklentilerine göre farklılıkların olduğunu ve bir davranışı istenmeyen davranış yapan dört önemli ölçütten bahsedilebileceğini belirtmiştir.

Bu ölçütlere göre;

- Çocuğun kendi öğrenmesiyle, sınıftaki diğer öğrencilerin öğrenmelerini kesen ve dersi bölen davranış istenmeyen davranıştır (sınıfta gürültü çıkarma gibi).
- Antisosyal nitelikte davranış; bir başka ifadeyle çocuğun, öğretmeni ve arkadaşlarıyla etkileşimine zarar veren davranış istenmeyen davranıştır (başkalarına ait eşyaları izinsiz alma gibi).
- Çocuk ve diğerlerinin güvenliği için risk oluşturan ve zarara yol açacak nitelikte olan davranış istenmeyen davranıştır (okula kesici aletler getirmek gibi).
- Okul eşyaları veya kişilerin özel eşyalarının kaybı ve zarar görmesine yol açan davranış (okulun penceresini kırmak, birinin defterini yırtmak gibi) istenmeyen davranıştır.

Okul veya sınıfta oluşturulmuş yazılı veya yazılı olmayan kurallara zıt yönde davranma ve öğrenme öğretme faaliyetlerinin etkinliğini azaltmaya yol açan tüm davranışlar olumsuz olarak algılanır. Olumsuz davranışların ortaya çıkması sınıf atmosferini gerginleştirir, dikkatin akademik faaliyetlerden ortamdaki çeldiricilere kaymasına yol açar. Bu durumdan hem öğrenciler hem de öğretmen etkilenir. Sınıf ortamında bozulan dengeyi tekrar sağlamak, olumlu bir sınıf atmosferi yaratmak hem oldukça zaman alıcıdır hem de etkili öğretmenlik becerisi gerektirir. Çünkü problemlerle başa çıkmada yetersiz öğretmenler bu tip davranışlar karşısında gereksiz cezalandırma yoluyla, ortamı olumluya döndürmek bir yana daha da gergin bir ortam oluşmasına neden olabilirler.

Olumsuz davranışların etkisi ortaya çıkardığı sonuçlara göre değerlendirilir. Bu sonuçlar bazen gözle görülebilir bazı zararları ortaya çıkarır ve disiplin cezası gerektirir.

Örneğin; sınıftaki bir materyale zarar verme, arkadaşlarına fiziksel zarar verme, hırsızlık, öğretmene sözel saldırıda bulunma vb. Ancak, bazı olumsuz davranışlar vardır ki, sonuçları gözle görülebilir bir olumsuzluk yaratmadığı için göz ardı edilir ve üzerinde fazla durulmaz. Örneğin; gereksiz sorularla dersi bölme ve zamanın gereksiz kullanılmasına sebep olma, gürültü vb. hareketlerle sınıfın dikkatini dağıtma gibi. Bu tür davranışlara yönelik olarak etkin önlem alınmaz ve bu davranışlar olumluya dönüştürülemez ise öğrencilerin olumsuz davranışlar kazanması gibi daha ağır sonuçlar ortaya çıkarabilir (Öztürk, 2003).

E. Brobhy ve M. Rohrkemper (1981), ilköğretim düzeyinde öğrenci problemleri ile başa çıkma stratejileri ile ilgili yaptıkları sınıf stratejisi araştırmalarında 12 problemlili öğrenci tipi belirlemişlerdir. Bu öğrenci tipleri şunlardır:

Başarısızlık sendromu gösteren , mükemmeliyetçi, gayretsiz, az gayretli, düşmanca tutumlar sergileyen, basit direnişçi, meydan okuyan, hiperaktif, dikkatsiz (aklı başka yerde), toy (cahil), akranları tarafından dışlanan, çekingen (içine kapanık).

1. Başarısızlık Sendromu Gösteren: Bu öğrenciler başaramayacaklarına inanmışlardır. Çalışmaya başlayamazlar veya çalışmayı hemen bırakırlar. Genellikle “Bunu yapamam” derler.
2. Mükemmeliyetçi: Bu öğrenciler hata yapacaklarından, gereğinden fazla endişe duyarlar. Çalışma konusunda kendilerine çok fazla yüklenirler. Gereğinden fazla endişelidirler. Kendilerinden emin olamadıkları için sınıfta kendilerini geri çekerler.
3. Gayretsiz : Bu öğrenciler sadece yapabilecekleri kadar çalışırlar. Okul faaliyetlerine karşı kayıtsızdırlar.
4. Az Gayretli: Bu öğrenciler yavaş ilerlerler, bir işi zor tamamlarlar, yönergeleri zor takip ederler. Çalışmaya istekli olsalar bile motivasyonları ve potansiyelleri düşüktür.
5. Düşmanca Tutumlar Sergileyen: Bu öğrenciler yönergeleri düşmanca algılar ve arkadaşlarına düşmanca davranışlarda bulunurlar. Arkadaşlarını korkutmak,

gözdağı vermek, tehdit etmek, vurmak, ısırarak, eşyalara zarar vermek ve zıtlık çıkartmak genel özellikleridir.

6. Basit Direnişçi: Bu öğrenciler dolaylı olarak öğretmene karşı koyarlar ve zıttını yaparlar. Eşyalara açıkça zarar vermese bile gizlice bozarlar.
7. Meydan Okuyan: Otoriteye karşı koyarlar ve öğretmenle mücadeleye girerler. Kendi kurallarını uygulamak isterler ve ne yapmaları gerektiğinin söylenmesinden hoşlanmazlar.
8. Hiperaktif: Bu öğrenciler aşırı hareketlilik sergilerler. Otururken bile hareketlidirler.
9. Dikkatsiz (Aklı başka yerde): Konsantre olmaları ve dikkatlerini toplamaları çok zordur. Değişikliklere zor uyum sağlarlar, nadiren işlerini tamamlarlar.
10. Toy (Cahil) : Sorumluluk almada ve etkinlikleri yapmada zorlanırlar. Sahip oldukları eşyaları sıkça kaybederler. Sık sık yardıma ihtiyaç duyarlar, beceriksizdirler.
11. Akranları Tarafından Dışlanan: Bu öğrenciler akranlarıyla ilişkiye girmeye çalışırlar ama sürekli dışlanırlar. Genellikle tek başınadırlar ve sosyal yetenekleri zayıftır.
12. Çekingen (içe kapanık): Bu öğrenciler kişisel ilişkilerden kaçınırlar. Sessizdirler ve söylenenlere cevap vermezler.

Evertson, Emer, Vlements ve Worsham (1997), problem davranışın alanının çok geniş olduğunu, öğrencinin sınıf dışında gösterdiği davranışları, sınıfta da gösterdiğinde problem davranışların ortaya çıktığını belirtmiş ve problem davranışları sınıflandırarak tanımlamıştır.

Problem olmayan yaygın davranışlar; sınıf içerisinde herhangi bir etkinlik sırasında öğrencilerin söylediği bazı sözler, etkinlikler arası geçişlerde öğrencilerin sergiledikleri ortak davranışlar ve buna benzer birçok davranış öğrencilerin öğrenme ve öğretimini engellemediği için gerçek problem olarak kabul edilmemektedirler.

Orta şiddette problemlı davranışlar; bu kapsama giren davranışlar, sınıf etkinliklerini ve öğrencinin öğrenmesini olumsuz yönde etkiler. Örneğin; öğrenci izin almadan yerini terk eder, sınıftaki etkinlikle ilgisiz şeyler okur veya tuhafliklar yapar, not tutmaz, şeker v.b. şeyler yer, yerdeki çöplerle oynar. Bu davranışlar kısa sürdükçe orta düzeyde problemlı davranışlar olarak nitelendirilir.

Önemli ancak büyüklüğü ve etkileri sınırlı problem davranışlar; bu kategori içerisindeki davranışlar bir aktivite ve öğrenme aşamasını tamamiyle olumsuz yönde etkileyen davranışlardır. Sınıfta az sayıda öğrencide görülür. Örneğin öğrenci kronik bir şekilde verilen görevleri yapmaz, sınıf kurallarını reddeder veya bir şeyler yapmayı reddeder. Bu kategorideki davranışlarda yıkıcılık veya vurma, dövme eylemleri vardır.

Yayılan ve artış gösteren problem davranışlar; sınıfta öğrenim ortamından başka bir ortamı oluşturma eğilimi gösteren davranışlardır. Örneğin sınıfta bazı öğrenciler dolaşırlar ve aralarında konuşurlar. Sürekli olarak bu kapsamda aktiviteler sergilerler. Öğretmen sınıfta sessizlik istediğinde öğrenciler bunu reddeder ve öğretmene karşı gelirler. Böylece zayıf bir sınıf ortamı yaratılır.

Burden (1995), sınıfta ortaya çıkan problem davranışları hafif düzeyden şiddetli düzeye doğru sınıflamıştır. Öğretmenlerin önce problem davranışların türüne ve önem derecesine göre bir liste hazırlamaları ve problem davranışlara müdahale ederken bu listeyi göz önünde tutmaları gerektiğini belirtmiştir. Burden (1995), problem davranışları şiddet derecesine göre şöyle sıralamıştır.

Hafif şiddette problem davranışlar

- Okulun ve arkadaşlarının eşyalarına küçük zararlar verme
- İtişme ve kakışma
- Karşılık verme
- Söz almadan konuşma
- Arkadaşlarını rahatsız etme
- Etkinlik esnasında uyuma

- Sınıfa geç kalma
- Eşyaları etrafa fırlatma
- Uygunsuz olarak sarılma, öpme
- Oyun oynama
- Sınıfta bir şeyler atıştırma
- Garip ve rahatsız edici sesler çıkarma

Orta şiddette problem davranışlar

- Sınıftan izin almadan çıkma
- Küfürlü konuşma
- Söz dinlememe
- Sigara v.b. şeyle içme
- Etkinliği bölme
- Kopya çekme
- Yalan söyleme
- Arkadaşlarının ödevini kendi ödeviymiş gibi gösterme
- Saygısızlık yapma, kaba konuşma, uygunsuz el kol hareketleri yapma
- Etrafindakileri korkutma

Şiddetli problem davranışlar

- Okulun ve arkadaşlarının eşyalarına büyük zararlar verme
- Arkadaşlarının eşyalarını satma, hırsızlık yapma
- Okuldan kaçma
- Alkol ve uyuşturucu kullanma
- Arkadaşlarına silah, uyuşturucu veya alkol vermek, satmak
- Öğretmene küfür etmek ve saldırmak
- Arkadaşlarına saldırılarda bulunmak
- İtaat etmemek
- Cinsel tacizde bulunmak
- Arkadaşlarını tehdit etmek, onlara baskı yapmak

Aydın (2000), İstenmeyen davranışların sınırlarının çizilmesinin zor olduğunu, çünkü davranışın istenmeyen nitelikte olmasını belirleyen etmenlerin duruma, koşullara, mekana v.b. bir dizi değişkene bağlı olduğunu bu nedenle de öğretmenin, sorunları kategorize etme yanılığısına düşmemesi gerektiğini belirtmiştir. Çünkü kategorize etmek, istenmeyen davranışların çözümünde, aşırı yapılandırılmış bir yönetsel anlayışın egemen olması anlamına gelmektedir. Oysa nitelik ve kapsam açısından hiçbir sorun diğerleri ile aynı özellikleri taşımaz. Ayrıca kalıplaşmış davranış yönetim tekniklerinin, belirli bir zamandan sonra eğitsel amaçlara hizmet ettiği de tartışmalıdır. Bu durum öncelikle öğretmenin, davranış sorunlarının gerçek nedenlerini anlamasını gerektirmektedir. Çünkü doğru anlaşılmayan hiçbir sorun çözülemez. Bununla birlikte istenmeyen davranışların sınıflandırılması, belirli bir sınıf içinde yer alan davranışlara karşı belirli yöntemlerin kullanılmasını daha sistematik hale getirebilir.

Buraya kadar literatürden problem davranışın tanımı ve sınıflanmasıyla ilgili bilgiler ayrıntılı olarak verilmiştir. Buna göre problem davranışın tanımdaki ortak noktanın, sınıfın düzenini bozması, öğretmeni ve diğer öğrencileri rahatsız etmesi, davranışı yapan öğrencinin kendisinin ve arkadaşlarının öğrenmesini engellemesi olduğu görülmektedir. Ayrıca problem davranışın sınıflandırılmasında da büyük ölçüde benzerlikler görülse de bazı farklılıkların olduğu anlaşılmaktadır. Problem davranışlar genelde şiddet dereceleri dikkate alınarak (hafif –orta- şiddetli) sınıflandırılmıştır.

2.2. Problem Davranışların Nedenleri

Başar (2001), problem davranışların nedenlerinin çok geniş bir yelpaze oluşturduğunu, yapılması gerekenin sorunun görüntüsüyle uğraşmak yerine, nedenlerini ortadan kaldırmak olduğunu belirtmiş ve problem davranışların nedenlerini sınıf dışı nedenler (öğrencinin aile ortamı, yaşantı çevresi) ve sınıf içi nedenler (öğrencilerin özellikleri, sınıfın yapısı, eğitim programı, öğretim yöntemleri, öğrenci başarısı, öğretmenin özellikleri) olmak üzere iki grupta toplamıştır.

Benzer bir şekilde Sarıtaş (2000), sınıfta problem davranışlara yol açan faktörleri sınıf içi ve sınıf dışı olmak üzere iki grupta ele almıştır. Sınıf içinde problem davranışlara yol açan faktörleri de; öğrenci özellikleri, program ve öğretim yöntemleri, sınıfın yapısı ve öğretmen özellikleri olarak belirtmiştir.

Atıcı (2001), problem davranışların nedenlerini; ailesel nedenler, okul ve öğretmene bağlı nedenler ve öğrenciye bağlı nedenler olmak üzere üç ana başlık altında toplamıştır.

Aileye bağlı nedenler

Öğrencinin aile ortamı davranışlarının temel kaynaklarından biridir. Aile öğrenci davranışının şekillenmeye başladığı, örnek alındığı temel çevredir (Başar,2001). Aileye bağlı nedenler arasında sosyo-ekonomik koşullar oldukça belirleyici olmaktadır. Sosyal ve ekonomik açıdan problemli ve dezavantajlı bölgelerde problem davranış oranı daha yüksektir. Evdeki kaynak ve koşullar da problem davranışlarla ilgili olabilmektedir (Atıcı, 2001).

Ailenin özgün değerleri, etik ölçütleri, standartları ve yaşam felsefesi aile üyelerinde bir alt kültür yaratır. Bu alt kültür başka alanlarda olduğu gibi öğrencinin sınıf içindeki davranışlarına da yön verir. Sınıf aynı zamanda bir çok farklı sosyal değer anlayışını içeren bir yapıdır. Çocuğun sınıfa taşıdığı ailesel değerler ile eğitim değerleri örtüşmediği durumlarda çocuk ikileme düşerek problem davranışlar sergileyebilir (Sarıtaş, 2000).

Burden'e (1995), göre problem davranışların nedenlerinden bazıları da giyim ve barınma eksikliği, anne babanın boşanması, aile yakınları ya da akrabalarından birinin kaybı gibi önemli olaylarla ilişkili nedenler olabilir.

Okul ve öğretmene bağlı nedenler

Problem davranışların nedenleri arasında okulun özellikleri ayrı bir yer tutmaktadır. Özellikle iyi organize olmamış okul ve sınıf iletişimi ve öğrenme süreçleri, çeşitli negatif

davranışların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Ayrıca istenmeyen davranışların nedenleri arasında sınıftaki öğretmenlerin de etkisi bulunmaktadır. Her öğretmen sınıf içinde ideal arzu edilen bir atmosfer kuramadığı için kimi zaman öğrenci negatif davranışları, öğretmenlerin yetersiz öğretme becerilerinden ortaya çıkabilmektedir. Bunun içindir ki, öğretmenlerin mesleki yeterlilikleri de negatif davranışların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. (Türnüklü, 1999a).

Öğretmenin kullandığı sınıf yönetimi stratejisi problem davranışların oluşmasında önemli rol oynamaktadır. Öğretmenler fiziksel şiddet uygulayarak, bağırarak, haksız ve otoriter kurallar uygulayarak genellikle problem davranışların oluşmasına neden olmaktadır (Burden, 1995).

Öğretmenin sınıf içerisinde ana etkinliği kesip başka bir ayrıntı ile ilgilenmesi (örneğin geç gelen, konuşan bir öğrenciyle), bir konuyu sonuçlandırmadan başka bir konuya geçmesi, konuyu gereksiz yere uzatması problem davranışın ortaya çıkmasında önemli bir rol oynamaktadır (Başar, 2001).

Öğretmenin nitelikleri ve özellikleriyle ilgili bir çok davranış öğrenciyi problem davranışlara yönelebilir. Sarıtaş (2000), öğretmenlerin, öğrenciler açısından olumsuzluk içeren davranışlarını şöyle sıralamaktadır: bağırma; tehdit etme; fiziksel zor kullanma; üzerine yürüme; itip kakma; hakaret etme; küfür etme; kaba davranma; emretme; hükmetme; alay etme; küçümseme; çocukları sevmeme; çocukları olumsuz etkileme; yargılama; azarlama; tükenmişlik; dersi terk etme; karasızlık; hatalı olduğunda özür dilememe; tutarsızlık; gözden çıkarma; derse hazırlıksız gelme; zamanı iyi kullanamama; mesleğini sevmeme; kendine özen göstermeme; konuları yarıda kesip askıya alma; yanlış, başarısızlığı cezalandırma; yalnız çalışkan öğrencilerle ilgilenme.

Öğrenciye bağlı nedenler

Sınıf içerisinde ortaya çıkan problem davranışların nedenleri öğrenciden de kaynaklanabilmektedir.

Çocuğun kendisine ilişkin bazı özellikleri okulda problem davranışların kaynağı olabilir. Öğrenci, üstün ve zayıflık yönleriyle birlikte sınıfa gelir. Zayıf özgüven, yetersiz bilgi, düşük öğrenme güdüsü, gelişimsel gecikmeler, fiziksel veya zihinsel engel gibi özelliklere sahip öğrenciler bir şekilde okul için sorun oluştururlar. Özgüvenden yoksun öğrenci, sorumluluk yüklenmekten korkar, aşağılık duygusuna kapılır, etkinliklere katılmak istemez, başaramayacağı endişesi taşır, kendini yetersiz bulur (Sarıtış, 2000).

Duygusal ve öğrenme bozuklukları öğrenci davranışlarını etkilemektedir ve problem davranışların nedeni olabilmektedir. Ayrıca bazı öğrenciler, başarılı olma konusunda olumsuz bir beklentiye ya da belirli öğretmenlerin ayrımcılık ve haksızlık yaptığı düşüncesine sahip olabilirler (Atıcı,2001).

Lorenz (1991), akademik yeterliliği, etkileşim düzeyi, sosyal becerileri düşük, sosyal açıdan yalnız, arkadaşı olmayan, sosyal doyumsuzluk içinde olan, okulu sevmeyen, davranışları olumsuz olan öğrencilerle arkadaşlık edenlerin okula uyumda güçlük çektiklerini, problem davranışlara daha çok yöneldiklerini belirtmiştir (Akt. Başar, 2001).

Öğrencilerin gelişim özelliklerinden kaynaklanan ve dikkati çekme isteği ile ortaya çıkan istenmeyen davranışlar genellikle ilköğretim çağında gözlenmekle birlikte, sevgi ve ilgi görme ihtiyacı olan her yaştaki öğrencide bu tür davranışlar gözlenebilir. Bu öğrencilerin istenmeyen davranışları, öğretmenin ya da arkadaşlarının dikkatini çekme amacıyla ortaya çıkar (Erden ve Akman, 1998, s. 253).

2.3. Problem Davranışlara Karşı Kullanılan Yöntemler ve Öğretmen Tepkileri

Bu bölümde sınıf içi problem davranışlara karşı öğretmenlerin kullandığı yöntem ve tepkilerin neler olduğu üzerinde durulacaktır.

Davranışları değiştirmek için oluşturulan müdahale stratejileri, davranışın işlevini ve oluşumunu anlamaya yönelik olmalı, davranış probleminin çevresel değişkenlerinin rolüne daha fazla dikkat edilmelidir (Özyürek, 1999).

Başar (2001), sınıf içindeki istenmeyen davranışlara karşı kullanılan stratejileri dört grupta toplamıştır. Buna göre öğretmenin istenmeyen davranışlara karşı kullanması gereken stratejiler şunlardır. İsteneni çağrıştırıcı davranmak, istenen davranışa inandırmak, istenen davranışı güçlendirmek, istenen davranışı kolaylaştırmak.

Benzer biçimde Sarıtaş'ta (2000), istenen davranışları arttırmaya önem vererek sınıfta istenmeyen davranışları önlemeye yönelik çabaların iki yönlü bir girişim gerektirdiğini belirtmiştir. Birincisi istenen davranışları çoğaltarak istenmeyenleri önlemek, diğeri ise istenmeyen davranışları önlemeye uygun eylemleri belirlemek.

Atıcı (1999), Türk ve İngiliz sınıf öğretmenlerinin, sınıflarında karşılaştıkları öğrenci istenmeyen davranışlarıyla baş etmede kullandıkları yöntemleri belirlemek amacıyla yaptığı araştırmasında, istenmeyen davranışların ortama ilişkin tanımlamasını yapmanın ve önleyici bazı tedbirler almanın istenmeyen davranış azaltmada etkili olacağı sonucuna varmıştır.

Türnüklü (1999), literatürde konuyla ilgili pek çok araştırmayı inceleyerek sınıf içi davranış yönetimi stratejilerinin önleyici, aktif müdahale ve tüm okul öğrenci davranış stratejisi şeklinde üç basamakta incelenebileceğini belirtmiştir.

Önleyici davranış yönetimi stratejileri

Gettinger'e (1988), göre önleyici strateji, istenmeyen bir öğrenci davranışına doğrudan müdahaleden çok, sınıf içi öğrenme davranışlarına yönelik düzenin oluşturulması ve sürdürülmesi sürecini içeren bir davranış yönetimi stratejisidir.

Önleyici davranış yönetim stratejilerinin kapsamı içerisinde; öğretmenlerin öğrenme etkinliklerine daha çok yer vererek, öğrencinin dikkatini ve ilgisini çekmesi yer alır.

Kounin (1970), sınıflarını yönetmede oldukça etkili olan ve sınıflarında ciddi yönetim problemleri yaşayan öğretmenlerin sınıflarından çekilmiş videoları inceleyerek bir

araştırma yapmıştır. Araştırma sonuçlarında, etkili öğretmenlerin daha çok sınıf farkındalığına sahip olduklarını, sürekli olarak sınıfı gözden geçirdiklerini ve böylece potansiyel problemlerin farkına vardıklarını ve bunlarla gerçek bir zorluk haline dönüşmeden önce baş ettiklerini keşfetmiştir (Akt: Atıcı, 2003).

Emmer, Evertson ve Anderson (1980), sınıf yönetiminde önleyici öğretmen stratejilerinin önemini vurgulamışlardır. Önleyici davranış yönetim stratejileri olarak a) Dönem başında sınıf yönetimiyle ilgili yapılması gerekenler ve b) sınıf kurallarının oluşturulup uygulanması şeklinde daha çok iki boyut üzerinde durmuşlardır (Akt: Türnüklü, 1999).

Harris'e (1991), göre sınıf kuralları belirlendikten sonra öğrencilere öğretilmeli, örnek çalışmalar yaptırılmalıdır. Okulun açıldığı ilk haftada sınıf kural ve süreçleri, programın bir parçası olarak öğretilmeli, dönütler değerlendirilip düzeltilmelidir (Akt: Başar, 2001).

Öğretmenin okulun ilk gününden itibaren sınıf kural ve işleyişini belirlemesi, yerleştirmeye başlaması, anlatması ve tartışması istenmeyen davranışların önlenmesinde oldukça önem taşımaktadır.

Aktif müdahaleye dayalı davranış yönetimi stratejileri

Sınıfta arzu edilmeyen davranışların ortaya çıkmadan önce önlenmesi ideal bir strateji olmasına rağmen, çoğu zaman istenmeyen davranışlar önlenememekte, öğretmen bu tür davranışlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu tür davranışlar ortaya çıktığında öğretmene düşen görev, öğrenme ve öğretme sürecinin akışını devam ettirmek için istenmeyen davranışlara müdahale etmektir (Türnüklü, 1999).

Weinstein (1996), bu konudaki öğretmen stratejilerini üç ana başlık altında toplamışlardır. Sözel olmayan stratejiler (yüz işaretleri, göz kontağı, el işareti, hafifçe

dokunma ve yaklaşma), sözel müdahale (doğrudan emir, öğrencinin adını söyleme, kuralları hatırlatma, öğrenciyi derse katılmaya davet etme), ve görmezden gelme.

Benzer biçimde, Wragg ve meslektaşları (1979: 11-13) da öğretmen davranış yönetim stratejilerini üç ana başlık altında incelemişlerdir. Sözel olmayan stratejiler, sözel stratejiler ve cezalandırma (Akt: Türnüklü, 1999).

Tüm okul davranış yönetim stratejisi

Colvin ve meslektaşları (1993), doğrudan müdahale biçiminin okulun amaçlarına ulaşmada istenilen düzeyde yeterli olmadığını vurgulamış ve geleneksel davranış yönetim stratejilerinin problem davranışlara sınırlılıkları nedeniyle alternatif bir müdahale şekli olarak, tüm okul davranış yönetim politikasını önermiştir. Bu yöntemle problem davranışlara müdahale okul geneline yayılmakta ve kolaylaşmaktadır (Akt: Türnüklü, 1999).

Okul bir bütün olarak ele alındığında, okulun tümüne uygulanacak disiplin ya da davranış yönetim stratejileri kendi içinde tutarlı ve bütünü tanımlar nitelikte olmalıdır. Ancak bu şekilde, okulda bir bütün olarak arzu edilen öğrenme merkezli amaçlara ulaşmak mümkün olacaktır (Türnüklü, 1999). Buna paralel olarak Atıcı (1999), okul genelinde kullanılan davranış politikasının sınıf yönetimini daha kolay, tutarlı ve olumlu hale getirdiğini belirtmiştir.

Emmer (1994), istenmeyen davranışlara öğretmen müdahalesinin, çok az enerji gerektiren yüz işaretlerinden faydalanma ve göz göze gelme gibi yöntemlerden, daha fazla enerji gerektiren sözel müdahale ve öğrencinin yerini değiştirmeye kadar giden bir çeşitlilik gösterdiğini belirtmektedir.

Atıcı (1999), yaptığı bir çalışmada istenmeyen davranışlarla baş etmede Türk ve İngiliz öğretmenlerin kullandıkları yöntemleri karşılaştırmıştır. Buna göre İngiliz öğretmenlerin daha çok yönerge verme, teşvik, öğrencinin yerini değiştirme ve uyarı gibi

yöntemleri, daha az oranda da kuralları hatırlatma, öğrenciye bakma ve işaretlerin kullanımı gibi yöntemleri kullandıkları görülmektedir. Türkiye’deki sınıflarda ise kuralların hatırlatılması, işaretlerin kullanımı, öğrenciye bağırma ve öğrencinin adını söyleme daha yüksek oranda, İngiliz sınıflarıyla kıyaslandığında teşvik ise az oranda kullanılmıştır.

Atıcı (2001a), bir başka çalışmasında istenmeyen davranışlarla başa çıkmada teşvik, mizah, dokunma, uyarma ve soru sorma gibi önleyici ve olumlu yöntemlerin yüksek yetkinlik grubundaki öğretmenler arasında daha yaygın olduğu, bağırma, azarlama, eleştirme ve ceza gibi olumsuz stratejilerin toplam kullanımının düşük olmasına rağmen, düşük yetkinlik düzeyindeki öğretmenler tarafından tercih edildiği sonucuna varmıştır.

Başar (2001), 1993 yılında gözlem yöntemini kullanarak yaptığı sınıf yönetimiyle ilgili bir araştırmasında öğretmenlerin istenmeyen davranışlara verdiği tepkileri şöyle sıralamıştır. Görmezden gelmek, sesle uyarmak, farkına varmamak, azarlamak, yanına yaklaşmak, soru sormak, sessizce uyarmak, göz teması kurmak, görüşmeye çağırmak, dokunmak.

Rosen ve ark. (1990), ilkokul öğretmenlerinin uygun olan ve olmayan akademik ve sosyal davranışı kontrol etmek üzere ne tür yönetim stratejilerini kullandıklarını belirlemek için yaptıkları çalışmalarında, öğretmenlerin uygun sosyal ve akademik davranış için sıklıkla övgü, ödül ve fiziksel iletişimi kullandıklarını, uygun olmayan davranışlar için ise somut bazı sonuç ya da yaptırımlara (uzaklaştırma, ekstra ödev) başvurdıklarını belirtmişlerdir.

Önleyici davranış yönetimi stratejisi, aktif müdahale davranış yönetimi stratejisi ve tüm okul davranış yönetimi stratejisi gibi gruplamalara ek olarak öğretmenlerin istenmeyen davranışlarla başetmede kullandığı yöntemler vardır. Weinstein (1996), bu yöntemleri şöyle açıklanmaktadır.

Sözel olmayan müdahaleler

Göz teması kurma, el işaretlerini kullanma, yaramazlık yapan öğrenciye yaklaşma, hafifçe omzuna dokunma öğretmenin problem davranışları farkettiğini göstermenin en temel yollarıdır. Bu tür tepkiler, sözel yönergelere göre daha az direktif olduğundan verilen görevleri yapmak için öğrencileri sorumluluk almaya teşvik etmektedir.

Sözel olmayan stratejiler hafif düzeydeki fakat ısrarlı olmayan davranışlar için en uygun stratejilerdir. Sözel olmayan işaretleri kullanmanın en belirgin avantajı istenmeyen davranışlarla diğer öğrencilerin dikkatini bölmeden baş edebilmeyi sağlamasıdır. Kısaca sözel olmayan müdahaleler, öğretmenin en az düzeyde rahatsız edici olarak derse devam etmesini sağlar.

Sözel müdahaleler

Bazen öğretmenler sözel olmayan müdahalelerin olanaklı olmadığı durumlarda karşılaşabilirler. Küçük bir grupla ilgilenirken yaramazlık yapan bir öğrenciyle göz teması kurmak mümkün olmayabilir ya da sınıfın bir ucundan kalkıp o öğrencinin yanına gitmek, yaramazlık yapan öğrencinin yaptığından daha rahatsız edici olabilir. Bazen de sözel olmayan işaretler kullanıldığı halde istenmeyen davranış hala devam edebilir. Bu gibi durumlarda sözel müdahaleler kullanılabilir. Örneğin, basitçe öğrencinin ismini söyleme, öğrencinin göreve dönmesi için yeterli olabilir. Bazen de öğrencinin ismini o anda yürütülen bir etkinlikle ilişkili olarak dile getirmek mümkündür. Eğer istenmeyen davranış bir grup tartışması sırasında olursa öğrencinin bir soruya yanıt vermesi istenebilir.

Mizahı kullanma öğrenciye davranışını düzeltmeyi hatırlatmanın bir başka yoludur. İyi kullanıldığında mizah, öğretmenin sınıf ortamının eğlenceli yanlarını anlayabildiğini öğrencilere göstermesini sağlar. Fakat mizahın öğrencilerin duygularını incitecek iğnemelemleri içermediğinden emin olmak gerekmektedir.

“Ben mesajı” doğrudan konut vermeden sözel mesajlarla uygun davranışı geliştirmenin bir diğer yoludur.

Bazen uygun olmayan davranış öğrenciler arasında oldukça yaygın hale gelirse, kuralları tüm sınıfla gözden geçirmek yararlı olacaktır. Bu özellikle tatil dönüşü, hafta sonu ve uzun aralardan sonra geçerlidir.

Görmezden gelmek

Eğer istenmeyen davranış oldukça kısa süreli ve çok fazla dikkat dağıtıcı değilse, en iyi tepki biçimi hiç tepki vermemektir. Örneğin bir tartışma sırasında yorum yapma konusunda çok istekli bir öğrenci söz almak için elini kaldırmayı unutabilir; ya da başka bir öğrenci bir an için dikkatini derse veremez; ya da öğretmen yönerge verirken iki öğrenci sessizce birbirine görüş bildirebilir. Bu gibi durumlarda öğretmenin herhangi bir müdahalesi, istenmeyen davranıştan daha çok rahatsız edici olabilir. Hafif düzeydeki yaramazlığı görmezden gelmenin bir dezavantajı, öğrencilerin öğretmenin sınıfta olup bitenden haberi olmadığı sonucuna varmasına neden olmasıdır. Eğer öğretmeni fark etmediğini anlarsa ellerinden geldiğince yaptıkları davranışlara devam edebilirler ve böylece problemlerin sınıfta yayılmasına neden olurlar. Bu yüzden, öğretmen böyle bir durumun olmaması için sınıfı dikkatli bir şekilde gözden geçirmelidir.

Öğrenciyle konuşmak

Sözel olmayan işaretler ve sözel uyarılar etkili olmadığında öğretmenler, dersten sonra ya da teneffüste öğrenciyle özel bir görüşme yapabilirler. Bu görüşme sırasında, öğrencinin davranışı karşısında hissettikleri hayal kırıklığını dile getirirler. Bu normalde yaptırım gibi düşünülmez, fakat öğretmenlerini gerçekten seven öğrenciler, öğretmenleri hayal kırıklığına uğradığında kendilerini kötü hissetmektedirler.

İmtiyaz kaybı

Özellikle, öğrencilerin davranışlarının diğer öğrencileri olumsuz yönde etkilediği durumlarda, istedikleri yere oturma haklarını kaybetme, arkadaşıyla çalışmasına izin vermemeye, teneffüse çıkmasını engelleme ve bazı sosyal etkinliklere katılma hakkını kaybetme gibi yaptırımlar imtiyaz kaybı olarak görülmektedir.

Aileyle ilişki kurmak

Sürekli yaramazlık yapan öğrencinin anne babasıyla ya da velisiyle görüşme izlenebilecek bir diğer stratejidir. Aile ile görüşmede dikkat edilecek önemli bir nokta, çocuğu aileye şikayet etmek ya da ona karşıt hale getirmek değil, problemin çözümü için hep birlikte neler yapılabileceğini gözden geçirmektir.

Sınıf içerisinde problem davranışlarla uğraşırken, aileyle işbirliğine girilmesi, problem davranışların nedenlerini anlamak ve problem davranışa müdahale biçimini belirlemek açısından da önemlidir.

Literatür incelendiğinde Weinstein'in (1996) belirttiği yöntemler dışında, başka yöntemlerin de öğretmenler tarafından kullanıldığı görülmektedir. Bu yöntemlerden bazılarına aşağıda yer verilmiştir.

Derste değişiklik yapmak

Tingstrom (1990), sınıftaki problemleri etkinliklere katılmayan öğrencilerin yarattığını, diğerlerinin de bu etkinliklerden kopabileceğini belirtmiştir. Bu durumda, istenmeyen davranışın nedenini ortadan kaldırmak, o öğrencileri sınıf etkinliklerine katıcı düzenlemelere başvurmak gerekir. Sorun şiddetlenmiş, ders ikinci plana atılmış, duygu mantığın yerine geçmişse, derse bir süre ara verilebilir (Akt: Başar, 2001). Buna göre ara vermek, sürdürülen etkinliğe ara verip başka bir uğraşa geçmek olabileceği gibi, dersi

keserek, “beş dakika sonra sınıfa geliriz, şimdi biraz dışarı çıkıp hava alalım” denip sınıf dışına çıkmakta olabilir (Başar, 2001).

Ancak bu tür bir müdahale yöntemine sık sık başvurmak öğrenci davranışları açısından pekiştireç görevi görebilir. Sınıfta yapılan istenmeyen davranışlar, öğrenciler için dersten kurtulma yöntemine dönüşebilir.

Sorumluluk vermek

Başar’a (2001), göre yapacak bir işi olmadığını düşünen veya işi ona ilginç gelmeyen öğrencinin istenmeyen davranışlara yönelmesi doğaldır. Bu durumda ona bir iş vermek, işini ilginç olanla değiştirmek yararlı olur. Bunun için öğrenci iyi tanınmalıdır. Özet çıkarma, rapor yazma, kayıt tutma, dersteki sunu sırasını yazıp sırası geleni duyurma, araç getirip götürme ve kullanma konularında yardım etme, karartma – aydınlatma görevi, kura çekirme gibi sınıf içinde yaptırılacak işler, sınıf dışında, eğitsel kol etkinliklerinde daha geniş seçeneklerle, öğrencinin işe yöneltilerek istenmeyen davranışını değiştirmede kullanılabilir.

Brophy’e (1988), göre görev ve ödev yoluyla verilen sorumluluklar, öğrencinin kendi davranışını kontrol sorumluluğunu üstlenmesine yardım etmelidir. Bunda öğretmenin inanılan, güvenilen, destekleyen olması önemlidir. Böyle öğretmenler, yetkici ve serbest bırakıcı olanlardan daha etkili olmuşlardır (Akt: Başar, 2001).

Sorunu anlamak

Problem davranışın belirlenmesi, davranış, davranışı yapanlar ve ortam hakkında bilgi toplamayı gerektirir. Bu bilgiler çok kaynaklı ve gerçek olmalıdır. Durumla ilgili sorular, olasılıklar, değerlendirme ölçütlerinin seçimi, önceliklerin belirlenmesi, çözüm seçenekleri oluşturma, amaçlarla davranış karşılaştırma daha bozucu ve karmaşık davranışlarla yapılması gerekenleri gösterir (Başar, 2001).

Okul yönetimi ve psikolojik danışma servisiyle ilişki kurmak

Bazı davranış sorunları, öğretmenin okul yönetimi ve rehberlik servisi ile işbirliği içinde çalışmasını gerektirir. Esasen ilke olarak öğretmenin her konuda okul yönetimi ve rehberlik servisi ile ilişki kurması beklenir. Ancak sınıf içinde oluşan bazı davranış sorunları öğretmen tarafından çözüme kavuşturulabilir. Üstelik yoğun bir iş yükü altında bulunan okul yönetiminin, her tür davranış sorununun iletildiği bir pozisyon olarak algılanması doğru değildir. Ne var ki okul içinde veya çevrede oluşan şiddet gruplarının neden olduğu yıkıcılık, madde bağımlılığı gibi ağır davranış problemlerinin çözümünden özellikle okul yönetimi sorumludur. Ayrıca devamsızlık, yalancılık, okuldan kaçma, sosyal uyum güçlükleri, saldırganlık gibi istenmeyen davranışların yönetiminde öğretmenin kurumsal destekten yararlanması gerekir. Bu amaçla öğretmen gözlediği davranış sorunlarını raporlaştırarak okul yönetimine iletmeli ve bu kanalla rehberlik servisini bilgilendirilmelidir. Davranış sorunlarının çözümü, kolektif bir işbirliği gerektirir. Öğretmenin rehberlik servisinde görevli psikolojik danışman ile çalışma alışkanlığı kazanması öncelikle kendisinin işbirliği için harekete geçmesine bağlıdır (Aydın, 2000).

Ceza ve ödül sistemini kullanmak

Ödül, istendik davranışları pekiştirmeye, ceza istenmeyen davranışları ortadan kaldırmaya yöneliktir. Ödül ve ceza sisteminin temel amacı, öğrenciye kendi davranışlarını yönetmek için gerekli olan duygusal ve düşünsel yeterliği kazandırmaktır. Gerçekte öğrenci, öğretmeni tarafından olumlu veya olumsuz olarak değerlendirilen davranışlarına verilen pekiştireçlere göre, kendini denetleme yeterliği geliştirmektedir. Bu nedenle ödül ve ceza sisteminin, eğitsel amaçlara uygun bir anlayışla kullanılması gerekir. Başka bir anlatımla, ödül ve ceza sistemi, öğrencinin davranışlarına yön veren bir referans kaynağı olarak yapılandırılmalı ve tutarlı bir bütünlük içinde uygulanmalıdır. Ödül, öğrencinin beğenilen bir davranışından dolayı haz duyması için verilen her tür pekiştireci kapsar. Örneğin gülümseme, dokunma, saçını okşama, sözle onaylama, sorumluluk verme gibi her tür övgü ödül olarak değerlendirilebilir. Ceza ise istenenden yoksun bırakmayı tanımlayan her tür sınırlama ve yasaklamayı içerir. Dolayısıyla ceza, öğrencilerin istenmeyen

davranışından üzüntü ve pişmanlık duymasını sağlayan yaptırımların anlatımıdır (Aydın, 2000). Korkutarak, sindirerek disiplin sağlamaya çalışmak, öğrencinin kendisini ifade edememesinin yarattığı bastırılmış istekler, bir süre sonra kırgınlık, kin, düşmanlık gibi duyguların artmasına neden olacaktır. Sadece korku ve tehditle sağlanan disiplinde öğrenciler kurallara uyuyor görünseler de, içlerinde gizli huzursuzluk ve kin gibi duygular besleyecek ve ilk fırsatta öğretmenlerinden öç almaya çalışacaklardır (Yüksel, 1998, s. 146).

Ödül ve cezanın, mutlaka bir amaca yönelik olması gerekir. Buna göre nedensiz ödül veya ceza verilemez. Ayrıca öğrenci, hangi davranışlarının neden ve nasıl ödüllendirileceği veya cezalandırılacağı konusunda yeterli ön bilgilere sahip olmalıdır. Bu durum, ödül ve cezanın amaçlı olmasının yanı sıra anlamlı olmasını da, gerektirmektedir (Aydın, 2000).

2.4. Disiplin Modelleri

Burden'e (1995), göre öğretmenlerin sınıfta ne kadar özgürlüğe müsaade edecekleri ve ne kadar kontrol oluşturmak istendiği ve öğrencilerin sorumluluklarının neler olabileceği belirlenmelidir. Bu görüşe dayalı olarak yüksekten düşüğe doğru öğretmen kontrol derecesini gösteren bir düzenleme yapılmakta ve farklı disiplin modelleri bu düzen üzerine yerleştirilebilmektedir.

Burden (1995), sınıfta istenmeyen davranışların belirlenmesi, düzeltilmesi ve yinelenmesini önlemek üzere geliştirilen modelleri (Disiplin yaklaşımları) inceledikten sonra düşük, orta ve yüksek düzeyde öğretmen kontrolü isteyen yaklaşımlar şeklinde bir grupta yapmıştır.

Düşük öğretmen kontrollü yaklaşımlar

Düşük kontrol yaklaşımları, öğrencilerin kendi davranışlarını kontrol etmede birincil sorumluluğa ve bu kararı verme kapasitesine sahip oldukları konusundaki felsefi

inanişaya dayanmaktadır. Öğretim, yönetim ve disiplin ile ilgili konularda öğrencinin düşünceleri, duyguları, görüşleri ve tercihleri de dikkate alınmalıdır. Öğretmen öğrencinin kendi davranışlarını kontrol etmesini kolaylaştırmak üzere çevreyi yapılandırma sorumluluğuna sahiptir. İstenmeyen davranış olduğunda öğretmen öğrencinin problemi görmesine yardım eder ve problemi çözmek için uygun kararı vermelerinde onlara rehberlik eder. Bu yaklaşımı benimseyen öğretmenler problem davranışlarla baş etmek için Transaksiyonel Analiz, Açık İletişim ve Grup Yönetimine dayalı yaklaşımları kullanabilirler.

Orta düzeyde öğretmen kontrollü yaklaşımlar

Orta düzeyde kontrol yaklaşımları gelişimin iç ve dış güçlerinin kombinasyonundan oluştuğu konusundaki felsefi inanişaya dayanmaktadır. Böylece öğrenci davranışının kontrolü öğretmen ve öğrencinin ortak sorumluluğundadır. Orta düzeyde kontrolü benimseyen öğretmenler, düşük kontrol yaklaşımındaki öğrenci merkezli bakış açısını kabul ederler fakat öğrenmenin bir grup ortamında yer aldığının farkındadırlar. Öğretim, yönetim ve disiplin ile ilgili konularda öğrencinin düşünceleri, duyguları, görüşleri ve tercihleri dikkate alınır. Kural ve prosedürler sıklıkla öğretmen ve öğrencilerle birlikte geliştirilmektedir. Orta düzeyde kontrole sahip öğretmenler istenmeyen davranışlarla baş etmek için mantıksal yaptırımları, gerçeklik terapisini, sosyal disiplin modelini ve öğretim yönetimini kullanabilirler.

Yüksek düzeyde öğretmen kontrollü yaklaşımlar

Yüksek kontrol yaklaşımları, öğrencilerin gelişim ve olgunlaşmasının dışsal koşulların sonucu olduğu konusundaki felsefi inanişaya dayanmaktadır. Çocuklar içsel potansiyele sahip olmayan, çevrenin etkileriyle şekillenen kişiler olarak görülmektedir. Bu yüzden öğretmenler ve yetişkinler istenen öğrenci davranışlarını seçmek, uygun davranışları pekiştirmek ve uygun olmayan davranışları durdurmak için amaçlı davranışlarda bulunurlar. Bu yaklaşımda öğrencinin duygu, düşünce ve tercihlerine çok az önem verilmektedir. Yüksek kontrol yaklaşımını kullanan öğretmenler, öğrenci

davranışlarının kontrol edilmesi gerektiğine çünkü öğrencilerin kendi kendilerine davranışlarını etkili bir şekilde kontrol edemeyeceklerine ve davranışlarını düzenleyemeyeceklerine inanmaktadırlar. Öğretmenler kural ve prosedürleri öğrencilerin katkısı olmaksızın seçmektedirler. Böylece öğretmenler, istenen davranışı pekiştirip öğrencilerin uygun olmayan, istenmeyen davranışı yapmamaları için amaçlı davranışlarda bulunurlar. İstenmeyen davranış olduğunda öğretmenler hızlıca bunu durdurmak için harekete geçerler ve öğrenciyi daha olumlu davranış için yönlendirirler. Davranış değiştirme, davranışsal sözleşmeler ve çeşitli pekiştireçler kullanma yüksek kontrol yaklaşımının özellikleri arasındadır. Önceki modellerle karşılaştırıldığında gruptan çok bireysel olarak öğrencilerin davranışlarını yönetmek daha çok vurgulanmaktadır.

Davranış değiştirme yaklaşımı Canter (1992) tarafından geliştirilen Atılgan Disiplin Planı yüksek kontrol yaklaşımına örnek verilebilir.

Sınıf yönetimi ve disiplinine ilişkin geliştirilmiş değişik yaklaşımlar vardır. Her yaklaşım, belli bir teorik ve uygulama temeline dayanmaktadır. Aşağıda sınıf yönetimi ve disiplinine ilişkin geliştirilmiş olan değişik yaklaşımlardan bazıları açıklanmaktadır.

2.4.1. Glasser'in Gerçeklik Terapisi

William Glasser tarafından geliştirilen gerçeklik terapisi yaklaşımı, bireyin sosyal sorumluluk içinde, gerçekçi biçimde ihtiyaçlarını karşılaması ve sosyal bağımlılık üzerinde odaklanmaktadır. (Erden, 2001, s. 218).

Gerçeklik Terapisi'nde (Glasser, 1969) öğrencilere davranışlarını seçme sorumluluğu verilmekte, davranış problemlerini ele alırken ise geçmişteki olaylar yerine o anki gerçek duruma odaklanılmaktadır. Öğrenciler ve öğretmen kuralları birlikte oluşturmakta kurallara uyma konusunda sorumluluk öğrencilere verilmektedir. Bu modele göre öğretmen, öğrencinin davranışının kendisi ve sınıfı için yararlı olup olmadığını ve nasıl daha yararlı olabileceğini sorgulamaktadır. Sonra öğretmen uygun alternatifleri göstermekte ve problem davranışı ortadan kaldırmak için bir plan yapmaktadır. Sınıfta

Kontrol Teorisi'nde de (Glasser, 1986) disiplin problemlerini ele almada ve çözüm oluşturmada öğrencinin ihtiyaçları (ait olma, kontrol, özgürlük ve eğlence) göz önünde bulundurulmaktadır. Okulda verimli bir şekilde çalışma ve istenen davranışlara ulaşmanın bir yolu olarak bu ihtiyaçların karşılanmasında okul ve öğretmenin rolü vurgulanmaktadır. (Akt: Atıcı, 2003).

2.4.2. Rudolf Dreikurs: Sosyal Disiplin Modeli

Rudolf Dreikurs tarafından geliştirilen bu modelin amacı öğrencide öz disiplin geliştirmektir. Modelin temeli, öğrenciye kendi davranışlarından kendisinin sorumlu olduğunun öğretilmesidir (Sarıtaş,2000).

Dreikurs, içten bir şekilde ait olma duygusu kazanan öğrencilerin nadiren ciddi yaramazlık yapacağını ileri sürmüştür. Öğrenciler ait olma duygusu yaşayamadıklarında ve önemlilik duygusu kazanmak istediklerinde bir dizi yanlış amaçlara ve istenmeyen davranışlara yönelmektedirler ve böylece istedikleri ilgiyi elde etmektedirler. Fakat öğrenciler yanlış amaçlara yöneldiklerinde sınıftaki öğrenme ortamını rahatsız etmekte, öğretmen ve öğrenciler için problem yaratmaktadırlar. Dreikurs öğrencilerin ait olma amaçlarını doyurmada başarısız olduklarında; dikkat çekme, güç arama, intikam alma, yetersizlik gösterme olarak 4 tane yanlış amaca yöneldiklerini belirtmektedir. Bu modele göre bir davranış sorununu gidermenin yolu, öğrencinin istenmeyen davranışlarının güdüleyicisinin bu yanlış amaç olduğunu anlamasını sağlamaktır (Atıcı, 2003).

2.4.3. Atılgan Disiplin: Lee Canter (1992)

Bu model, sınıfta öğretmenin etkin olması düşüncesine dayanmaktadır. Amaç, öğretmenlere sınıfta sakin ve aynı zamanda güçlü olmanın yollarını öğretmektir (Sarıtaş, 2000). Sınıfta öğrencilerin sınırlara gereksinimleri vardır. İhtiyaç duydukları sınırlar konulmadığında öğrenciler öğretmenin dikkatini çekecek davranışlarda bulunmaktadır. Öğrenciler kendilerinden beklenen davranışların ne olduğunu ve eğer beklentilere uygun davranmazlarsa ne olacağını bilmeye gereksinim duymaktadırlar. Yani en önemlisi

davranışın ne olduğunu öğrenmeye ve bunun için kendilerine zaman verilmesine ihtiyaç duymaktadırlar. Öğrenciler öğretmenin uygun olmayan ve rahatsız edici davranışlara sınırlar koyduğu gibi, olumlu davranışı fark edip destekleyeceğini bilmek ihtiyacındadırlar (Atıcı, 2000).

Canter ve Canter (1992), öğretmenlerin öğrenci davranışlarıyla baş etmede sürekli olarak kullandığı üç tür tepki biçimi saptamışlardır. Bu tepki biçimlerinden ikisi atılgan olmayan ve düşman tepki stilleri olarak adlandırılmaktadır. Üçüncüsü ve daha etkili olan tepki türü, önleyicidir ve öğretmenin öğrenciye uygun sorumlu bir şekilde davranmayı öğretmesine yönelik inancını yansıtmaktadır. Bu tepki biçimi atılgan tepki olarak adlandırılmaktadır. Atılgan tepki biçimi, öğretmenin beklentilerini açıkça, güvenli ve tutarlı olarak ifade ettiği ve bu sözleri davranışlarıyla desteklediği tepki biçimidir.

2.4.4. Davranışçı Model

Bu model davranışçı psikolog Skinner'in düşünceleri üzerine kurulmuştur. Buna göre davranışların sonuçları ve ya getirileri değiştirilerek davranışlar denetim altına alınabilir ya da değiştirilebilir. İstenen davranışları ve performansları sergileyen öğrenciler övme, not, çikolata, kırtasiye gibi pekiştireçlerle ödüllendirilmeli, istenmeyen davranışları sergileyen öğrenciler ilgiden, ödülün yoksun bırakılarak cezalandırılmalıdır (Sarıtaş, 2000). Öğretmen gerektiğinde güç kullanarak öğrenci davranışlarını şekillendirebilir. Öğrencilerin davranışlarından çevre sorumludur. Davranışların nedenleri aranmaz (Başar, 2001).

Buraya kadar yapılan açıklamalarda, sınıf içi problem davranışlar ve bu davranışlarla başa çıkmada kullanılan yöntemler konusunda kuramsal bilgilere yer verilmiştir. Bu konuda yurt içinde ve yurt dışında yapılan araştırmalardan bazıları yer almaktadır.

2.5. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde, istenmeyen davranışlar ve bu davranışlarla başa çıkmada kullanılan yöntemleri konu alan yurt içinde ve yurt dışında yapılmış araştırmalara yer verilecektir.

2.5.1. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Wheldall ve Merrett (1988), İngiltere’de Batı Midland bölgesinde 32 ilköğretim okulundan 198 öğretmenle bir çalışma yapmışlardır. Bu çalışma sonucunda öğretmenlere verilen 10 davranış kategorisinden, öğretmenlerin %46’sının sırası gelmeden konuşma (öğretmen söz hakkı vermediği halde konuşma, dersle ilgili olmayan konularda konuşma, istenmeyen yorum ya da açıklamalar yapma), %25’inin diğer öğrencileri rahatsız etme davranışlarını en sık karşılaştıkları sorunlu davranış olarak tanımladıkları görülmektedir. Geriye kalan davranış kategorilerinden hiç biri öğretmenlerin %10’dan daha çok bir bölümü tarafından seçilmemiştir. Örneğin, fiziksel saldırganlık %1’den daha az bir oranla 10. ve en sonuncu sırada yer almaktadır.

DES (1989), İngiltere’de anket kullanarak ulusal düzeyde 220 ilköğretim ve 250 ortaöğretim okulunda görevli 3500 öğretmenle bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmada öğretmenlere, sınıfta haftada en az bir kez baş etmek zorunda kaldıkları, zor olarak nitelenen davranışların neler olduğu sorulmuştur. Öğretmenler en çok sırası gelmeden konuşma, hiçbir işle meşgul olmama ya da işten kaçınma, diğer öğrencilerin çalışmasını bölme, yavaşlık ve gereksiz gürültü yapma gibi davranışlarla uğraşmak zorunda olduklarını belirtmişlerdir. İlkokulda yapılan araştırma sonuçlarında da öğretmenlerin rahatsız edici buldukları davranışların çok ciddi ve şiddet içeren davranışlar olmadığı bulunmuştur. Öğretmene fiziksel saldırı, küfür, araç gerece zarar verme gibi ciddi ve şiddet içeren davranışların çok nadir olarak haftada birkaç kez ortaya çıktığı belirtilmiştir (Akt: Atıcı, 2001).

Rosen, Taylor, O’Leary ve Sanderson (1990), öğretmenlerin uygun akademik ve sosyal davranışlar ile uygun olmayan akademik ve sosyal davranışları yönetmede

kullandıkları teknikleri belirlemeyi amaçlayarak yaptıkları çalışmada, New York'da 137 ilkokul öğretmeninden anket yoluyla veri toplamışlardır. Araştırma sonucunda öğretmenlerin, uygun olmayan sosyal davranışın yönetimiyle daha çok uğraştıkları görülmüştür. Öğretmenler uygun olmayan sosyal davranışlara karşı ayrımcılık yapmama, sınıf içinde yüksek sesle azarlama, sınıfın köşesine ya da arka sıraya oturtma, ceza tehdidi yapma, idareye gönderme, dokunma ya da fiziksel temas yöntemlerini daha çok uygulamaktadırlar.

Johnson, Oswald ve Adey (1993), Güney Avustralya'da okul öncesi ve ilkokul öğretmenlerinin disiplin problemleri konusundaki görüşleriyle ilgili yaptıkları çalışmada şu sonuçları elde etmişlerdir. Anket yoluyla veri toplanan çalışmada öğretmenlerin en fazla karşılaştığı problem davranışlar diğer öğrencileri rahatsız etme ve sırası gelmeden konuşma gibi hafif düzeyde problem davranışlardır. 5-7 yaş grubundaki öğrencilerin öğretmenleri hiçbir işle meşgul olmama ve işten kaçmayı en zor davranış olarak belirtirken, 7-11 yaş grubunun öğretmenleri sırası gelmeden konuşmayı en zor problem davranış olarak gördüklerini belirtmişlerdir.

Yurt dışında yapılan araştırma sonuçları incelendiğinde, sınıflarda ortaya çıkan problem davranışların genelde hafif düzeyde problem davranışlar (söz almadan konuşma, diğer öğrencileri rahatsız etme, gürültü yapma, vb.) olduğu, öğretmenlerin ciddi problem davranışlarla (hırsızlık, kavga etme, araç gerece zarar verme, vb.) çok nadir olarak karşılaştıkları görülmektedir.

2.5.2. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Başar, 1993 yılında, TED Ankara Koleji Vakfı Özel Lisesi Orta Kısım'ının sınıf yönetimi özellikleri açısından nasıl bir görünüm sergilediğini belirlemek amacıyla yaptığı araştırmasında, istenmeyen öğrenci davranışlarına karşı öğretmenlerin fiziksel cezaya hiç başvurmamış olduklarını ve öğretmenlerin istenmeyen davranışa karşı en çok kullandığı davranışların; görmezden gelme, sesle uyarma, farkına varamama olduğu sonucuna ulaşmıştır. İstenmeyen öğrenci davranışlarına, en çok gözlenen öğretmen davranışının

görmezden gelme olması, öğretmenlerin hoşgörü düzeyinin yüksekliği olarak değerlendirilmiştir (Başar, 2001).

Atıcı (1999), Türk ve İngiliz ilkokul öğretmenlerinin sınıflarında karşılaştıkları öğrenci istenmeyen davranışlarıyla baş etmede kullandıkları yöntemleri belirlemek amacıyla, 51 İngiliz ve 73 Türk olmak üzere toplam 124 öğretmenle bir çalışma yapmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenler, istenmeyen davranışlarla baş etmede kullandıkları yöntemleri anket üzerinde belirtmişler ve ayrıca öğretmen yetkinliğiyle ilgili bir ölçeği yanıtlamışlardır. Anketi yanıtlayan öğretmenlerden seçilen 6 İngiliz, 6 Türk öğretmen sistematik bir gözlem formu kullanılarak gözlemlenmiş sonra aynı öğretmenlerle görüşme yapılmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre okuldaki tüm öğretmenler tarafından aktif olarak kullanılan bir davranış yönetimi politikasının olması İngiliz öğretmenlerin istenmeyen davranışlarla daha sistematik ve tutarlı bir şekilde baş etmelerini sağlarken; Türkiye’de ki öğretmenler daha çok deneyim yoluyla kendi başlarına buldukları yöntemleri kullanma eğilimindedirler.

Ayrıca 6 Türk ve 6 İngiliz öğretmenin sınıflarında yapılan gözlem ve görüşmelerde sırasıyla, söz almadan konuşma, derse karşı ilgisizlik, amaçsızca yerinden kalkıp dolaşma ve diğer öğrencileri rahatsız etme davranışlarını her iki grup içinde en sık gözlenen istenmeyen davranışlar olduğu saptanmıştır. Bununla birlikte söz almadan konuşma Türkiye’de ki, yerinden kalkıp dolaşma ise İngiltere’de ki öğretmenlerin sınıfında daha sık gözlenmiştir. Saldırganlık ve eşyaya zarar verme her iki ülkede de en az gözlenen istenmeyen davranışlardır. Aynı öğretmenlerle yapılan görüşmelerde gözlem sonuçlarına paralel bulgular elde edilmiştir. Türk öğretmenler, istenmeyen zamanda konuşma, derse ilgisizlik, gürültü yapma ve birbirini rahatsız etmeyi en yaygın istenmeyen davranış olarak gösterirken; İngiliz öğretmenler, dikkat çekme davranışı, birbirini rahatsız etme, birbirine ya da öğretmene bağırma, derse ilgisizlik ve istenmeyen zamanda konuşmayı en sık karşılaştıkları uygun olmayan davranış olarak belirtmişlerdir.

Türnüklü (1999), İngiltere ve Türkiye’de, ilköğretim I. kademedeki çalışan öğretmenlerin istenmeyen öğrenci davranışlarıyla başa çıkmak için kullandıkları yöntemler ve sınıf düzeni karşılaştırılmasına dayalı bir araştırma yapmıştır. Araştırmada İngiltere’de Leicester bölgesinde 7 ve Türkiye’de İzmir ilinde 4 sınıf sistematik bir gözlem formu kullanılarak gözlenmiştir. Her iki ülkenin sınıflarında en sık görülen istenmeyen öğrenci davranışı gizli ya da yüksek sesle konuşma, arkadaşlarını rahatsız etme, ders araç ve gereçlerini uygunsuzca kullanma ve sınıfta amaçsızca dolaşmadır. Her iki ülke sınıflarında istenmeyen davranışların görülme sıklığı açısından farklılık yoktur. Ancak, ders araç ve gereçlerini uygunsuzca kullanma davranışı İngiliz sınıflarda daha sık gözlenmiştir. Her iki ülkenin sınıflarında da okul araç ve gerecine zarar verme, öğretmene hakaret etme davranışları hiç gözlenmemiştir.

Özen ve Batu (1999), Eskişehir ilinde 11 ilköğretim okulunda görev yapan 45 sınıf öğretmeni ile sınıfta sıklıkla karşılaşılan istenmeyen davranışlar ve bu davranışların düzeltilmesinde öğretmenlere yol gösterecek destek hizmet türünün ne olduğunun belirlenmesi konusunda yaptıkları araştırmada; etrafı rahatsız ederek sınıfa girip çıkma, söz almadan konuşma ve yerinden kalkma davranışının en sık gözlenen istenmeyen davranışlar olduğunu belirlemişlerdir.

Sadık (2000), 1999 – 2000 eğitim öğretim yılında Adana İli, Yüreğir ve Seyhan Merkez İlçelerindeki ilköğretim okulları arasından tesadüfi küme örnekleme yöntemi ile seçilen 321 sınıf öğretmeni ile yaptığı araştırmasında, ilköğretim I. aşama sınıf öğretmenlerinin sınıfta gözlemledikleri problem davranışları incelemiştir.

Araştırma için gerekli veriler araştırmacı tarafından ilgili literatürden yararlanılarak ve uzman görüşüne başvurularak geliştirilen anket formunun uygulanması ile elde edilmiştir.

Araştırma sonucuna göre, öğretmenlerin problem davranış olarak tanımladıkları öğrenci davranışlarının genellikle kişiye ve eşyalara karşı saldırganlık içeren bireysel davranışlar olduğu saptanmıştır. Çocuğun ders çalışma beceri ve alışkanlıklarından, gelişim

özelliklerinden kaynaklanan davranışlar (sağa sola bakmak, ders dışında başka bir işle uğraşmak, yanındaki arkadaşı ile konuşmak vb.) genellikle “kısmen” problem davranış olarak tanımlanmıştır. Öğretmenlerin sınıf içinde “en sık” gözlediği problem davranışlar; verilen görevleri yapmamak, sınıfta bir şeyler yemek, ders dışında bir işle uğraşmak, her hangi bir nesne ile meşgul olmak davranışlarıdır. Hırsızlık, arkadaşlarıyla kaba ve küfürlü konuşmak, yalan söylemek, arkadaşlarından izin almadan çantalarını karıştırmak davranışları ise öğretmenlerin “en ciddi” algıladıkları problem davranışlardır. Yönetimi “en zor” olarak nitelendirilen öğrenci davranışları ise; hırsızlık, öğretmenin ve arkadaşlarının sözünü keserek konuşmak, saldırganlık yalan söylemek, birbirlerini şikayet etmek ve diğer öğrencileri konuşarak rahatsız etmek davranışlarıdır. Genel olarak her sınıfta ortalama 5 öğrenci öğretmenler tarafından sorunlu öğrenci davranışı olarak tanımlanmış ve bu öğrencilerin erkek öğrenciler oldu belirtilmiştir. Öğretmenler, problem davranışların yönetimine gereğinden fazla zaman harcamalarına rağmen bu konuda ara sıra sorunlar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Aile, çocuğun okul dışındaki arkadaş çevresi, kalabalık sınıflar ve toplum problem davranışların temel nedenleri olarak gösterilmiştir.

Demiroğlu (2001), İlköğretim okulları I. kademe sınıf düzeninin sağlanmasında öğretmen özelliklerinin etkisini belirlemek amacıyla, Karadeniz Ereğli sınırları içerisinde 155 öğretmen ve 1735 öğrenciye anket kullanarak yaptığı araştırmasında sınıf düzeninin sağlanmasında öğretmen özelliklerinin etkisini belirgin şekilde ortaya koymuş ve şu sonuçları elde etmiştir.

Çok sert öğretmen davranışları çevre tarafından kabul görmemekte, disiplinin sağlanması açısından öğretmenlerden pozitif yaklaşımlar beklenmektedir. Öğretmenin alanına hakim ve tecrübeli olması sınıf disiplinini sağlamayı kolaylaştırmaktadır.

Sayın (2001), sınıf öğretmenlerinin istenmeyen öğrenci davranışları ile karşılaşma sıklıklarını ve istenmeyen öğrenci davranışlarının nedenlerine ilişkin görüşleri ile, bu davranışları engellemek için kullanılan yöntemleri saptamak ve değerlendirmek amacıyla bir araştırma yapmıştır. Araştırmada 1999-2000 öğretim yılının bahar döneminde Eskişehir

il merkezinde bulunan 92 İlköğretim okulunun 1.kademesinde görev yapan 1235 sınıf öğretmeni çalışmış ve şu sonuçlar elde edilmiştir.

Araştırma sonunda, sınıf öğretmenlerinin en sık karşılaştıkları istenmeyen öğrenci davranışlarının; öğretmene arkadaşlarını şikayet etme, arkadaşlarına bağırma, gereksiz gürültü yapma ve derste izin istemeden konuşma olduğu; istenmeyen öğrenci davranışlarının öğretmenin bazı olumsuz tutum ve davranışlarından, öğrencinin ailesinden, sınıfın fiziki ortamından ve öğrencinin kendi kişisel özelliklerinden kaynaklanan nedenlerle ortaya çıktığı ve sınıf öğretmenlerinin bu davranışlara karşı önleyici disiplin yöntemini çoğu zaman, cezalandırıcı ve iyileştirici disiplin yöntemlerini ise nadiren kullandıkları saptanmıştır.

Keskin (2002), sınıf öğretmenlerinin, sınıf içinde oluşan istenmeyen öğrenci davranışlarının görülme düzeyine ve karşılaşılan istenmeyen öğrenci davranışlarıyla baş etmede kullandıkları yollara ilişkin görüşlerini saptamak amacıyla Ankara İli, Altındağ Belediyesi sınırları içerisinde 20 ilköğretim okulunda görev yapan 351 sınıf öğretmeni ile bir araştırma yapmıştır. Araştırmanın verileri araştırmacı tarafından geliştirilen anket ile elde edilmiş ve verilerin çözümlemesinde frekans, aritmetik ortalama, yüzde, t-testi ve varyans analizi kullanılmıştır.

Araştırma bulgularına göre, istenmeyen öğrenci davranışlarının eğitim etkinliklerini güçleştirici boyutlara ulaşmadığı, bazı davranışlarda zaman zaman eğitim ortamını güçleştirici boyutlara ulaştığı belirlenmiştir. Bu davranışlar: sınıfta söz almadan konuşmak, sürekli arkadaşlarını şikayet etmek, sınıfa gürültüyle girip çıkmak, girişte ve çıkışta diğer öğrencileri itelemek, ders için gerekli materyalleri getirmemek, arkadaşlarına karşı fiziki zorbalık yapmak, ev ödevlerini yapmamak, dersi dinlememek (dalıp gitmek, derste uyumak, ders dışı şeylerle ilgilenme vb.), verilen görevleri yapmama (Ödev, sınıf içi roller vb.), diğer öğrencileri kızdırmak ve sataşmak ve sınıfını ve çevresini temiz kullanmamak, özenli davranmamaktır. Öğretmenler, istenmeyen öğrenci davranışlarına karşı en çok sözel uyarılar içeren baş etme yollarını tercih etmektedirler. Öğretmenlerin en fazla sıklıkla kullandıkları baş etme yolları ise; sözle uyarma, öğrenci ile ders dışında konuşma, ailesi ile

görüşme, öğrenci ile ders içinde konuşma, sorumluluk verme ve göz teması ile uyarmadır. Öğretmenlerin en az kullandıkları baş etme yolları ise; fiziksel ceza verme, istemediği görevleri verme, okul yönetimi ile görüşme ve istediği şeylerden mahrum bırakmadır. Araştırma ile öğretmenlerin fiziksel cezaları tercih etmedikleri belirlenmiştir.

Türnüklü ve Yıldız (2002), ilköğretim I. kademedeki çalışan öğretmenlerin sınıflarında karşılaştıkları istenmeyen öğrenci davranışlarını belirlemek, bu davranışlardan öğretmenlerin duydukları rahatsızlık düzeylerini ve öğrenci istenmeyen davranışlarının ortaya çıkma sıklığı ile öğretmene vermiş olduğu rahatsızlık düzeyi arasındaki ilişkiyi saptamak, öğretmenlerin sınıflarında karşılaştıkları öğrenci istenmeyen davranışlarıyla hangi davranış yönetim stratejileriyle başa çıktıklarını ortaya koymak amacıyla bir araştırma yapmışlardır.

1999-2000 eğitim öğretim yılında İzmir Merkez ve Buca ilçelerindeki ilköğretim okullarından rastlantısal yolla seçilen 18 ilköğretim okulunun I. kademesindeki 133 öğretmenle tarama, 12 ilköğretim okulunda rastlantısal yolla seçilen 46 öğretmenle yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak yapılan çalışmada şu bulgular elde edilmiştir.

İlköğretim I. kademe sınıflarında en sık rastlanan istenmeyen öğrenci davranışları; arkadaşından yakınma, derste yüksek sesle konuşma, başkasının sözünü kesme, yerinde kıpırdanıp durma, derse yerleşememe, öğretmenin ve sınıfın dikkatini çekmedir. En az rastlanan istenmeyen davranışlar ise; derste aşırı gülme, okul araç ve gereçlerine zarar verme, öğretmenlerin istemlerine karşı çıkma, öğretmene kabaca yanıt verme, kendi kendine konuşma, kopya çekme ve hırsızlıktır.

Öğretmenlerin en sık karşılaştıkları öğrenci istenmeyen davranışlarına karşı en çok; “göz kontağı kurmaya çalışırım, öğrenciyle yaptığı davranış hakkında konuşurum, sınıfımızın kurallarını hatırlatırım, öğrenciye adıyla seslenirim, öğrenciyi derste teşvik etmeye çalışırım” gibi stratejilerle başa çıkmaya çalıştıkları ortaya çıkmıştır.

Bulucu (2003), ilköğretim I. kademe öğretmenlerinin sınıf davranış yönetiminde yetkinlik algılarını bazı değişkenler açısından incelediği araştırmasında, Sınıf Davranış Yönetiminde Öğretmen Yetkinliği Ölçeğinden aldıkları puanlara göre 4 yüksek, 4 düşük yetkinlik düzeyine sahip öğretmenle görüşme yapmıştır.

Görüşme sonucunda elde edilen verilerde ise yüksek yetkinlik düzeyindeki öğretmenlerin istenmeyen davranışlarla baş etmede olumlu, etkili ve uzun vadeli yöntemleri daha çok tercih ettikleri; düşük yetkinlik düzeyindeki öğretmenlerin ise olumlu yöntemler yanında emretme, bağırma, fiziksel ceza uygulama gibi olumsuz ve kısa vadeli çözümlere yöneldikleri saptanmıştır. Yüksek ve düşük yetkinlik düzeyindeki sınıf öğretmenleri, yetkin hissetmelerinde etkili olan faktörler açısından benzerlikler göstermelerine rağmen, yüksek yetkinlik düzeyindeki öğretmenlerin öğrenci ve velileriyle iletişim kurma, uygun sınıf atmosferi yaratma, yeterli eğitime sahip olma, demokratik yaklaşım tarzı ve sınıf kurallarını uygulamada kararlı ve tutarlı olma gibi beceriler yönünden düşük yetkinlik düzeyindeki öğretmenlerden farklılık gösterdikleri görülmüştür.

Yurt içinde yapılan araştırmalar incelendiğinde sonuçlarının yurt dışındaki araştırma sonuçlarıyla benzer olduğu görülmektedir. Yurt içinde yapılan araştırmalardan çıkan ortak sonuç, sınıfta en çok karşılaşılan problem davranışların hafif düzeyde problem davranışlar olduğu yönündedir. Bununla birlikte ciddi düzeyde problem davranışlarla öğretmenlerin çok sık karşılaşmadıkları sonucu ortaya çıkmaktadır. Öğretmenlerin problem davranışlarla baş etmede en çok sözel ve sözel olmayan uyarma yollarını kullandıkları, fiziksel cezaya başvurmadıkları görülmektedir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örneklem, araştırmada kullanılan veri toplama araçları ve verilerin analiz edilmesinde kullanılan tekniklerle ilgili bilgiler açıklanacaktır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada veriler nitel araştırma yöntemlerinden gözlem ve görüşme tekniği kullanılarak toplanmıştır. Birinci aşamada sınıf içerisindeki problem davranışlar ve bu davranışlara öğretmenlerin tepkileri, nitel araştırma yöntemlerinden gözlem yöntemi kullanılarak incelenmiştir. İkinci aşamada da sınıflarında gözlem yapılan öğretmenlerle yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak görüşme yapılmıştır.

Bu araştırmada gözlem ve görüşme yoluyla verilerin toplandığı ve bu verilerin birlikte ele alındığı üçgenleme tekniğinden yararlanılmıştır. Üçgenleme, aynı konunun incelenmesinde iki ya da daha fazla araştırma yönteminin birlikte kullanılması şeklinde tanımlanmaktadır. İki ya da daha fazla yöntem kullanılarak, tek bir yöntemin yol açtığı ön yargılar ve tek yönetime ilişkin zayıf noktalar ortadan kaldırılmaya çalışılmaktadır. Üçgenleme hem nitel hem de nicel araştırmalarda kullanılabilir ve çeşitli türleri vardır. Bunlar;

- Veri üçgenlemesi
- Araştırmacı üçgenlemesi
- Kuram üçgenlemesi
- Yöntem üçgenlemesi
- Çoklu üçgenleme. Birden fazla gözlemci, kuramsal yaklaşım, veri kaynağı ve yöntemin birleştirilmesidir (Denzin, 1994).

Bu araştırmada yöntem üçgenlemesi tekniği kullanılarak gözlem ve görüşme yönteminden yararlanılmıştır.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Bu araştırmanın evrenini, Adana İli Seyhan ve Yüreğir Merkez İlçelerinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ilköğretim I. kademedeki görev yapan 4. ve 5. sınıf öğretmenleri oluşturmuştur. Çalışma evreninin büyük olmasından dolayı örneklem alma yoluna gidilmiştir.

Araştırma nitel bir çalışma olduğu için, çalışma boyunca sınırlı sayıda öğretmen ile daha derinlemesine çalışabilmek amacıyla, örneklem tekniği olarak olasılık temelli olmayan örneklem tekniklerinden ‘amaçlı örneklem’ (Balcı, 2000, s.102; Yıldırım ve Şimşek, 2000, s. 69) tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın örnekleme oluşturulurken maksimum çeşitlilik örneklemesine göre öncelikle, alt, orta ve üst sosyo-ekonomik çevrelerde yer alan okullar belirlenmiştir. Daha sonra, araştırmada gözlem ve görüşmeler, çalışmaya katılmaya istekli olan 16 öğretmenle gerçekleştirilmiştir.

Araştırma kapsamındaki okulların sosyo-ekonomik düzeyleri, Adana Milli Eğitim Müdürlüğü’nce oluşturulan okullar listesine göre belirlenmiştir.

Görüşme yapılan öğretmenlerle ilgili bilgiler tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1
Gözlem Ve Görüşme Yapılan Öğretmenlerin Cinsiyet, Deneyim, Çalıştıkları
Okulların Sosyo-ekonomik Düzeyi, Sınıf Düzeyi Ve
Öğrenci Sayılarına İlişkin Bilgiler

Öğretmenler	Cinsiyet	Deneyim (Yıl)	Okul Düzeyi	Sınıf Düzeyi	Öğrenci Sayısı
1	Erkek	5 yıl	Alt SED	4. Sınıf	30
2	Erkek	6 yıl	Alt SED	4. Sınıf	30
3	Erkek	25 yıl	Alt SED	5. Sınıf	34
4	Erkek	27 yıl	Orta SED	5. Sınıf	52
5	Erkek	20 yıl	Orta SED	4. Sınıf	52
6	Erkek	19 yıl	Orta SED	5. Sınıf	29
7	Erkek	28 yıl	Üst SED	4. Sınıf	37
8	Erkek	29 yıl	Üst SED	5. Sınıf	44
9	Kadın	13 yıl	Orta SED	4. Sınıf	56
10	Kadın	29 yıl	Orta SED	5. Sınıf	47
11	Kadın	30 yıl	Üst SED	4. Sınıf	40
12	Kadın	24 yıl	Üst SED	4. Sınıf	42
13	Kadın	18 yıl	Üst SED	5. Sınıf	39
14	Kadın	7 yıl	Alt SED	5. Sınıf	27
15	Kadın	5 yıl	Alt SED	5. Sınıf	55
16	Kadın	6 yıl	Alt SED	4. Sınıf	59

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada, nitel araştırmalarda kullanılan veri toplama yöntemlerinden gözlem ve görüşme yoluyla veriler toplanırken, araştırmacı tarafından geliştirilen gözlem ve görüşme formları kullanılmıştır.

3.3.1. Gözlem Formu

Araştırmada, araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış gözlem formu kullanılmıştır (Ek:1). Sınıfta istenmeyen bir davranış olduğunda ve öğretmen onu görüp tepki verdiğinde gözlemci istenmeyen davranışın ne olduğunu, istenmeyen davranışı yapan öğrencinin cinsiyetini ve sınıfta oturduğu yeri, öğretmenin o davranışa tepkisini kaydetmektedir. Gözlem süreci başlamadan önce, gözlemin yapıldığı okul, öğretmen kodu, sınıf düzeyi, sınıf mevcudu, dersin adı, dersin saati, gözlemin yapıldığı tarih, kaçınıcı gözlemin yapıldığı ve ortamın tanımı ilgili sütunlara yazılmaktadır. Gözlem süreci öğrencilerin hepsi ve öğretmen sınıfa girip derse başladıklarında başlamaktadır.

Gözlem formunun güvenilirliği aynı araştırmacı tarafından gerçekleştirilen iki gözlem arasındaki tutarlılığın hesaplanmasıyla bulunmuştur. Bunu yapmak için, daha önceden belirlenmiş bir öğretmenin sınıfı videoya çekilmiştir. Çekimden sonra araştırmacı gözlem formunu kullanarak ve iki hafta arayla video kayıtlarını incelemiştir. İki gözlem sonucunda elde edilen veriler arasındaki tutarlılık Cohen'in Kappa (Robson, 1993) formülü kullanılarak hesaplanmış, uyuşum yüzdesi istenmeyen davranış kategorisi için 0.86 ve öğretmen tepkisi kategorisi için 0.79 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlara göre gözlemi yapan araştırmacının kendi içindeki güvenilirliğinin yüksek olduğu söylenebilir.

Gözlem formunun kapsam ve görünüm geçerliği için nitel araştırma konusunda uzman kişilerin ve öğretmenlerin görüşüne başvurulmuştur. Ayrıca gerçek araştırmaya başlamadan önce gözlem formunun, sınıf ortamında verileri toplamaya uygun olup olmadığını belirlemek ve formun kullanımı açısından deneyim kazanmak amacıyla biri 4. sınıf, ikisi de 5. sınıf olmak üzere toplam 3 sınıfta pilot çalışma yapılmıştır.

3.3.2. Görüşme Formu

Gözlem yapılan sınıfların öğretmenleriyle, yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak görüşme yapılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu araştırmacı tarafından hazırlanmıştır (Ek:2).

Görüşme formunda öğretmenlerin kişisel bilgilerini içeren sorularla (Yaş, cinsiyet, deneyim, Okuttuğu sınıf düzeyi, vb.) birlikte, sınıf içerisinde karşılaşılan problem davranışlar, bu davranışlara öğretmenlerin müdahaleleri, problem davranışa müdahale ederken öğrencinin başarısının ve cinsiyetinin öğretmenin müdahalesini etkileyip etkilemediği ve öğretmenlerin bu konuda okul psikolojik danışmanı ile işbirliğine girip girmediğiyle ilgili sorular bulunmaktadır.

Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesinde görevli öğretim elemanlarından uzman görüşü alındıktan sonra görüşme formunda yer alan sorularla pilot uygulama yapılmıştır. Pilot uygulamada biri 4. sınıf, diğeri 5. sınıf olmak üzere 2 sınıf öğretmeni ile görüşme yapılmıştır. Pilot uygulamanın ardından görüşme formunda yer alan sorular tekrar değerlendirmeye alınmış ve soruların değiştirilmemesine karar verilmiştir. Ancak görüşme formundaki soru ifadelerinde gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra uygulamaya hazır hale getirilmiştir.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırma ile ilgili verileri toplamak amacıyla, örnekleme dahil olan 16 öğretmen ve sınıfı araştırmacı tarafından önce ders ortamında gözlemlenmiş, daha sonra yine araştırmacı tarafından aynı öğretmenler ile görüşme yapılmıştır. Araştırma ile ilgili veriler 2003 yılı Ekim ve Kasım aylarında toplanmıştır.

Bu araştırmada araştırmacı katılımcı olarak gözlemci rolünde gözlemlerini yapmıştır. Katılımcı olarak gözlemci rolündeki araştırmacılar, öncelikle gözlemci pozisyonundadırlar. Gözlem süresince ortamdaki kişilerle çok az etkileşime girerler. Sınıfın arkasında bir köşede oturarak amaçları doğrultusunda notlar alırlar. Sınıftaki öğretmen yada öğrencilere yardım etmezler, onlara tavsiyelerde bulunmazlar ve ders anlatmazlar (Glesne ve Peshkin, 1992, s:40).

Araştırmacı örnekleme dahil olan öğretmenlerle gözlem ve görüşme yapmadan önce tanışmış ve araştırmanın amacı hakkında bilgi vermiştir. Daha sonra gözlem için sınıflara girilmiş, öğrencilere araştırmanın konusu hakkında bilgi verilmiş ve sınıfın en arkasında bir sıraya oturarak gözlemler yapılmıştır.

Gözlem sırasında notlar betimsel kayıt yöntemiyle kayıt edilmiştir. Yani öğrencilerden birisi istenmeyen bir davranış yaptığında ve öğretmen buna yönelik bir tepkide bulunduğu gözlemci öğrencinin davranışını, davranışı kimin yaptığını (kız/erkek), öğretmenin tepkisini ve davranışı yapan kişinin oturduğu yeri yarı yapılandırılmış gözlem formunda ilgili yerlere yazmıştır. Bazı durumlarda araştırmacı gözlem sırasında belirli olaylar hakkında aldığı notları açıklığa kavuşturmak ve doğru olup olmadığını onaylamak için öğretmenle kısa bir görüşme yapmıştır.

Örnekleme dahil olan öğretmenlerin her birisinin sınıfında üçer kez olmak üzere toplam 48 gözlem yapılmıştır. Birinci derste öğretmenlerin yoklama almaları ve öğrencilerin hazırlık yapmaları, altıncı derste de öğrencilerin yorgun ve dikkatlerinin dağınık olması gözönüne alınarak birinci ve altıncı ders saatinde gözlem yapılmamasına dikkat edilmiştir.

Gözlemler sırasında araştırmacı çeşitli güçlüklerle karşılaşmış ve çeşitli nedenlerden dolayı bir çok gözlemi tekrar yapmak durumunda kalmıştır. Örneğin, bir sınıfta, öğrencilere aşı yapmak için hemşireler sınıfa girmiştir. Başka bir sınıfta dersin ortasında müdür yardımcısı sınıfa girerek öğretmenle sohbet etmeye başlamış, bir diğer sınıfta da öğretmen ders esnasında araştırmacıya soru sorarak sohbet etmek istemiştir. Buna benzer bir çok problemten dolayı gözlemler tekrar yapılmıştır.

Her sınıfta üç gözlem yapıldıktan sonra o sınıfın öğretmeni ile görüşme yapılmıştır. Görüşmeler öğretmenlerin boş olduğu bir saatte (İngilizce ve bilgisayar dersi), rehberlik servisinde yapılmıştır. Görüşmeye başlamadan önce görüşme yapılan öğretmenlere çalışmanın amacı ve içeriği konusunda tekrar bilgi verilmiştir. Daha önce hazırlanan sorular sırasıyla yöneltilmiş, anlaşılmayan yerlerde ya da daha fazla bilgi almak amacıyla ek sorular sorulmuştur. Görüşmelerde öğretmenlerin söyledikleri not tutularak kaydedilmiş, her bir görüşme yaklaşık 40 dakika sürmüştür. Bütün görüşmeler bilgisayar ortamına aktarıldığında 28 sayfalık veri elde edilmiştir. Görüşmeler sırasında

araştırmacı herhangi bir problemle karşılaşmamıştır. Bu konuda okul psikolojik danışmanı araştırmacıya büyük destek olmuştur (zaman, yer, öğretmenle iletişim v.b. konularda).

3.5. Verilerin Analizi

Gözlem ve görüşme yöntemiyle elde edilen veriler ayrı ayrı değerlendirilmiş ve analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizinde şu aşamalar izlenmiştir. Öncelikle gözlem ve görüşme yoluyla elde edilen veriler bilgisayar ortamında metin haline getirilmiştir. Daha sonra verileri kodlama işlemi yapılmıştır. Kodlamalar üzerinde çalışılmış ve bir kod listesi oluşturulmuştur. Daha sonra bu kodları belirli kategoriler altında açıklayabilen temalar bulunmuştur. Kodlama listesi ve temaların oluşturulması aşamasında bir uzman görüşüne başvurulmuştur. Gözlem verilerinden üç gözleme ait veriler bu konuda uzman kişiye verilmiştir. Farklı temalar altında yer alan kodlamalar yeniden incelenmiştir. Aynı veri üzerinde araştırmacı tarafından yapılan kodlamalar ile uzman kişinin yaptığı kodlamalar arasındaki tutarlılığa bakılmıştır. Gözlem verilerinde uyum yüzdesi istenmeyen davranışlar kategorisi için 0.81 ve öğretmen tepkisi kategorisi için 0.89 olarak bulunmuştur. Görüşme verilerinde de, araştırmacının kendisi ve uzman kişinin yaptığı analizler karşılaştırılmış ve sonuçların tutarlılığı tatminkar düzeyde bulunmuştur. İçerik analizi yapıldıktan sonra temalara ait frekanslar bulunmuştur.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde, İlköğretim I. kademedeki görev yapan ve örnekleme dahil olan sınıf öğretmenlerinin sınıflarında karşılaştıkları problem davranışlar ve bu davranışlara ne tür müdahale yöntemleri kullandıkları ile ilgili bulgulara yer verilmiştir

4.1. Öğretmenlerin Sınıflarında Karşılaştıkları Problem Davranışlarla İlgili Bulgular.

İlköğretim I. kademe 4. ve 5. sınıf öğretmenlerinin sınıflarında yapılan gözlemlerde karşılaştıkları problem davranışların dağılımı Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2’de görüldüğü gibi İlköğretim I. kademe 4. ve 5. sınıflarında en sık gözlemlenen problem davranışlar; söz almadan konuşma ve arkadaşıyla konuşmadır. Bunun yanında gürültü yapma, derse ilgisizlik, yerinden kalkıp dolaşma ve sesli parmak kaldırma da sınıflarda sıkça gözlenmiştir. En az gözlemlenen problem davranışlar ise araç gereç getirmeme, başkasının eşyasına zarar verme ve arkadaşıyla kavga etmedir.

Tablo 2

Sınıflarda Karşılaşılan Problem Davranışların Dağılımı.

Sınıfta Karşılaşılan Problem Davranışlar	Frekans	Sıra
Söz Almadan Konuşma	103	1
Arkadaşıyla Konuşma	97	2
Gürültü Yapma	53	3
Derse İlgisizlik	49	4
Yerinden Kalkıp Dolaşma	39	5
Sesli Parmak Kaldırma	33	6
Arkadaşını Şikayet Etme	15	7
Bağırma	14	8
İlgisiz Soru Sorma	10	9
Gülme	10	9
Geç Gelme	10	9
Uygun Olmayan El-Kol Hareketleri	10	9
Başkasının Eşyasına Zarar Verme	5	13
Arkadaşıyla Kavga Etme	4	14
Araç Gereç Getirmeme	2	15

Öğretmenlerle yapılan görüşme sonuçlarında da benzer bulgulara rastlanmıştır. Öğretmenler, sınıflarında en çok karşılaştıkları problem davranışların; yanındakiyle konuşma, ders çalışmama, söz almadan konuşma ve arkadaşını şikayet etme olduğunu belirtmişlerdir. İlgisiz soru sorma, başka şeylerle ilgilenme, arkadaşının sözünü kesme, ayakta dolaşma, arkadaşına laf atma, kaba ve küfürlü konuşma davranışlarıyla da sıkça karşılaştıklarını vurgulamışlardır. Aşağıdaki alıntıda öğretmenlerin sınıflarında karşılaştığı problem davranışların bazı örnekleri yer almaktadır.

Öğrenci dersi dinlemediği veya ödevini yapmadığı için derse kendini veremiyor ve başka davranışlar yapıyor. Başka şeylerle ilgileniyor. Etrafındakilerle konuşuyor. Ben ders anlatırken benim dikkatimi dağıtıyor. Pat diye oturduğu yerden bir şeyler söylüyor. (2)

Ben ders anlatırken öğrenci dersle ilgisi olmayan bir soru soruyor veya bir şeyler söylüyor. Ben de dahil bütün sınıfın dikkati bir anda dağılıyor. Diğer öğrenciler de bir şeyler söylemeye başlıyorlar ve sonra sınıfın dikkatini toplamak, derse dönmek çok zor oluyor. Ayrıca birbirlerini çok fazla şikayet ediyorlar. Olur olmaz konuları şikayet ediyorlar. Bundan nefret ediyorum ve bir türlü bunu engelleyemedim...(3).

...arkadaşıyla konuşma, şımarık davranışlar yapma. Mesela ben ders anlatırken alakasız konuşmalar yapma, saçma sapan konuşma, dersi dinlememe, sınıf içerisinde dolaşma, ders haricinde başka şeylerle ilgilenme, anlatılanları dinlememe, arkadaşı konuşurken oturduğu yerden müdahale etme...(5)

Aslına bakarsanız sınıfımda çok fazla dersin akışını bozan davranış olmuyor. Çünkü sınıfımın kuralları var. Ve bu kurallara öğrencilerim uymak zorunda olduklarını biliyorlar. Ama yine de istemediğim bazı davranışlar olmuyor değil. Mesela parmak kaldırmadan konuşma sınıfımda en çok görülen problem. Bunun haricinde öğrencilerin yanındakiyle konuşması, birbirlerine laf atması, ya da dersle ilgilenmemesi, ödev yapmadan gelmesi zaman zaman sorun oluyor (6).

Öğrencilerim birbirlerini çok fazla şikayet ediyorlar. Yani birbirlerini çekemiyorlar. Bu durum çocuklar arasında çok yaygın. En ufak bir şeyde hemen bana gelip şikayet ediyorlar. Ayrıca öğrencilerimin bir çoğu ders çalışmıyor. Derste dalıp gidiyorlar. Ya dışarı bakıyor ya da kalemle ve çantayla oynuyor. Ders dinlemiyor. Sürekli etrafındakilerle konuşuyor. Fısıldayarak dikkat dağıtıyorlar (14).

4.2. Okulun Sosyo-Ekonomik Düzeyine Göre Sınıflarda Karşılaşılan Problem Davranışlarla İlgili Bulgular.

Araştırmaya katılan okulların sosyo-ekonomik düzeylerine göre sınıflarda karşılaştıkları problem davranışların dağılımı Tablo 3, Tablo 4 ve Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 3’de görüldüğü gibi alt sosyo-ekonomik düzeydeki okullarda en sık gözlenen problem davranışlar; söz almadan konuşma, arkadaşıyla konuşma ve derse ilgisizliktir. Bunun yanında yerinden kalkıp dolaşma, gürültü yapma, sesli parmak kaldırma ve arkadaşını şikayet etme davranışları sıkça gözlemlenmiştir. Arkadaşıyla kavga etme, başkasının eşyasına zarar verme, araç gereç getirmeme de sınıflarda en az rastlanan problem davranışlardır.

Tablo 3
Alt-SED İlköğretim Okullarında Gözlemlenen
Problem Davranışların Dağılımı.

Sınıfta Karşılaşılan Problem Davranışlar	Alt SED Okullar	
	Frekans	Sıra
Söz Almadan Konuşma	45	1
Arkadaşıyla Konuşma	28	2
Derse İlgisizlik	20	3
Yerinden Kalkıp Dolaşma	19	4
Gürültü Yapma	17	5
Sesli Parmak Kaldırma	10	6
Arkadaşını Şikayet Etme	9	7
İlgisiz Soru Sorma	8	8
Gülme	8	8
Bağırma	7	10
Geç Gelme	6	11
Uygun Olmayan El-Kol Hareketleri	5	12
Arkadaşıyla Kavga Etme	3	13
Başkasının Eşyasına Zarar Verme	2	14
Araç Gereç Getirmeme	1	15

Tablo 4'e bakıldığında, orta sosyo-ekonomik düzeydeki okullarda en sık gözlemlenen problem davranışlar; arkadaşıyla konuşma, söz almadan konuşma ve gürültü yapmadır. Bunu sırasıyla yerinden kalkıp dolaşma, sesli parmak kaldırma ve derse ilgisizlik davranışları takip etmektedir. Arkadaşıyla kavga etme, gülme, ve bağırma davranışları bu okullarda en az gözlemlenen davranışlardır.

Tablo 4
Orta-SED İlköğretim Okullarında Gözlemlenen Problem Davranışların Dağılımı

Sınıfta Karşılaşılan Problem Davranışlar	Orta-SED Okullar	
	Frekans	Sıra
Arkadaşıyla Konuşma	31	1
Söz Almadan Konuşma	25	2
Gürültü Yapma	17	3
Yerinden Kalkıp Dolaşma	13	4
Sesli Parmak Kaldırma	11	5
Derse İlgisizlik	11	5
Arkadaşını Şikayet Etme	4	7
Geç Gelme	3	8
Başkasının Eşyasına Zarar Verme	3	8
Uygun Olmayan El Kol Hareketleri	2	10
Arkadaşıyla Kavga Etme	1	11
Gülme	1	11
Bağırma	1	11

Tablo 5'te üst sosyo-ekonomik düzey okullarda gözlemlenen problem davranışların dağılımı verilmiştir. Buna göre arkadaşıyla konuşma, söz almadan konuşma ve gürültü yapma üst sosyo-ekonomik düzey okullarda en sık rastlanan problem davranışlardır. Bununla birlikte derse ilgisizlik, sesli parmak kaldırma ve yerinden kalkıp dolaşma davranışları da sıkça gözlenmiştir. Geç gelme, gülme ve araç gereç getirmeme davranışları en az gözlemlenen problem davranışlardır.

Tablo 5.
Üst-SED İlköğretim Okullarında Gözlemlenen Problem
Davranışların Dağılımı.

Sınıfta Karşılaşılan Problem Davranışlar	Üst-SED Okullar	
	Frekans	Sıra
Arkadaşıyla Konuşma	38	1
Söz Almadan Konuşma	33	2
Gürültü Yapma	19	3
Derse İlgisizlik	18	4
Sesli Parmak Kaldırma	12	5
Yerinden Kalkıp Dolaşma	7	6
Bağırma	6	7
Uygun Olmayan El-Kol Hareketleri	3	8
Arkadaşını Şikayet Etme	2	9
İlgisiz Soru Sorma	2	9
Geç Gelme	1	11
Gülme	1	11
Araç Gereç Getirmeme	1	11

Bu sonuçlara dayalı olarak, okulun sosyo-ekonomik düzeyine göre sınıflarda karşılaşılan problem davranışlar arasında çok büyük farklılıklar olmadığı, ancak tablolar ayrıntılı olarak incelendiğinde alt SED’de gözlenen bazı problem davranışların orta ve üst SED’de hiç gözlenmediği görülmektedir.

Her üç düzey okullarda da en sık gözlemlenen problem davranışlar arkadaşıyla konuşma ve söz almadan konuşma davranışlarıdır. Araç gereç getirmeme ve ilgisiz soru sorma davranışları orta SED’de gözlenmezken, arkadaşıyla kavga etme ve başkasının eşyasına zarar verme davranışları da üst SED’de hiç gözlenmemiştir.

4.3. Sınıf Düzeyine Göre Problem Davranışlarla İlgili Bulgular

Araştırmaya katılan sınıfların düzeyine göre (4. ve 5. sınıf) problem davranışların dağılımı Tablo 6 ve Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 6 ve Tablo 7 incelendiğinde 4. ve 5. sınıflarda en sık gözlenen problem davranışların arkadaşıyla konuşma ve söz almadan konuşma davranışları olduğu

görülmektedir. Bununla birlikte gürültü yapma, derse ilgisizlik, yerinden kalkıp dolaşma ve sesli parmak kaldırma her iki sınıf düzeyinde de sıkça gözlenmiştir. 4. sınıflarda en az gözlemlenen problem davranışlar başkasının eşyasına zarar verme ve araç gereç getirmeme davranışları olurken, 5. sınıflarda en az gözlemlenen problem davranış ise araç gereç getirmeme davranışdır. Ayrıca arkadaşıyla kavga davranışı 4. sınıflarda hiç gözlenmemiştir.

Bu bulgulara dayalı olarak, problem davranışların sınıf düzeyine göre büyük oranda benzerlik gösterdiği, 4. ve 5. sınıflarda en çok gözlenen problem davranışların benzer olduğu söylenebilir.

Tablo 6

4. Sınıflarda Gözlemlenen Problem Davranışların Dağılımı

Sınıfta Karşılaşılan Problem Davranışlar	4. Sınıf	
	Frekans	Sıra
Söz Almadan Konuşma	62	1
Arkadaşıyla Konuşma	48	2
Gürültü Yapma	30	3
Derse İlgisizlik	24	4
Yerinden Kalkıp Dolaşma	22	5
Sesli Parmak Kaldırma	17	6
Bağırma	9	7
Arkadaşını Şikayet Etme	5	8
Uygun Olmayan El-Kol Hareketleri	5	8
Gülme	4	10
İlgisiz Soru Sorma	4	10
Geç Gelme	3	12
Başkasının Eşyasına Zarar Verme	1	13
Araç Gereç Getirmeme	1	13

Tablo 7

5. Sınıflarda Gözlemlenen Problem Davranışların Dağılımı

Sınıfta Karşılaşılan Problem Davranışlar	5. Sınıf	
	Frekans	Sıra
Arkadaşıyla Konuşma	49	1
Söz Almadan Konuşma	41	2
Derse İlgisizlik	25	3
Gürültü Yapma	23	4
Yerinden Kalkıp Dolaşma	17	5
Sesli Parmak Kaldırma	16	6
Arkadaşını Şikayet Etme	10	7
Geç Gelme	7	8
Gülme	6	9
İlgisiz Soru Sorma	6	9
Bağırma	5	11
Uygun Olmayan El-Kol Hareketleri	5	11
Arkadaşıyla Kavga Etme	4	13
Başkasının Eşyasına Zarar Verme	4	13
Araç Gereç Getirmeme	1	15

4.4. Öğretmenin Deneyimine Göre Sınıfta Karşılaşılan Problem Davranışlarla İlgili Bulgular.

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin deneyimine göre sınıflarında karşılaşılan problem davranışların dağılımı Tablo 8, Tablo 9 ve Tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo 8'e bakıldığında 1-10 yıl arası deneyime sahip öğretmenlerin sınıflarında en çok söz almadan konuşma, arkadaşıyla konuşma ve gürültü yapma davranışlarının gözlemlendiği görülmektedir. Ayrıca derse ilgisizlik, sesli parmak kaldırma, yerinden kalkıp dolaşma ve gülme davranışları sıkça gözlemlenmiştir. Bu sınıflarda en az

gözlemlenen davranışlar ise uygun olmayan el – kol hareketleri yapma, arkadaşıyla kavga etme ve başkasının eşyasına zarar verme davranışlarıdır.

Tablo 8
1-10 Yıl Arası Deneyime Sahip Sınıf Öğretmenlerinin
Sınıflarında Karşılaştıkları Problem Davranışların Dağılımı.

Sınıfta Karşılaşılan Problem Davranışlar	Deneyim – Yıl (1-10)	
	Frekans	Sıra
Söz Almadan Konuşma	22	1
Arkadaşıyla Konuşma	19	2
Gürültü Yapma	13	3
Derse İlgisizlik	12	4
Sesli Parmak Kaldırma	8	5
Yerinden Kalkıp Dolaşma	7	6
Gülme	7	6
Arkadaşını Şikayet Etme	6	8
İlgisiz Soru Sorma	4	9
Bağırma	4	9
Geç Gelme	4	9
Uygun Olmayan El-Kol Hareketleri	2	12
Arkadaşıyla Kavga Etme	2	12
Başkasının Eşyasına Zarar Verme	2	12

Tablo 9’da görüldüğü gibi 11-20 yıl arası deneyime sahip öğretmenlerin sınıflarında en çok söz almadan konuşma, arkadaşıyla konuşma ve yerinden kalkıp dolaşma davranışları görülmektedir. Ayrıca derse ilgisizlik, ve gürültü yapma davranışları da sıkça gözlemlenmiştir. Gülme, araç gereç getirmeme ve ilgisiz soru sorma davranışları en az gözlemlenen problem davranışlardır.

Tablo 9
11-20 Yıl Arası Deneyime Sahip Sınıf Öğretmenlerinin
Sınıflarında Karşılaştıkları Problem Davranışların Dağılımı.

Sınıfta Karşılaşılan Problem Davranışlar	Deneyim – Yıl (11-20)	
	Frekans	Sıra
Söz Almadan Konuşma	42	1
Arkadaşıyla Konuşma	34	2
Yerinden Kalkıp Dolaşma	24	3
Gürültü Yapma	21	4
Derse İlgisizlik	19	5
Sesli Parmak Kaldırma	9	6
Bağırma	5	7
Uygun Olmayan El-Kol Hareketleri	5	7
Geç Gelme	3	9
Başkasının Eşyasına Zarar Verme	3	9
İlgisiz Soru Sorma	2	11
Gülme	1	12
Araç Gereç Getirmeme	1	12

Tablo 10’da görüldüğü gibi 21-30 yıl arası deneyime sahip öğretmenlerin sınıfında arkadaşıyla konuşma, söz almadan konuşma ve gürültü yapma davranışları en sık gözlemlenen problem davranışlardır. Bunun yanında sesli parmak kaldırma, derse ilgisizlik ve yerinden kalkıp dolaşma davranışları sıkça gözlemlenmiştir. Bu sınıflarda en az gözlemlenen problem davranışlar ise gülme, arkadaşıyla kavga etme ve araç gereç getirmeme davranışlarıdır.

Tablo 10
21-30 Yıl Arası Deneyime Sahip Sınıf Öğretmenlerinin
Sınıflarında Karşılaştıkları Problem Davranışların Dağılımı.

Sınıfta Karşılaşılan Problem Davranışlar	Deneyim - Yıl (21-30)	
	Frekans	Sıra
Arkadaşıyla Konuşma	44	1
Söz Almadan Konuşma	39	2
Gürültü Yapma	19	3
Derse İlgisizlik	18	4
Sesli Parmak Kaldırma	16	5
Yerinden Kalkıp Dolaşma	8	6
Arkadaşını Şikayet Etme	6	7
Bağırma	5	8
İlgisiz Soru Sorma	4	9
Geç Gelme	3	10
Uygun Olmayan El-Kol Hareketleri	3	10
Gülme	2	12
Arkadaşıyla Kavga Etme	2	12
Araç Gereç Getirmeme	1	14

Her üç grup deneyime sahip öğretmenlerin de sınıflarında en çok gözlemlenen problem davranışlar arkadaşıyla konuşma ve söz almadan konuşma davranışlarıdır. Aynı zamanda yerinden kalkıp dolaşma, gürültü yapma, sesli parmak kaldırma ve derse ilgisizlik davranışları da her üç grupta sıkça gözlenmiştir. Bunun dışında, araç gereç getirmeme davranışı 1-10 yıl, arkadaşını şikayet etme ve arkadaşıyla kavga etme davranışları 11-20 yıl, başkasının eşyasına zarar verme davranışı da 21-30 yıl deneyime sahip öğretmenlerin sınıfında hiç gözlenmemiştir.

Bu bulgulara dayalı olarak, değişik kıdemdeki öğretmenlerin sınıflarında gözlemlenen öğrenci problem davranışları büyük oranda benzerlik gösterse de bazı farklılıkların olduğu söylenebilir.

4.5. Sınıftaki Öğrenci Sayısına Göre Karşılaşılan Problem Davranışlar İle İlgili Bulgular.

Araştırmaya katılan ilköğretim okullarının 4. ve 5. sınıflarında okuyan öğrenci sayısına göre problem davranışların dağılımı Tablo 11, Tablo 12, Tablo 13 ve Tablo 14'te gösterilmiştir.

Tablo 11'de görüldüğü gibi öğrenci sayısı 20-30 arası olan sınıflarda söz almadan konuşma, arkadaşıyla konuşma ve derse ilgisizlik en sık gözlenen problem davranışlardır. Ayrıca yerinden kalkıp dolaşma, gürültü yapma ve sesli parmak kaldırma sıkça gözlemlenen problem davranışlar arasındadır. Bu sınıflarda, ilgisiz soru sorma, geç gelme ve başkasının eşyasına zarar verme davranışları en az gözlemlenen problem davranış olmuştur.

Tablo 11
Öğrenci Sayısı 20-30 Arasında Olan Sınıflarda
Problem Davranışların Dağılımı.

Sınıfta Karşılaşılan Problem Davranışlar	Öğrenci Sayısı (20-30)	
	Frekans	Sıra
Söz Almadan Konuşma	39	1
Arkadaşıyla Konuşma	20	2
Derse İlgisizlik	18	3
Yerinden Kalkıp Dolaşma	13	4
Gürültü Yapma	13	4
Sesli Parmak Kaldırma	10	6
Arkadaşını Şikayet Etme	6	7
Gülme	5	8
Bağırma	5	8
Uygun Olmayan El-Kol Hareketleri	3	10
İlgisiz Soru Sorma	2	11
Geç Gelme	2	11
Başkasının Eşyasına Zarar Verme	2	11

Tablo 12'ye bakıldığında, öğrenci sayısı 31-40 arasında olan sınıflarda en çok gözlemlenen problem davranışların; arkadaşıyla konuşma, söz almadan konuşma, gürültü yapma, derse ilgisizlik, yerinden kalkıp dolaşma ve sesli parmak kaldırma davranışları olduğu görülmektedir. Gülme ve arkadaşıyla kavga etme davranışları da en az gözlemlenen problem davranışlar olmuştur.

Tablo 12.
Öğrenci Sayısı 31-40 Arasında Olan Sınıflarda
Problem Davranışların Dağılımı.

Sınıfta Karşılaşılan Problem Davranışlar	Öğrenci Sayısı (31-40)	
	Frekans	Sıra
Arkadaşıyla Konuşma	25	1
Söz Almadan Konuşma	18	2
Gürültü Yapma	17	3
Derse İlgisizlik	10	4
Yerinden Kalkıp Dolaşma	9	5
Sesli Parmak Kaldırma	8	6
Bağırma	6	7
Arkadaşını Şikayet Etme	4	8
Uygun Olmayan El-Kol Hareketleri	3	9
İlgisiz Soru Sorma	2	9
Geç Gelme	2	9
Araç Gereç Getirmeme	2	12
Arkadaşıyla Kavga Etme	1	13
Gülme	1	13

Tablo 13'de görüldüğü gibi öğrenci sayısı 41-50 arasında olan sınıflarda en çok gözlenen problem davranışlar; arkadaşıyla konuşma, söz almadan konuşma ve derse ilgisizlik davranışlarıdır. Ayrıca gürültü yapma ve sesli parmak kaldırma davranışları da sıkça gözlemlenmiştir. Bağırma ve geç gelme davranışları ise bu sınıflarda en az gözlemlenen problem davranışlardır.

Tablo 13
Öğrenci Sayısı 41-50 Arasında Olan Sınıflarda
Problem Davranışların Dağılımı.

Sınıfta Karşılaşılan Problem Davranışlar	Öğrenci Sayısı (41-50)	
	Frekans	Sıra
Arkadaşıyla Konuşma	24	1
Söz Almadan Konuşma	22	2
Derse İlgisizlik	10	3
Gürültü Yapma	6	4
Sesli Parmak Kaldırma	6	5
Yerinden Kalkıp Dolaşma	2	6
Arkadaşını Şikayet Etme	2	6
İlgisiz Soru Sorma	2	6
Bağırma	1	9
Geç Gelme	1	9

Tablo 14’de görüldüğü gibi öğrenci sayısı 51 ve üzeri olan sınıflarda en çok gözlemlenen problem davranışlar; arkadaşıyla konuşma, söz almadan konuşma ve gürültü yapma davranışlarıdır. Ayrıca yerinden kalkıp dolaşma, derse ilgisizlik ve sesli parmak kaldırma davranışları da sıkça gözlenen problem davranışlar arasındadır. Bu sınıflarda bağırma davranışı en az gözlemlenen problem davranıştır.

Tablo 14
Öğrenci Sayısı 51 Ve Üstü Olan Sınıflarda
Problem Davranışların Dağılımı.

Sınıfta Karşılaşılan Problem Davranışlar	Öğrenci Sayısı (51 Ve Üstü)	
	Frekans	Sıra
Arkadaşıyla Konuşma	28	1
Söz Almadan Konuşma	24	2
Gürültü Yapma	17	3
Yerinden Kalkıp Dolaşma	15	4
Derse İlgisizlik	11	5
Sesli Parmak Kaldırma	9	6
Geç Gelme	5	7
Gülme	4	8
İlgisiz Soru Sorma	4	8
Başkasının Eşyasına Zarar Verme	3	10
Arkadaşıyla Kavgaya Etme	3	10
Uygun Olmayan El-Kol Hareketleri	3	10
Arkadaşını Şikayet Etme	3	10
Bağırma	2	14

Sınıftaki öğrenci sayısına göre problem davranışlar benzerlik gösterse de, tablolar dikkatli incelendiğinde bazı farklılıkların olduğu görülmektedir. Arkadaşıyla konuşma, söz almadan konuşma, gürültü yapma, derse ilgisizlik, yerinden kalkıp dolaşma ve sesli parmak kaldırma davranışları tüm sınıflarda en çok gözlenen problem davranışlardır.

Araç gereç getirmeme davranışı sadece öğrenci sayısı 31-40 olan sınıflarda gözlenmiş, diğer sınıflarda gözlenmemiştir. Arkadaşıyla kavga etme davranışı öğrenci sayısı 20-30 ve 41-50 olan sınıflarda gözlenmezken, başkasının eşyasına zarar verme davranışı öğrenci sayısı 31-40 ve 41-50 olan sınıflarda, gülme ve uygun olmayan el kol hareketleri yapma da öğrenci sayısı 41-50 olan sınıflarda hiç gözlenmemiştir.

Buraya kadar verilen bulgulardan anlaşılabacağı üzere, öğrenci sayısına, öğretmenin deneyimine, sınıf düzeyine ve okulun sosyo-ekonomik düzeyine bakılmaksızın genelde bütün sınıflarda en çok gözlemlenen problem davranışlar arkadaşıyla konuşma, söz almadan konuşma, gürültü yapma, derse ilgisizlik, yerinden kalkıp dolaşma davranışlarıdır. Bu davranışlar hafif düzeyde ancak çok sık karşılaşılan ve bu yüzden sınıf ortamını ve öğrenmeyi olumsuz yönde etkileyen davranışlardır.

4.6. Öğretmenlerin Sınıflarında Karşılaştıkları Problem Davranışlara Karşı Müdahaleleriyle İlgili Bulgular.

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin sınıflarında karşılaştıkları problem davranışlara yönelik müdahalelerinin dağılımı Tablo 15’de gösterilmiştir.

Tablo 15’te görüldüğü gibi öğretmenler problem davranışlara karşı en çok emir verme (yerine otur, kes sesini, önüne dön, konuşma, vb.), görmezden gelme, işaret kullanma (sus işareti yapma, elini havaya kaldırma, yerine otur işareti yapma,vb.), göz iletişimi kurma ve ismini söyleme yöntemlerini kullanmaktadırlar. Ayrıca soru sorma, azarlama, tehdit etme, fiziksel yakınlık, eleştirme ve mizah kullanma da sıkça kullandıkları yöntemler arasındadır. Öğretmenlerin en az kullandıkları yöntemler ise serzeniş, ceza verme ve yer değiştirmedir.

Tablo 15
Öğretmenlerin Problem Davranışlara Karşı Müdahalelerinin Dağılımı

Öğretmen Müdahaleleri	Frekans	Sıra
Emir Verme	106	1
Görmezden Gelme	42	2
İşaret Kullanma	39	3
Göz İletişimi	38	4
İsmi Söyleme	37	5
Soru Sorma	30	6
Azarlama	29	7
Tehdit Etme	22	8
Eleştirme	21	9
Fiziksel Yakınlık	15	10
Mizah Kullanma	14	11
Açıklama Yapma	9	12
Dokunma	7	13
İğneleme	7	13
Sorgulama	6	15
Kuralları Hatırlatma	6	15
Hakaret Etme	5	17
Sesini Yükseltme	4	18
Görev Verme	4	18
Dikkat Egzersizleri	4	18
Serzeniş	3	21
Ceza Verme	3	21
Yer Değiştirme	3	21

Öğretmenlerle yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular gözlem sonuçlarıyla benzerlik gösterse de farklılıkların olduğu görülmektedir. Yapılan görüşmelerde öğretmenler en çok uyarma, göz iletişimini kullanma, öğrenciyle konuşma, ismini söyleme, soru sorma gibi yöntemleri kullandıklarını söylemişlerdir. Ses tonunu değiştirme, ceza verme, derse ara verme, yanına gitme, ödüllendirme, kural koyma ve görev verme yöntemlerini de sıkça kullandıklarını belirtmişlerdir. Aşağıda öğretmenlerin görüşmede söylediklerine örnek olacak bazı alıntılara yer verilmiştir.

...Genelde ses tonumu değiştiriyorum. Göz iletişimi kurmaya çalışıyorum. Bunu yapmamın nedeni dersi bölüp diğer öğrencileri rahatsız etmemek. Sınıfta genel bir motivasyon eksikliği olmuşsa dersi bölerek serbest bırakıyorum öğrencileri. Bu sayede biraz deşarj oluyorlar. Bireysel yetersizliği olan çocuklarla görüşüyorum. Onlara zaman ayırmaya çalışıyorum., derslerinde yardımcı oluyorum, kendilerine güvenleri gelsin diye. Ayrıca sınıfımızın belli

kuralları var. Bunları sene başında öğrencilerle birlikte belirlemiştik. Bu kurallara genelde uyuyorlar. Çünkü zaten kendilerinin belirlediği kurallar bunlar. Yani bunlar bir müddet sonra otomatik hale gelmişler. Kazandıkları otomatik davranışlar diyebiliriz bunlara...(2).

...yanına gidiyorum, omzuna dokunuyorum. Gözünün içine bakıyorum. Bazen de sesimi yükseltip alçaltarak konuşuyorum. Daha sonrada bu davranışı yapan öğrenciyle teneffüste konuşuyorum...(4).

...istenmeyen davranış yapan öğrenci olduğunda onunla teneffüste mutlaka konuşuyorum. Bir problemi olup olmadığını soruyorum. Niçin böyle davrandığını soruyorum. Sınıf içinde kendi arasında konuşan öğrenci olduğunda onun ismini sesli olarak söylüyorum. Bazen gözünün içine bakıyorum. Bazen de soru soruyorum...(6).

...Ders esnasında gözlerinin içine bakıyorum. Arkadaşıyla konuşan olursa ismini söylüyorum. Uslu duranı bu tür davranışlar yapmayanları ödüllendiriyorum. Ama en çok yaptığım onları uyarmak oluyor herhalde...(8).

Çoğu zaman ismini söyleyerek uyarıyorum. Bazen bakışlarımla onun davranışından rahatsız olduğumu belirtmeye çalışıyorum. Dersi bölmek için o tarafa doğru gidiyorum....(9)

...hemen uyarıyorum ve derse dönmesini istiyorum. Bu hareketleri yapan aynı kişilerse onlarla mutlaka dersten sonra konuşuyorum. Bu öğrenciler başka şeylerle ilgilendiklerinde sorular soruyorum (16).

Yukarıdaki alıntılarda görüldüğü gibi görüşme yapılan öğretmenler, göz iletişimini kullanma, ses tonunu değiştirme, öğrenciyle konuşma, ismini söyleme, soru sorma, omzuna dokunma gibi genelde önleyici stratejileri kullandıklarını belirtmişlerdir.

4.7. Öğretmenin Cinsiyetine Göre Problem Davranışlara Müdahaleleriyle İlgili Bulgular

Araştırmaya katılan 4. ve 5. sınıf öğretmenlerinin cinsiyetlerine göre problem davranışlara yönelik müdahaleleriyle ilgili bulgular Tablo 16 ve Tablo 17’de gösterilmiştir.

Tablo 16’ya göre kadın öğretmenlerin en çok kullandığı yöntemler; emir verme, göz iletişimi ve ismini söylemedir. Bununla birlikte işaret kullanma, eleştirme, fiziksel yakınlık, soru sorma, görmezden gelme, azarlama yöntemlerini de sıkça kullanmışlardır. Kadın öğretmenlerin en az kullandıkları yöntemler ise kuralları hatırlatma, yer değiştirme, serzeniş ve ceza verme yöntemleridir.

Tablo 16
Kadın Öğretmenlerin Problem Davranışlara
Müdahalelerinin Dağılımı

Öğretmen Müdahaleleri	Kadın	
	Frekans	Sıra
Emir Verme	56	1
Göz İletişimi	26	2
İsmi Söyleme	19	3
İşaret Kullanma	18	4
Eleştirme	13	5
Fiziksel Yakınlık	12	6
Soru Sorma	11	7
Görmezden Gelme	10	8
Azarlama	9	9
Tehdit Etme	7	10
Açıklama Yapma	7	10
Mizah Kullanma	6	12
Sorgulama	5	13
İğneleme	5	13
Dokunma	4	15
Hakaret Etme	4	15
Sesini Yükseltme	4	15
Görev Verme	3	18
Dikkat Egzersizleri	3	18
Kuralları Hatırlatma	2	20
Yer Değiştirme	2	20
Serzeniş	1	22
Ceza Verme	1	22

Tablo 17'ye bakıldığında erkek öğretmenler problem davranışlara karşı en çok emir verme, görmezden gelme ve işaret kullanma yöntemlerini kullanmışlardır. Ayrıca azarlama, soru sorma, ismini söyleme, tehdit etme, göz iletişimini kurma yöntemlerini de sıkça kullanmışlardır. Erkek öğretmenlerin en az kullandıkları yöntemler ise görev verme, dikkat egzersizleri, hakaret etme, yer değiştirme ve sorgulama yöntemleridir.

Tablo 17
Erkek Öğretmenlerin Problem Davranışlara
Müdahalelerinin Dağılımı

Öğretmen Müdahaleleri	Erkek	
	Frekans	Sıra
Emir Verme	50	1
Görmezden Gelme	32	2
İşaret Kullanma	21	3
Azarlama	20	4
Soru Sorma	19	5
İsmi Söyleme	18	6
Tehdit Etme	15	7
Göz İletişimi	12	8
Mizah Kullanma	8	9
Eleştirme	8	9
Sesini Yükseltme	4	11
Kuralları Hatırlatma	4	11
Dokunma	3	13
Fiziksel Yakınlık	3	13
İğneleme	2	15
Serzeniş	2	15
Ceza Verme	2	15
Açıklama Yapma	2	15
Görev Verme	1	19
Dikkat Egzersizleri	1	19
Hakaret Etme	1	19
Yer Değiştirme	1	19
Sorgulama	1	19

Bu bulgulara dayalı olarak öğretmenin cinsiyetine göre sınıf içi problem davranışlara müdahalelerde bazı farklılıkların olduğu görülmektedir. Görmezden gelme, azarlama, soru sorma, tehdit etme ve ceza verme yöntemlerini erkek öğretmenler kadın öğretmenlere göre daha sık kullanmışlardır. Kadın öğretmenler ise göz iletişimi, eleştirme ve fiziksel yakınlık yöntemlerini erkek öğretmenlere göre daha çok kullanmışlardır. Emir verme yöntemi hem erkek hem de kadın öğretmenler tarafından

en çok kullanılan yöntem olmuştur. İğneleme, açıklama yapma, hakaret etme ve sorgulama yöntemleri erkek öğretmenler tarafından en az kullanılan yöntemler arasında iken, bu yöntemler kadın öğretmenler tarafından daha çok kullanılmıştır.

Kadın ve erkek öğretmenlerle yapılan görüşme sonuçlarının gözlem sonuçlarıyla büyük oranda benzerlik gösterse de bazı farklılıkların olduğu görülmektedir. Görüşme sonuçlarına göre, kadın öğretmenlerin en çok kullandığı müdahale yöntemi uyarma, ismini söyleme, göz iletişimi, öğrenciyle konuşma ve ceza vermedir. Kadın öğretmenler, işaret kullanma, fiziksel yakınlık ve derse ara vermeyi çok az kullanırken, ses tonunu değiştirme ve dokunma yöntemlerini hiç kullanmadıklarını belirtmişlerdir. Erkek öğretmenlerin ise en çok kullandığı yöntemler ses tonunu değiştirme ve derse ara vermedir. Fiziksel yakınlık, soru sorma, öğrenciyle konuşma ve göz iletişimini de sıkça kullanmaktadırlar. Erkek öğretmenler görev verme, ödüllendirme, kural koyma, işaret kullanma, bağırma ve dokunmayı az kullanırken, uyarma, ismini söyleme ve ceza verme yöntemlerini hiç kullanmamaktadırlar.

Görüşme sonucunda elde edilen bulgularda öğretmenlerin cinsiyetlerine göre problem davranışlara müdahalelerinin farklılık gösterdiği yönündedir. Kadın öğretmenlerin en çok kullandığı yöntemleri (uyarma, ismini söyleme, ceza verme), erkek öğretmenler kullanmamaktadırlar. Ayrıca kadın öğretmenler olumsuz müdahale yöntemlerinden ceza vermeyi en çok kullandıkları yöntemler arasında belirtirken, erkek öğretmenler cezayı hiç kullanmadıklarını söylemişlerdir. Ancak erkek öğretmenlerin gözlemlerde cezaya başvurdıkları anlaşılmıştır.

4.8. Öğretmenlerin Deneyimlerine Göre Problem Davranışlara Müdahalelerinin Dağılımıyla İlgili Bulgular.

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin deneyimlerine göre problem davranışlara müdahalelerinin dağılımı Tablo 18, Tablo 19 ve Tablo 20’de yer almaktadır.

Tablo 18’de 1-10 yıl arası deneyime sahip öğretmenlerin problem davranışlara karşı en çok emir verme, işaret kullanma ve göz iletişimi gibi yöntemleri kullandıkları görülmektedir. Bununla birlikte görmezden gelme, azarlama ve soru sorma da sık

kullandıkları yöntemler arasındadır. Bu gruptaki öğretmenlerin en az kullandıkları yöntemler fiziksel yakınlık, hakaret etme, sesini yükseltme, serzeniş, ceza verme ve yer değiştirmedir.

Tablo 18
1-10 Yıl Arası Deneyime Sahip Öğretmen
Müdahalelerinin Dağılımı

Öğretmen Müdahaleleri	1-10 Yıl Deneyim	
	Frekans	Sıra
Emir Verme	19	1
İşaret Kullanma	13	2
Göz İletişimi	9	3
Görmezden Gelme	9	3
Azarlama	8	5
Soru Sorma	7	6
Eleştirme	6	7
Tehdit Etme	5	8
İsmi Söyleme	4	9
Mizah Kullanma	4	9
Açıklama Yapma	4	9
Dokunma	4	9
Görev Verme	4	9
Sorgulama	3	14
Dikkat Egzersizleri	3	14
Kuralları Hatırlatma	2	16
İğneleme	2	16
Fiziksel Yakınlık	1	18
Hakaret Etme	1	18
Sesini Yükseltme	1	18
Serzeniş	1	18
Ceza Verme	1	18
Yer Değiştirme	1	18

Tablo 19 incelendiğinde, emir verme, görmezden gelme ve ismini söyleme 11-20 yıl arası deneyime sahip öğretmenlerin en çok kullandığı yöntemdir. Ayrıca bu grup öğretmenler azarlama, göz iletişimi ve soru sorma yöntemlerini sıkça kullanmışlardır. Sorgulama, kuralları hatırlatma, hakaret etme ve ceza verme en az kullandıkları yöntemler olarak görülmektedir.

Tablo 19
11-20 Yıl Arası Deneyime Sahip Öğretmen
Müdahalelerinin Dağılımı

Öğretmen Müdahaleleri	11-20 Yıl Deneyim	
	Frekans	Sıra
Emir Verme	50	1
Görmezden Gelme	22	2
İsmi Söyleme	19	3
Azarlama	11	4
Göz İletişimi	11	4
Soru Sorma	11	4
İşaret Kullanma	9	7
Tehdit Etme	7	8
Eleştirme	5	9
Mizah Kullanma	4	10
Açıklama Yapma	4	10
Dokunma	2	12
İğneleme	2	12
Fiziksel Yakınlık	2	12
Sesini Yükseltme	2	12
Yer Değiştirme	2	12
Kuralları Hatırlatma	1	17
Hakaret Etme	1	17
Ceza Verme	1	17
Sorgulama	1	17

Tablo 20 incelendiğinde 21- 30 yıl arası deneyime sahip öğretmenlerin en çok kullandığı yöntemlerin emir verme, göz iletişimi ve işaret kullanma olduğu görülmektedir. Bununla birlikte; ismini söyleme, fiziksel yakınlık ve soru sorma bu

grup öğretmenlerin sıkça kullandığı yöntemler arasındadır. Açıklama yapma, dikkat egzersizleri, sesini yükseltme, dokunma ve ceza verme en az kullanılan yöntemlerdir.

Tablo 20
21-30 Yıl Arası Deneyime Sahip Öğretmen Müdahalelerinin Dağılımı

Öğretmen Müdahaleleri	21-30 Yıl Deneyim	
	Frekans	Sıra
Emir Verme	37	1
Göz İletişimi	18	2
İşaret Kullanma	17	3
İsmi Söyleme	14	4
Fiziksel Yakınlık	12	5
Soru Sorma	12	5
Görmezden Gelme	11	7
Tehdit Etme	10	8
Eleştirme	10	8
Azarlama	10	8
Mizah Kullanma	6	11
Kuralları Hatırlatma	3	12
Hakaret Etme	3	12
İğneleme	3	12
Sorgulama	2	15
Serzeniş	2	15
Açıklama Yapma	1	17
Dikkat Egzersizleri	1	17
Sesini Yükseltme	1	17
Dokunma	1	17
Ceza Verme	1	17

Her üç grup deneyime sahip öğretmenlerin en çok kullandığı yöntem emir vermedir. Bununla birlikte işaret kullanma ve göz iletişimi 1-10 yıl ve 21-30 yıl arası deneyime sahip öğretmenler arasında en sık kullanılan yöntemler iken ismini söyleme

ve görmezden gelme 11-20 yıl arası deneyime sahip öğretmenler tarafından en sık kullanılan yöntemlerdir.

Dikkat egzersizleri ve serzeniş yöntemleri 11-20 yıl deneyime sahip öğretmenler; yer değiştirme 21-30 yıl deneyime sahip öğretmenler; görev verme de hem 11-20 hem de 21-30 yıl deneyime sahip öğretmenler tarafından hiç kullanılmayan yöntemlerdir.

Fiziksel yakınlık 1-10 ve 11-20 yıl deneyime sahip öğretmenler tarafından en az kullanılan yöntemlerden biri iken, 21-30 yıl deneyime sahip öğretmenler arasında ise sıkça kullanılan bir yöntemdir.

Görmezden gelme yöntemi 11-20 yıl deneyime sahip öğretmenler tarafından en çok kullanılan yöntemlerden biri iken, 1-10 ve 21-30 yıl deneyime sahip öğretmenler tarafından sıkça kullanılan bir yöntemdir.

Bu bulgulara dayalı olarak, deneyim yılı farklı öğretmenlerin, problem davranışlara karşı benzer müdahale yöntemlerini kullanmakla birlikte, bazı farklılıkların olduğu söylenebilir.

Öğretmenlerle yapılan görüşmeler sonucunda da farklı deneyim yılına sahip öğretmenler arasında bazı farklılıkların olduğu görülmektedir. 1-10 ve 11-20 yıl deneyime sahip öğretmenler uyarma ve göz iletişimini, 21-30 yıl deneyime sahip öğretmenler ise öğrenciyle konuşma, soru sorma, ismini söyleme, ceza verme ve kural koymayı daha sık kullandıklarını belirtmişlerdir. Bunun yanında 1-10 yıl deneyime sahip öğretmenler ceza verme, fiziksel yakınlık, kural koyma, bağırma ve dokunmayı hiç kullanmamışlar, 11-20 yıl deneyime sahip öğretmenler de soru sorma, kural koyma ve dokunmayı hiç kullanmamışlardır. Görev verme, ödüllendirme, işaret kullanma da 21-30 yıl deneyime sahip öğretmenler tarafından hiç kullanılmamıştır.

4.9. Problem Davranışlara Müdahalelerde, Öğrencinin Cinsiyetinin ve Başarı Durumunun Öğretmenin Müdahalesini Etkileyip Etkilemediğine İlişkin Bulgular.

Araştırmaya katılan öğretmenlerle yapılan görüşmelerde, öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu (13 öğretmen), problem davranışı yapan öğrencinin cinsiyetinin önemli olmadığını, bu konuda kız erkek ayrımı yapmadıklarını söylemişlerdir. Öğretmenlerden bazıları da (3 öğretmen), cinsiyetin önemli olduğunu, kız öğrencilere daha dikkatli davrandıklarını, onları kırmamaya çalıştıklarını belirtmişlerdir. Bu öğretmenlerden ikisi kadın biride erkek öğretmendir.

Problem davranışa müdahalelerde öğrencinin cinsiyetinin etkili olmadığını söyleyen öğretmenlerden bazıları bu konudaki görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

... öğrencinin cinsiyeti benim için hiç önemli değil. Bu konuda ayrım yapmıyorum (4).

... cinsiyet konusunda öğrenciler arasında ayrım yapmam. Ben ayrım yaparsam öğrenciye kötü örnek olurum. Bu sefer de öğrenciler kendi aralarında kız erkek diye ayrıma giderler. Zaten sınıftaki öğrenciler kendi aralarında böyle bir ayrım yapmaya çalışıyorlar...(9)

Problem davranışlara müdahalelerde, öğrencinin cinsiyetinin etkili olduğunu söyleyen öğretmenlerin bazıları da görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir.

...sınıf içerisinde bu davranışları yapan zaten genelde erkek öğrenciler. Bu yüzden kız öğrenciler bu tür davranışlar yaptığında biraz da görmezden geliyorum. Onları rencide etmek istemiyorum. (8).

...Kız öğrenciler daha uysal ve daha erken geliştikleri için daha yumuşak ve daha dikkatli davranıyorum. Mesela kız öğrencilere ceza olsun diye çöpü döktürmem (2).

Aynı öğretmenlere, öğrencinin başarı durumunun müdahalelerini etkileyip etkilemediği de sorulmuştur. Öğretmenlerden yarısı (8 öğretmen), problem davranışı yapan öğrencinin başarı durumunun müdahalelerini etkilediğini, diğer yarısı da (8 öğretmen) etkilemediğini söylemiştir. Başarı durumunun etkili olduğunu söyleyen öğretmenler, başarılı öğrencilere çoğu zaman daha hoşgörülü ve toleranslı davrandıklarını belirtmişlerdir. Başarı durumunun etkili olmadığını söyleyen öğretmenler de davranışı yapan kişinin değil de, davranışın önemli olduğunu vurgulamışlardır.

Problem davranışlara müdahalelerde öğrencinin başarı durumunun etkili olmadığını söyleyen öğretmenlerden bazılarının görüşleri şu şekildedir.

...başarı açısından bakıldığında öğrenciler açısından ayırım yapmam, başarı durumu beni çok fazla etkilemez (1).

...Kesinlikle değişen hiç bir şey olmaz. Davranış davranıştır ve bunu kimin yaptığı hiç önemli değildir. Önemli olan davranışın ne olduğudur (6).

Problem davranışlarla baş etmede öğrencinin başarı durumunun etkili olduğunu söyleyen öğretmenlerden bazılarının görüşleri de şöyledir.

...Etkilemiyor dersem yalan söylemiş olurum. Başarılı öğrencilere biraz daha ayrıcalıklı davrandığım oluyor. Ama başarılı öğrencilere farketmeden ayrıcalıklı davranıyorum. Belki de bu onları çok sevdiğimden kaynaklanıyor (7).

...Başarı durumunu göz önüne alıyorum. Örneğin çok başarılı bir kız öğrencim var. O istenmeyen bir davranış yaptığında onu kırmamaya, küstürmemeye çalışıyorum. Daha dikkatli davranıyorum. Örneğin onunla başka bir öğrenci aynı davranışı yaptığında ya da istenmeyen davranışı birlikte yaptığında doğal olarak diğer öğrenciye de müsemme gösteriyorum (10).

Bu bulgular ışığında, öğretmenlerin çoğunun (13 öğretmen) sınıf içerisinde problem davranışlara müdahale ederken, öğrencinin cinsiyetinin müdahalelerini çok fazla etkilemediğini, her öğrenciye eşit derecede davrandıklarını, geriye kalan diğer

öğretmenlerin ise (3 öğretmen) öğrencinin cinsiyetinin müdahalelerini etkilediğini, öğrencilere eşit davranmadıkları söylenebilir. Öğrencinin başarı durumu içinde öğretmenlerin yarısının (8 öğretmen) öğrenci başarısını dikkate alarak problem davranışlara müdahale ettiğini, diğer yarısının ise öğrenci başarısını dikkate almadığını söyleyebiliriz.

4.10. Sınıf Öğretmenlerinin Problem Davranışlarla Baş Etmede Okul Psikolojik Danışmanı İle İşbirliğine İlişkin Bulgular.

Araştırmaya katılan öğretmenlerle yapılan görüşmelerde bir öğretmen okul psikolojik danışmanı ile işbirliğine girmede, problem davranışlarla baş etmede psikolojik danışmanlardan yardım almadığını; 3 öğretmen sınıfta problem davranışlarla etkili bir biçimde mücadele ettiğini ancak en son çare olarak psikolojik danışmana başvurduğunu; geriye kalan 12 öğretmende sürekli psikolojik danışmanlarla işbirliği yaptığını, onlardan bu davranışların nedenleri ve ne yapılması gerektiği konusunda bilgi aldıklarını ve sürekli davranış problemi olan öğrencilerini psikolojik danışmana gönderdiklerini söylemişlerdir.

Psikolojik danışmanlarla işbirliğine girmede öğretmen görüşmede şunları söylemiştir.

...Geçmişte öğrenci gönderdim ancak öğrencide istediğim davranışlar değişmedi. Çünkü rehber öğretmen de fazla zaman ayırmadı. Bir-iki defa görüşüp geri gönderdi ve bana bilgi verdi. Zaten bana verdiği bilgileri ben de biliyordum. Benim ondan istediğim öğrencinin davranışlarını değiştirmesi ve bana bu konuda sürekli yardım etmesiydi. Dedğim gibi geçmişte sonuç alamadığım için şu anda rehber öğretmenle işbirliği içerisinde değilim...(11).

Sınıftaki problem davranışlarla etkili bir şekilde mücadele ettiğini, birçok problemi psikolojik danışmana götürmeden kendisinin çözdüğünü fakat bazı durumlarda en son çare olarak öğrenciyi psikolojik danışmana gönderdiğini söyleyen öğretmenlerden bazıları şunları söylemişlerdir:

Genelde kendim hallediyorum. Çünkü sonuçlarını alıyorum. Ama çok zor durumda kaldığımda elbetteki onunla işbirliği yapıyorum (4).

...Sürekli davranış problemi olan çocukları gönderiyorum. Ama önce bu çocukların aileleriyle görüşüyorum. Çalışmalar yapıyorum. Sonuç alamazsam rehber öğretmene gönderiyorum...(8).

Okul psikolojik danışmanı ile sürekli işbirliği yaptığını belirten öğretmenlerden bazıları görüşmede şunları belirtmişlerdir.

...Sorunlu öğrencilerimi rehber öğretmene gönderiyorum. Rehber öğretmen ilgileniyor ve öğrencinin davranışları hakkında bana bilgi veriyor. Bazen istedik davranış kazandırmak için bana uygulamam için etkinlikler veriyor. Ben de sınıfımda bunları uyguluyorum. Çok güzel şeyler. Yararlı oluyor(3).

...Rehber öğretmen haftada bir gün bize etkinlik veya bilgi amaçlı yazılar dağıtıyor. Bunlardan çok faydalaniyorum. Hem kendim bir şeyler öğreniyorum hem de sınıfıma uyguluyorum. Ayrıca sınıfta karşılaştığım bütün problemleri kendisine rahatça söyleyebiliyorum. Sürekli yanına öğrenci gönderiyorum. Öğrencilerin aileleriyle bazen birlikte görüşüyoruz. Bana çok yardımcı oluyor...(9).

Bu bulgulara dayalı olarak bir öğretmen hariç diğer öğretmenlerin problem davranışlarla baş etmede okul psikolojik danışmanlarıyla işbirliği içinde olduklarını, onlarla sorunları paylaşarak çözümler üretmeye çalıştıkları söylenebilir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde gözlem ve görüşme sonucunda elde edilen bulgular tartışılmış ve yorumlanmıştır. Tartışma ve yorumlar bulgular bölümündeki sıraya uygun olarak yapılmıştır.

5.1. Sınıfta Karşılaşılan Problem Davranışlarla İlgili Bulgulara Yönelik Yorumlar

Öğretmenlerin sınıflarında karşılaştıkları problem davranışların neler olduğu gözlem ve görüşmede ele alınan konulardan biridir. Gözlem sonuçlarına göre söz almadan konuşma ve arkadaşı ile konuşma sınıflarda en çok gözlenen problem davranışlardır. Bunun yanında gürültü yapma, derse ilgisizlik, yerinden kalkıp dolaşma ve sesli parmak kaldırma da sınıflarda sıkça gözlenmiştir. Görüşme sonuçlarında da benzer bulgular elde edilmiştir. Görüşme sonuçlarına göre yanındaki ile konuşma, ders çalışmama, söz almadan konuşma ve arkadaşını şikayet etme öğretmenlerin en sık karşılaştıklarını söylediği problem davranışlardır.

Daha önce yurt dışı ve yurt içinde yapılan çalışmalarda da benzer sonuçların ortaya çıktığı görülmektedir.

Örneğin, Johnson, Oswald ve Adey'in (1993) yaptığı çalışmada, sırası gelmeden konuşma davranışının en çok karşılaşılan hafif düzeyde problem davranış olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. DES'in (1989) İngiltere'de yaptığı çalışmada da sırası gelmeden konuşma davranışı öğretmenlerin en çok başatmak zorunda kaldıkları davranışlar arasındadır (Akt: Atıcı, 2001).

Atıcı (1999), Türk ve İngiliz ilköğretim öğretmenlerinin sınıflarında karşılaştıkları öğrenci istenmeyen davranışları ile ilgili olarak yaptığı araştırmasında, söz almadan konuşma davranışının hem Türk, hem de İngiliz okullarındaki sınıflarda en çok karşılaşılan istenmeyen davranışlar arasında olduğunu saptamıştır. Ayrıca Atıcı, Türk öğretmenlerin istenmeyen zamanda konuşma, derse ilgisizlik, gürültü yapma ve

birbirlerini rahatsız etmeyi en yaygın istenmeyen davranış olarak gözlemlediğini belirtmiştir.

Türnüklü'nün (1999) yaptığı benzer bir araştırmada da şu sonuçlar elde edilmiştir. Türk ve İngiliz sınıflarda en çok görülen öğrenci istenmeyen davranışları, gizli yada yüksek sesle konuşma, arkadaşını rahatsız etme, ders araç gereçlerini uygunsuzca kullanma, sınıfta amaçsızca dolaşma davranışlarıdır.

Sayın'ın (2001), sınıf öğretmenlerinin karşılaştığı istenmeyen davranışları incelediği araştırmasında söz almadan konuşma ve gereksiz gürültü yapma davranışları öğretmenlerin “Çoğu zaman” karşılaştıkları istenmeyen davranışlar kategorisindedir.

Keskin'in (2002), yaptığı benzer bir çalışmada da, söz almadan konuşma davranışı sınıf öğretmenlerinin karşılaştığı en sık problem davranış olarak ortaya çıkmıştır.

Özen ve Batu'da (1999), Eskişehir ilinde istenmeyen davranışlarla ilgili yaptıkları çalışmada söz almadan konuşma, etrafı rahatsız ederek sınıfa girip çıkma ve yerinden kalkma davranışlarının sınıf içinde en sık gözlenen problem davranışlar olduğunu belirtmişlerdir.

Bu sonuçlarla birlikte düşünüldüğünde söz almadan konuşma, arkadaşı ile konuşma, gürültü yapma, yerinden kalkıp dolaşma, derse ilgisizlik ve sesli parmak kaldırma sınıflarda gözlenen ve öğretmenlerin en çok mücadele etmesi gereken hafif düzeyde problem davranışlardır.

Burden'in (1995), sınıfta ortaya çıkan problem davranışları, hafif düzeyden şiddetli düzeye doğru yaptığı sınıflamada, söz almadan konuşma, arkadaşıyla konuşma, yerinden kalkıp dolaşma, gürültü yapma ve sesli parmak kaldırma davranışları hafif şiddete problem davranışlar kategorisinde, derse ilgisizlik davranışı da orta şiddette problem davranışlar kategorisinde sayılabilir. Bu araştırmada da benzer davranışların daha sık gözlemlendiği ortaya çıkmıştır.

Sınıfta söz almadan konuşma davranışının yüksek oranda gözlenmesinin nedenleri arasında, öğretmenlerin bu konuda baştan bir kural koyup, onu tutarlı bir biçimde uygulamamaları, öğrencinin dikkat çekme isteği, evde anne-babalarından yeterli eğitimi almamaları, konuşma kurallarını yeterince özümseyip uygulamamaları etken olabilir.

Sınıfta arkadaşı ile konuşma davranışının nedenleri arasında da, öğrencilerin dersten sıkılmaları, öğretmenin ders anlatmada ve derse ilgiyi çekmede uygun yönetimi seçip uygulayamaması, öğrencilerin teneffüsleri verimli bir şekilde kullanamaması, sınıf kurallarının iyi işlememesi gibi nedenler etkili olabilir.

Sınıfta gürültü yapma ve yerinden kalkıp dolaşma davranışlarının nedenleri arasında, öğretmenin konular arası veya etkinlikler arası geçişlerde zamanı uzun tutmaları ve öğrencilerin meşgul olacağı bir etkinliğin olmaması, öğrencilerin dersten sıkılmaları gibi nedenlerin etkili olduğu düşünülebilir.

Derse ilgisizlik davranışının nedenleri arasında da öğretmenin dersi ilginç hale getirememesi, çocukların öğrendikleri konuları gerçek hayatta kullanamamaları, öğrencilerin derse katılımının teşvik edilmemesi, ailelerin ilgisizliği ve evde yeterli eğitimi vermemeleri, öğrencinin kendisini arkadaşlarından ve öğretmeninden soyutlaması, akademik olarak arkadaşlarından geride olması gibi nedenlerin etkili olabileceği düşünülebilir.

Sınıflarda yapılan gözlem sonuçlarına göre, arkadaşıyla kavga etme, başkasının eşyasına zarar verme ve araç gereç getirmeme davranışları en az gözlenen problem davranışlardır.

Araştırmada, problem davranışların, okulun sosyo-ekonomik düzeyine, sınıf düzeyine, öğretmenin deneyimine ve sınıftaki öğrenci sayısına göre değişip değişmediği de incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda okulun sosyo-ekonomik düzeyine, sınıfın düzeyine, öğretmenin deneyimine ve sınıftaki öğrenci sayısına göre problem davranışlarda büyük farklılıklar görülmediği ve bütün sınıflarda söz almadan konuşma ve arkadaşıyla konuşma davranışlarının en çok gözlenen problem davranışlar olduğu görülmekle birlikte bazı farklılıkların da olduğu söylenebilir.

Söz almadan konuşma ve arkadaşıyla konuşma davranışları sınıflarda sürekli problem davranışlardır. Öğretmenlerin bu davranışlarla sistematik bir şekilde mücadele etmediği, hatta bu davranışları ciddiye almadığı gözlenmiştir. Bu şekilde görmezden gelmelerde bu problemlerin yaygınlaşmasına neden olmaktadır. Bu davranışlar dersin işlenişini, öğretmen ve öğrencinin konsantrasyonunu bozmakta, kısacası sınıfın tümünü olumsuz yönde etkilemektedir.

5.2. Öğretmenlerin Problem Davranışlara Müdahaleleriyle İlgili Bulgulara Yönelik Yorumlar.

Araştırmada, öğretmenlerin problem davranışlara müdahaleleri ve müdahalelerin öğretmenin cinsiyetine ve deneyimine göre değişip değişmediği de incelenmiştir. Emir verme, görmezden gelme ve işaret kullanma öğretmenlerin problem davranışlarla baş etmede en çok kullandıkları yöntemlerdir. Yerine otur, kes sesini, beni dinle, dersi dinle, parmak kaldırmadan konuşma, önüne dön gibi ifadeler emir verme yönteminin örnekleri; sus işareti, işaret parmağını havaya kaldırma, parmaklarla ses çıkarma da işaret kullanmanın örnekleri olarak gösterilebilir. Öğretmenlerle yapılan görüşmelerden elde edilen bulgularla, gözlem sonuçları arasında bazı farklılıkların olduğu görülmektedir. Yapılan görüşmelerde öğretmenler en çok uyarma, göz iletişimi kullanma, öğrenciyle konuşma, ismini söyleme, soru sorma, yöntemlerini kullandıklarını söylemişlerdir. Ses tonunu değiştirme, ceza verme, derse ara verme, yanına gitme, ödüllendirme, kural koyma ve görev verme yöntemlerini de sıkça kullandıklarını belirtmişlerdir.

Gözlem ve görüşme sonuçlarında görülen farklılık, öğretmenlerin sınıftaki müdahalelerinin farkında olmaması, bazı müdahaleleri otomatik olarak yapıyor olmaları ve görüşme sırasında bunları belirtmemiş olmalarından kaynaklanıyor olabilir.

Atıcı'nın (1999), Türkiye ve İngiltere'de ki öğretmenlerle yaptığı çalışmada elde edilen bulgularla bu sonuçlar benzerlik göstermektedir. Atıcı, araştırmasında Türkiye'de ki öğretmenlerin problem davranışlarla baş etmede en çok yönerge verme, işaretleri kullanma ve öğrenciye bakma yöntemlerini kullandıkları sonucuna varmıştır.

Keskin (2002), istenmeyen öğrenci davranışlarıyla baş etmede en çok kullanılan yöntemin sözle uyarma olduğunu, öğretmenlerin yaklaşık üçte birinin istenmeyen öğrenci davranışlarına karşı ilk olarak sözle uyarmayı tercih ettiklerini belirtmiştir.

Emir vermenin öğretmenler tarafından çok sık kullanılmasının nedeni, otoriteyi elden bırakmama ya da öğrencinin yaramazlıklarını hemen durduracağı düşüncesinden kaynaklanıyor olabilir. Ayrıca öğretmenler bu yöntemi otomatik olarak da kullanıyor olabilirler.

İşaret kullanma ve görmezden gelme yöntemlerine literatürde de sıkça rastlanmaktadır. Weinstein (1996), işaret kullanmayı, dersin akışını bozmadan ve diğer öğrencileri rahatsız etmeden öğretmenin kullanabileceği sözel olmayan müdahalelerden biri olarak belirtmiştir. Öğretmenlerin bu yöntemleri sıkça kullanmaları dersin akışını bozmama ve diğer öğrencilerin dikkatini dağıtmama düşüncesinden kaynaklanıyor olabilir. Görmezden gelme yöntemi de, istenmeyen davranış kısa süreli ve çok fazla dikkat dağıtıcı değilse kullanılabilir. Ancak görmezden gelme yöntemi sık kullanıldığında, öğrencilerin öğretmenin sınıfta olup bitenden haberdar olmadığı sonucuna varmasına neden olabilir.

Rosen ve arkadaşları (1990), öğretmenlerin olumlu ve olumsuz öğrenci davranışlarına karşı tepkilerinin çoğunun olgu ve yönergelerin ifadesini içeren doğal ve yansız tepkiler olduğunu göstermiştir. Bu durum Atıcı'nın (1999) Türk ve İngiliz öğretmenlerle yaptığı çalışmada da ortaya çıkmıştır.

Bu çalışmada ortaya çıkan durum, öğretmenlerin kullandığı yöntemlerin çoğunlukla olumlu olduğu yönündedir. Bununla birlikte azarlama, tehdit etme ve eleştirme gibi olumsuz yöntemlere öğretmenlerin sıklıkla başvurdukları; ceza verme yöntemini ise nadiren kullandıkları görülmektedir.

Bu çalışmada, sınıf içi problem davranışlara müdahalelerin, öğretmenin cinsiyetine göre benzerlikler gösterse de, bazı farklılıkların olduğu görülmüştür. Erkek öğretmenler görmezden gelme ve soru sorma yöntemlerini kadın öğretmenlere göre daha sık kullanmışlardır. Kadın öğretmenler ise göz iletişimi ve fiziksel yakınlık gibi olumlu yöntemleri daha sık kullanmışlardır. Ayrıca erkek öğretmenler azarlama ve

tehdit etme gibi olumsuz yöntemleri daha sık kullanırken, kadın öğretmenler de, eleştirme ve hakaret etme gibi olumsuz yöntemleri daha sık kullanmışlardır. Hem erkek hem de kadın öğretmenler istenmeyen davranışlarla baş etmede olumlu yöntemler yanında, sık sık olumsuz yöntemlere de başvurmuşlardır.

Aynı zamanda bu çalışmada, deneyim yılı farklı öğretmenlerin, problem davranışlara karşı büyük oranda benzer müdahale yöntemlerini kullandıkları, ancak bu yöntemler arasında, bazı farklılıkların olduğu söylenebilir.

Deneyim yılı farklı öğretmenlerin benzer müdahale yöntemlerini kullanması, öğretmenlerin bu müdahale yöntemlerini birbirine anlatılması ve birbirini örnek almasıyla açıklanabilir.

Görüşmede, öğrencinin cinsiyetinin ve başarı durumunun öğretmenin müdahalesini etkileyip etkilemediği de incelenmiştir. Görüşme yapılan öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu sınıf içerisinde problem davranışlara müdahale ederken öğrencinin cinsiyetinin müdahalelerini çok fazla etkilemediğini, her öğrenciye eşit derecede davrandıklarını, geriye kalan az sayıda öğretmen ise cinsiyetin müdahalelerini etkilediğini, öğrencilere eşit davranmadıklarını, kız öğrencilere karşı daha dikkatli ve hassas davrandıklarını söylemişlerdir. Öğrencinin başarı durumu için de öğretmenlerin yarısının öğrenci başarısını dikkate alarak problem davranışlara müdahale ettiği, diğer yarısının ise öğrenci başarısını dikkate almadığı ortaya çıkmıştır.

Cinsiyet ve başarı gibi değişkenlerin öğretmenin müdahalesini etkilememesi, ve her öğrenciye eşit davranılması gerekirken. öğretmenin öğrencilere bu konuda eşit davranmaması öğrenciler arasında da problemlere yol açabilir.

Görüşmede incelenen bir başka konu da, öğretmenlerin problem davranışlarla baş etmede okul psikolojik danışmanı ile işbirliğine yönelik tutumlarıdır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerle yapılan görüşmelerde öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu psikolojik danışmanla işbirliği kurduğunu, diğerleri ise kendileri çözdüklerini, bir öğretmen de hiç yardım istemediğini belirtmiştir.

Burada ortaya çıkan genel örüntü öğretmenlerin psikolojik danışmanlarla olumlu ve işbirliğine yönelik bir ilişki içinde oldukları yönündedir. Öğretmenlerin çoğunluğunun problem davranışlarla baş etme konusunda psikolojik danışmanlardan yardım aldıkları ancak bazı öğretmenlerin sorunları öncelikle kendilerinin çözmeye çalıştığı, bir sayıda öğretmenin ise olumsuz bir yaşantısından genellemeye giderek yardım almadığı ortaya çıkmıştır.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç

Bu araştırmadan elde edilen bulgular değerlendirildiğinde şu sonuçlar elde edilmiştir. Söz almadan konuşma, arkadaşı ile konuşma, gürültü yapma, derse ilgisizlik ve yerinden kalkıp dolaşma sınıflarda sıkça gözlenen davranış problemleridir. En az gözlemlenen problem davranışlar ise araç gereç getirmeme, başkasının eşyasına zarar verme ve arkadaşıyla kavga etmedir. Görüşme sonuçlarında da benzer bulgular elde edilmiştir. Görüşme sonuçlarına göre yanındaki ile konuşma, ders çalışmama, söz almadan konuşma ve arkadaşını şikayet etme öğretmenlerin en sık karşılaştıklarını söylediği problem davranışlardır.

Bu sonuçlara göre, istenmeyen davranışların önemli bir bölümünün hafif düzeydeki davranışlardan oluştuğu, ciddi düzeydeki istenmeyen davranışların ise az sayıda olduğu gözlenmiştir.

Okulun sosyo-ekonomik düzeyine göre problem davranışlarda büyük farklılıklar görülmemiştir. Ancak alt SED’de gözlenen bazı davranışların orta ve üst SED’de gözlenmediği görülmüştür. Üç farklı SED’de de en çok gözlenen problem davranışlar söz almadan konuşma ve arkadaşıyla konuşma davranışlarıdır. Araç gereç getirmeme ve ilgisiz soru sorma davranışları orta SED’de gözlenmezken, arkadaşıyla kavga etme ve başkasının eşyasına zarar verme davranışları da üst SED’de hiç gözlenmeyen davranışlardır.

Sınıf düzeyine göre problem davranışlarda bir farklılık görülmemiştir. 4. ve 5. sınıflarda en çok gözlenen problem davranışlar; söz almadan konuşma, arkadaşıyla konuşma, gürültü yapma, derse ilgisizlik, yerinden kalkıp dalaşma ve sesli parmak kaldırmadır.

Değişik kıdemdeki öğretmenlerin sınıflarında ve öğrenci sayısı farklı olan sınıflarda problem davranışlar, büyük oranda benzerlik gösterse de bazı farklılıkların olduğu görülmüştür.

Öğretmenler, problem davranışlara karşı en çok emir verme (yerine otur, kes sesini, önüne dön, konuşma, vb.), görmezden gelme, işaret kullanma (sus işareti yapma, elini havaya kaldırma, yerine otur işareti yapma,vb.), göz iletişimi kurma ve ismini söyleme yöntemlerini kullanmaktadırlar. Ayrıca soru sorma, azarlama, tehdit etme, fiziksel yakınlık, eleştirme ve mizah kullanma da sıkça kullandıkları yöntemler arasındadır. Öğretmenlerin en az kullandıkları yöntemler ise serzeniş, ceza verme ve yer değiştirmedir.

Öğretmenlerle yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular gözlem sonuçlarıyla benzerlik gösterse de farklılıkların olduğu görülmektedir. Yapılan görüşmelerde öğretmenler en çok uyarma, göz iletişimi kullanma, öğrenciyle konuşma, ismini söyleme, soru sorma, yöntemlerini kullandıklarını söylemişlerdir. Ses tonunu değiştirme, ceza verme, derse ara verme, yanına gitme, ödüllendirme, kural koyma ve görev verme yöntemlerini de sıkça kullandıklarını belirtmişlerdir.

Bu çalışmada, öğretmenin cinsiyetine göre sınıf içi problem davranışlara müdahalelerde bazı farklılıklar olduğu görülmektedir. Görmezden gelme, azarlama, soru sorma ve tehdit etme yöntemlerini erkek öğretmenler kadın öğretmenlere göre daha sık kullanmışlardır. Kadın öğretmenler ise göz iletişimi, eleştirme ve fiziksel yakınlık yöntemlerini erkek öğretmenlere göre daha çok kullanmışlardır. Emir verme yöntemi hem erkek hem de kadın öğretmenler tarafından en çok kullanılan yöntem olmuştur. İğneleme, açıklama yapma, hakaret etme ve sorgulama yöntemleri erkek öğretmenler tarafından en az kullanılan yöntemler arasında iken, bu yöntemler kadın öğretmenler tarafından daha çok kullanılmıştır.

Aynı zamanda bu çalışmada, deneyim yılı farklı öğretmenlerin, problem davranışlara karşı büyük oranda benzer müdahale yöntemlerini kullanmakla birlikte, bazı farklı yöntemleri kullandıkları da söylenebilir.

Görüşme yapılan öğretmenlerin çoğu sınıf içerisinde problem davranışlara müdahale ederken öğrencinin cinsiyetinin müdahalelerini çok fazla etkilemediğini, her öğrenciye eşit derecede davrandıklarını, geriye kalan az sayıdaki öğretmenler ise cinsiyetin müdahalelerini etkilediğini, kız öğrencilere karşı daha dikkatli ve hassas davrandıklarını söylemişlerdir. Öğrencinin başarı durumu içinde öğretmenlerin yarısının öğrenci başarısını dikkate alarak problem davranışlara müdahale ettiğini, diğer yarısının da öğrenci başarısını dikkate almadığı ortaya çıkmıştır.

Ayrıca görüşme bulgularına göre bir öğretmen hariç diğer öğretmenlerin problem davranışlarla baş etmede okul psikolojik danışmanlarıyla işbirliği içinde olduklarını, onlarla sorunları paylaşarak çözümler üretmeye çalıştıklarını söyleyebiliriz.

6.2. Öneriler

Bu araştırmadan elde edilen bulgulara dayalı olarak aşağıda uygulamalar ve gelecekte yapılacak olan araştırmalara yönelik öneriler verilmiştir.

6.2.1. Uygulamalara İlişkin Öneriler

1. Gözlemler sırasında öğretmenlerin istenmeyen davranışlarla baş etmede belirli sistematik yaklaşımları kullanmadıkları, bu davranışları önemsemedikleri ve görmezden geldikleri ortaya çıkmıştır. Bu tutum öğretmenlerin bu davranışlarla nasıl baş edeceklerini bilmemekten kaynaklanabilir. Bu nedenle; öğretmenlere sınıflarını daha etkili bir biçimde yönetmeleri için sınıf davranış yönetimi konusunda hizmet içi eğitim verilmelidir. Bu eğitim sırasında öğretmenler sınıf yönetimi konusunda gerekli bilgileri öğrenecekler, aynı zamanda meslektaşları ile görüş alışverişinde bulunma ve işbirliği yapma fırsatı bulacaklardır.
2. Ayrıca, Rehberlik Araştırma Merkezleri ve üniversitelerin işbirliğiyle ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlere yönelik sınıf davranış yönetimi, sınıfta karşılaşılan problem davranışlar ve bunlarla baş etme yolları ve bu konuda yardım alabilecekleri kişiler hakkında eğitici seminerler verilmelidir.

3. Sınıfta problem davranış gösteren öğrenciler için psikolojik danışman tarafından grup oturumları düzenlenerek öğrencilerin uygun davranışlar göstermeleri sağlanmalıdır. Bu oturumlarda kendi davranışlarını yönetme çerçevesinde öfke kontrolü, sosyal becerileri geliştirme, kendi problemlerini çözme becerisi kazanma gibi konulara yer verilmelidir. Ayrıca öğretmen öğrenci etkileşimini sağlamak amacıyla öğrenci ve öğretmeni buluşturacak ortak grup çalışmaları yapılmalıdır.
4. Okullarda görev yapan psikolojik danışmanlar sınıf içi problem davranışlar ve baş etme yolları konusunda öğretmenlerle sürekli işbirliği içinde olmalıdırlar. Çünkü bu konuda öğretmenle işbirliği içinde olmak, öğretmenin bu konudaki farkındalığını ve becerisini arttırabilir.
5. Sınıfta söz almadan konuşma ve arkadaşıyla konuşma davranışları yüksek sıklıkta gözlenmektedir. Öğretim yılı başında, öğrencilerle beraber sınıf kurallarını belirleme ve uygulama, zaman zaman bu kuralları öğrencilere hatırlatma bu tür davranışların önlenmesinde yararlı olabilir.
6. Öğretmenler, problem davranışlarla başetmede tepkisel davranışları değil, önleyici davranışları tercih etmelidirler.
7. Problem davranışlarla başetmede, okulun bir politika belirlemesi ve bu davranışlarla sistematik bir şekilde mücadele etmesi bu davranışların sıklığının azalmasında yararlı olabilir.

6.2.2. Gelecekteki Araştırmalara İlişkin Öneriler

1. Araştırma Adana ili merkez ilçelerinde I. kademede görev yapan sınıf öğretmenleri ile yapılmıştır. Benzer bir çalışma, II. kademe branş öğretmenleri ile ortaöğretimde görev yapan öğretmenler ile de yapılabilir.
2. Benzer bir çalışmada, araştırmanın çalışma evreni genişletilerek özel okullarda araştırma içerisine alınabilir. Böylece özel okullarla devlet okullarının karşılaştırılması yapılabilir.
3. Bu çalışmada görüşmeler öğretmenlerle yapılmıştır. Benzer bir çalışmada da görüşmeler öğrencilerle yapılabilir. İstenmeyen davranışlar ve öğretmen tepkileri konusunda öğrencileri görüşleri alınabilir.

4. Başka bir çalışmada da, öğretmen müdahaleleriyle ilgili bir ölçek geliştirilebilir. Böylece daha geniş gruplara uygulama yapılarak veri toplanabilir.

KAYNAKLAR

- Aksoy, N. (2000). Sınıf İçi Disiplin Sorunlarını Azaltmada İzlenebilecek Temel Yaklaşımlar. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*. Anı Yayıncılık. Ankara. 9: 12-21.
- Ataman, A. (2002). Sınıf İçinde Karşılaşılan Davranış Problemleri ve Bunlara Karşı Geliştirilen Önlemler. *Sınıf Yönetimi*. Ed:L. Küçükahmet. Nobel Yayın Dağıtım. Ankara.
- Atıcı, M. (1999). An exploration of the relationships between classroom management strategies and teacher efficacy in english and turkish primary school teachers. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Leicester Üniversitesi.
- Atıcı, M. (2001). İlköğretimdeki Öğrencilerde Görülen İstenmeyen Davranışlar ve Nedenleri. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. Sayı:2. No:10
- Atıcı, M. (2003). *Sınıf Yönetimi Ders Notları*. Çukurova Üniversitesi.
- Aydın, A. (2000). *Sınıf Yönetimi*. 3. Baskı. Alfa Basın Yayın Dağıtım Ltd. Şti. İstanbul.
- Balay, R. (2003). *2000'li Yıllarda Sınıf Yönetimi*. Sandal Yayınları. Ankara.
- Balcı, A. (2000) *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler*. Pagem A Yayıncılık. Ankara.
- Başar, H. (2001). *Sınıf Yönetimi*. 5. Baskı. Pagem Yayıncılık. Ankara.
- Başaran, İ.E. (1996). *Eğitim Yönetimi*. Yargıcı Matbaası. Ankara.
- Brophy, J. E., Rohrkemper, M. M. (1981). The Influence or Problem Ownership on Teachers' Perceptions of and Strategies for Coping With Problem Students. *Journal of Educational Psychology*. 3,295-311

- Bull, S. L., Solity, J. E. (1996). *Classroom Management: Principles to Practice*. London and New York: Routledge.
- Bulucu, Ö. (2003). İlköğretim I. Kademe Öğretmenlerinin Sınıf Davranış Yönetiminde Yetkinlik Algılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Adana.
- Burden, P. E. (1995). *Classroom Management and Discipline: Methods to Facilitate Cooperation and Instruction*. Longman Publisher. London.
- Canter, L., Canter, M. (1992). *Assertive Discipline: Positive Behavior Management for Today's Classroom*. Santa Monica, CA: Lee Canter , Associates.
- Demirel, Ö. (1998). Genel Öğretim Yöntemleri. Usem Yayınları. Ankara.
- Demiroğlu. A. (2001). İlköğretim Okulları I. Kademedeki Sınıf Düzeninin Sağlanmasında Öğretmen Özelliklerinin Etkisi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Denzin, N. K. (1994). Triangulation. *The International Encyclopaedia of Education*. T. Husen, T. N. Postlethwaite (Eds). Londra: Pergamon.
- Doyle, W. (1986). Classroom Organization and management. *Handbook of Research on Teaching*. (3rd Ed.). 392-431.
- Edwards, C. H. (1993). *Classroom Discipline and Management*. Macmillan Publishing Company. Newyork.
- Emer, E. T. (1994). Teacher Managerial Behaviours. *The International Encyclopaedia of Education In*. T. Husen, N. Postlethwaite (Eds). Londra:Pergamon 6026-6031.
- Erden, M. (1998). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*. Alkım Yayınları. İstanbul.

- Erden, M. (2001). *Sınıf Yönetimi*. Alkım Yayınları. İstanbul.
- Erden, M., Akman, Y. (1998). *Gelişim Öğrenme-Öğretme*. Arkadaş Yayınevi. Ankara.
- Ertürk, S. (1998). *Eğitimde Program Geliştirme*. Meteksan Yayıncılık. Ankara.
- Evertson, C. M., Emer, E.T., Vlements, B. S., Worsham, M. E. (1997). *Classroom Management for Elementary Teachers* (4.Ed). Allyn and Bacon. Boston.
- Gettlinger, M. (1998). Methods of Proactive Classroom Management. *School Psychology Review*. 17(2), 227-242.
- Glesne, C., Peshkin, A. (1992). *Becoming Qualitative Researchers An Introduction*. Longman. London:London
- İlgar, L. (2000). *Eğitim Yönetimi Okul Yönetimi Sınıf Yönetimi*. 2.Baskı. Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş. İstanbul.
- Johnson, B., Oswald, M., Adey, K. (1993). Discipline in South Australian Primary Schools. *Educational Studies*. 19, 3, 289-305.
- Kalaycı, N. (2000). Öğretme-Öğrenme Süreçleri Okul Yönetimi. *Gazi Üniversitesi Eğitim Yönetimi Kursu Ders Kitabı*. Ed: S. Özdemir. Ankara.
- Keskin, M. A. (2002). Sınıf Öğretmenlerinin Karşılaştıkları İstenmeyen Öğrenci Davranışları ve Kullandıkları Başetme Yolları. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Özen, A., Batu, S. (1999). Sınıf Öğretmenlerinin Sınıf Kontrolüne Yönelik Sorunlarının ve Gereksinim Duydukları Destek Hizmet Türlerinin Belirlenmesi. *4.Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirileri 1*. Anadolu Üniversitesi Yayınları 1076. Eskişehir.

- Özyürek, M. (1999). *Sınıf Davranış Yönetimi: Uygulamalı Davranış Analizi 2*. Karatepe Yayınları. Ankara.
- Öztürk, B. (2003). Sınıfta İstenmeyen Davranışların Önlenmesi ve Giderilmesi. *Sınıf Yönetimi*. Ed: E. Karip. Pagem Yayıncılık. Ankara.
- Robson, C. (1993). *Real World Research*. Oxford: Blackwell.
- Rosen, L. A., Taylor, S. A., O'Leary, S. G., Sanderson, W. (1990). A Survey of Classroom Management Practices. *Journal of School Psychology*. 28,257-269.
- Sadık, F. (2000). İlköğretim I. Aşama Sınıf Öğretmenlerinin Sınıfta Gözlemledikleri Problem Davranışlar. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi. Adana.
- Sarıtaş, M. (2000). Sınıf Yönetimi ve Disiplinle İlgili Kurallar Geliştirme ve Uygulama. *Sınıf Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar*. Ed: L. Küçükahmet. Nobel Yayın Dağıtım. Ankara.
- Sayın, N. (2001). *Sınıf Öğretmenlerinin Karşılaştıkları İstenmeyen Öğrenci Davranışları ve Bu Davranışların Nedenlerine İlişkin Görüşleri İle İstenmeyen Davranışları Önleme Yöntemleri*. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Eskişehir.
- Selçuk, Z. (2000). *Okul Deneyimi ve Uygulama. Öğretmen ve Öğrenci Davranışlarının Gözlenmesi*. Nobel Yayın Dağıtım. Ankara.
- Şeren, M. (2000). Okul Yönetimi. *Gazi Üniversitesi Eğitim Yönetimi Kursu Ders Kitabı*. Ed: S. Özdemir. Ankara.
- Türnüklü, A. (1999). Classroom Management in Turkish And English Primary Classrooms. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Leicester Üniversitesi.

- Türnüklü, A. (1999a). İlköğretimde Sınıf İçi İstenmeyen Davranışlar ve Nedenleri. *Yaşadıkça Eğitim Dergisi*. 64/99.
- Türnüklü, A. (2000). Sınıf İçi Davranış Yönetim Stratejileri. *Kuram ve uygulamada Eğitim Yönetim*. 21,221-227.
- Türnüklü, A., Yıldız, V. (2002). Öğretmenlerin Öğrencilerin İstenmeyen Davranışlarıyla Başa Çıkma Stratejileri II. *Çağdaş Eğitim Dergisi*. 285.
- Weinstein, C. S. (1996). *Secondary Classroom Management*. Boston: McGraw-Hill.
- Wheldall, K., Merrett, F. (1988). Which Classroom Behaviours do Primary School Teachers Say They Find Most Troublesome?. *Educational Review*. 40, 13-27.
- Yavuzer, H. (2001). Etkili Öğrenme Ortamının Oluşturulmasında Öğretmenin Rolü. *Çocuklarımız İçin Eğitim Sohbetleri*. Pagem Yayıncılık. Ankara.
- Yeşilyaprak, B. (2000). *Eğitimde Rehberlik Hizmetleri*. Nobel Yayın Dağıtım Ltd. Şti. Ankara.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2000). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayınevi. Ankara.
- Yüksel, Ö. (1998). *İnsan Kaynakları Yönetimi*. Gazi Kitapevi. Ankara.

3
2
1

Okulun Adı :
 Öğretmen Kodu :
 Sınıf Düzeyi :
Ortaman Tanımı:

Sınıf Mevcudu :
Dersin Adı :
Dersin Saati :

Tarih:
Saat :

No	İstenmeyen Davranış	Cins.	Yer	Öğretmenin Tepkisi

Ek: 1

Ek: 1

GÖRÜŞME FORMU

Tarih:

Yer :

1. Yaşınız: ()22-27 ()28-34 ()35-39 ()40-45 ()46 ve üzeri

2. Cinsiyetiniz: ()Erkek ()Kadın

3. Okulunuz:

4. Lisans derecesini aldığınız üniversite, fakülte-yüksekokul ve bölüm:

Üniversite:.....

Fakülte-Yüksekokul:.....

Bölüm:.....

5. Kaç yıldır öğretmenlik yapıyorsunuz?

()1-10 yıl ()11-20 yıl ()21-30 yıl ()31 ve üzeri

6. Şu anda kaçınıcı sınıfı okutuyorsunuz?

() 4. Sınıf () 5. Sınıf

7. Okulunuzda Psikolojik Danışman var mı?

() Evet () Hayır

8. Sınıfınızda ortalama kaç tane öğrenciniz var?

()20-30 ()31-40 ()41-50 ()51ve üzeri

9. Sınıf içerisinde karşılaştığınız problem davranışlar nelerdir?

10. Sınıf içerisinde karşılaştığınız problem davranışlara karşı ne tür müdahale yöntemleri kullanıyorsunuz?

11. Sınıf içerisinde problem davranışlar gösteren öğrencilere karşı müdahalelerinizden ne tür sonuçlar alıyorsunuz (Etkili oluyor mu)?

12. Sınıf içerisinde problem davranışlara müdahale ederken öğrencinin cinsiyeti ve başarı durumu sizi etkiliyor mu?

13. Bu konuda okul psikolojik danışmanı ile işbirliği yapıyor musunuz?

ÖZGEÇMİŞ

Adı, Soyadı: Ahmet ATCI
Ünvanı: Psikolojik Danışman
Doğum Yeri-Yılı: Silifke, 1978
e-mail: aatci@hotmail.com

Öğrenim Durumu:

1999-2004 Yüksek Lisans Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı
1995-1999 Lisans- Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri
Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı
1992-1995 Lise- Silifke Lisesi
1989-1992 Ortaokul- Atatürk Ortaokulu
1984-1989 İlkokul- Cumhuriyet İlkokulu

Görevleri:

2003- Adana Rehberlik Ve Araştırma Merkezinde Psikolojik Danışman
1999-2003 Mareşal Çakmak İlköğretim Okulunda Psikolojik Danışman